ATTİLÂ İLHAN

YANLIŞ KADINLAR YANLIŞ ERKEKLER

Kültür Yayınları

ATTİLÂ İLHAN • YANLIŞ KADINLAR YANLIŞ ERKEKLER

789

© Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Meşelik Sokağı 2/3 Beyoğlu 34433 İstanbul

Yayın Danışmanı Mürşit Balabanlılar
Editörler Defne Asal Er, Handan Akdemir

Kapak Tasarımı Birol Bayram
Düzelti Necati Balbay
Tasarım ve Uygulama Tipograf (0212) 249 01 01
Birinci Basım Nisan 2004, İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

yanlış kadınlar yanlış erekler

Attilâ İlhan

Deneme

İÇİNDEKİLER

Gazel (Nedim) 7
Önsöz Yerine 9

Öteki Cinselliğe Yolculuk

Meraklısı için ekler: 1 17
1. 'Kerliferli bey' ile 'Alışılmadık' sarışın 19
2. İki büyük 'efsane'den biri 26
3. Kılığı yüzünden idam edildi 33
4. Giyim kuşam neden değişiyor? 41
5. 'Mafia' devreye girerse 49
6. 'Tabiat'ın 'yanlışı' 55
7. Öteki cinse yolculuk 62
8. 'Bu dünyada bana yer yok' 70
9. 'Kadın iken daha iyi bir erkektim' 76
Meraklısı için ekler: 2 83

Yalanla Yanlış Arasında

Meraklısı için ekler: 3 87
1. 'Kont' Sandor'un esrarı 88
2. 'Kocamın kocasıydım' 97
3. 'İbrahim Voyvoda' 111
4. 'Mahmud Essadi' nam-ı diğer İsabelle Eberhardt 123
5. 'Can İbo Şah' 131
6. On beş yıl 'erkek' yaşadı 145
Meraklısı için ekler: 4 155

Birkaç resim, birkaç isim 159

GAZEL

Tahammül mülküni yıkdın Hulâgû Hân mısın kâfir
Aman dünyâyı yakdın âteş-i sûzân mısın kâfir

Kızoğlan kız nâzı nâzın şeh-levend âvâzı âvâzın
Belasın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir

Ne ma'nâ gösterir dûşundaki ol âteşîn atlas
Ki ya'ni şu'le-i cân-sûz-i hüsn ü ân mısın kâfir

Nedir bu gizli gizli âhlar çâk-i girîbânlar
Aceb bir şûha sen de âşık-ı nâlân mısın kâfir

Sana kimisi cânım kimi cânânım deyu söyler
Nesin sen doğru söyle cân mısın cânân mısın kâfir

Şarâb-ı âteşînin keyfi rûyun şu'lelendirmiş
Bu hâletle çerâg-ı meclis-i mestân mısın kâfir

Niçin sık sık bakarsın böyle mir'ât-ı mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayrân mısın kâfir

Nedîm-i zârı bir kâfir esir etmiş işitmişdim
Sen ol cellâd-ı din ol düşmen-i îmân mısın kâfir

NEDİM
(? 1730)

otoriter/patriyarkal toplumun içine düştüğü cinsel yoksulluk, onun bellibaşlı nitelikleri olan, cinsel hayatı yadsıma ve baskı altına almasının bir sonucudur ki, boyunduruğu altındaki bütün bireylerde sinir hastalıklarının, cinsel sapıklık ve suçların ortaya çıkmasına yol açar."

WILHELM REICH

Batı'da, insanların içinde yüzdüğü cinsel karanlığı yırtma çabası, bilmem ama, herhalde *Victoria Çağı*'nın akıl almaz bağnazlığına tepki olarak başlamıştır. *Victoria Çağı, İngiltere*'ye mahsus kalmıyor; *İngiltere* o dönemin en güçlü ülkesi olmakla, 'ahlâkını ve prensiplerini' hem dünyanın dört bir köşesindeki sömürgelerine ihraç ediyordu, hem de öteki Batı ülkelerini etkiliyor. Zaman zaman, *Tanzimat* sonrasında Osmanlı kibarlığında belirginleşen 'alafranga bir muhafazakârlığın' da, *Victoria Çağı*'ndan aktarma olup olmadığını düşünmüşümdür. Çünkü, erken Osmanlı döneminde üzerinde bile durulmayan, bazı cinsel davranışların, şiddetle kötülenmeye başlaması Yahudi/Hıristiyan bağnazlığının Osmanlı'ya sıçramasıyla koşutluk gösterir.

Nasıl bir çağdır *Victoria Çağı?* Kraliçe, on sekiz yaşında filandı, tahta çıktığı tarihte (1874); yumuşak başlı görünüyor, gizli bir bağnazlıkla yüklü olduğunu, kesinlikle belli etmiyordu. Giderek anlaşıldı ki onun için varsa fazilet, yoksa hicaptı, her şeyi bu iki kavram çerçevesinde, –daha kötüsü, bu iki kavrama, bağnaz kilisenin verdiği anlam çevresinde– görüyor,

cinselliği ise günahların en büyüğü sayıyordu. Yumuşak başlı ya, öyle bağırıp çağırmadan, bir iki kaş çatış, birkaç parmak sallayışla, önce onu Saray'dan sürdü çıkardı; arkasından, tiyatro ve edebiyat alanından, evet! Sahne oyunları, romanlar, yaman bir sansür sayesinde, bütün cinselliklerinden arındırılıyorlar: o kadar ki, ne *Shakespeare*'in piyesleri yakayı kurtarabiliyor bu 'sakatlama'dan, ne *Robinson Crusoe*, hatta ne de *İncil!*

Fuhuş, tabii yasak! Kadın modası, ister istemez, bu ham sofuluğa boyun eğmiş: kadın kılıkları öyle sert bir iskelet üzerine, kat kat, yaprak yaprak indiriliyor ki, ne reveransta ayak bileği göze çarpabilir, ne de en müthiş kasırgada etekleri savrulabilir. Bağnazlık, hekimlerin kadın hastalarını muayenesinde bile etkili olmuştu; onları, ya annelerinin, ya kocalarının 'refakatinde' muayene edebileceklerdir; dahası, hasta ağrıyan yerlerini, yapma 'Çin bebekleri' üzerinde gösterebiliyor ancak, başka türlü fazilet ve hicap nasıl kurtulur?

Hekimlik alanında, *Victoria Çağı*'nı, cinsel karanlığı paramparça edecek olan *Krafft-Ebing, Havelock-Ellis, Siegmund Freud* gibi uzmanların izlemesine şaşmalı mı?

Krafft-Ebing'in o pek ünlü *Psychopathia Sexualis* adlı eseri, her türlü cinsel çelişki, kayma ve sapmaların insanı şaşırtan bir 'antolojisidir.' *Havelock-Ellis,* –kitabının 'adaba aykırı' bölümlerini Latince yazmış olan– *Krafft-Ebing*'in nispi tutuculuğuna mukabil; incelemelerine hareket noktası olarak kendi hayatını aldığı için, daha samimi; kesin ve kararlı olduğu için, daha cesurdur. Eşcinselliğe, Sadizme, Mazohizme, daha nice tersliğe, adını ilk koyan *Krafft-Ebing* mi olmuştu; *Havelock-Ellis*, ondinizmi, travestizmi, kleptomaniyi gündeme getirecektir. Ama *Dr. Gilbert Tordjman*'a sorarsanız, onun bu işe en büyük katkısı, *Victoria sofuluğuna karşı bir savaş açmış olmasıdır. Ellis bu kalede üç gedik açmıştı: hicap, din ve mastürbasyon konularındaki 'efsane' balonlarını patlattı.*

Yıllar yılı, bilimsellik, doğanın, insanın ve karşılıklı ilişkilerin 'objektif tesbiti,' 'kanunlarının araştırılması' sayılmıştır. Peki, değil midir? Elbette odur ama, aynı çerçeve içinde, in-

sanların kendi kendileriyle ilişkilerini de içerir; çünkü 'ben *(moi)*, oturduğu evin sahibi değildir,' 'dış dünyanın gerçeği kadar, bizim bilinmez olan bir iç dünyamız var. Bu iç dünya kendi doğası içinde saklıdır, dış dünyayı tanımamız için nasıl duyularımız yeterli değilse, bu iç dünya ile bağlantı kurabilmemiz için, bilincimiz o kadar yetersizdir.' Bunlar *Siegmund Freud*'un saptamaları, o *Freud* ki sonunda insanın ikili bir güdüler sisteminin 'diyalektiğini' yaşadığını ileriye sürecektir: bilinçli güdüler, bilinçdışı güdüler. İçerikleri ve amaçları farklı bu iki zincir, karşılıklı çelişme ve çatışmaları, bunalımlara neden olan itilmeleri *(refoulement)* getirecektir.

Çarpıcı bir örnek alalım mı? Güçlü bir patron düşününüz: karısına çocuklarına canavar gibi hükmediyor, işyerinde fırtına, piyasada Ali kıran baş koparan; oysa gizli hayallerinde *travesti*'nin tekidir, vitrinlerde gördüğü vizon mantoları giyinmiş, süslü boyalı kokulu, salınır durur; cinselliğine hükmedecek bir 'erkek' arar. Bu işadamını 'münhasıran' aile ya da iş ilişkileri içinde değerlendirmek, acaba onun objektif gerçeğini yansıtmak olur mu? Kendi kendisiyle çelişik münasebetinin, öteki hayatını olumlu ya da olumsuz etkilemediğini söylemek mümkün müdür? O halde büyütecinizi yalnız toplumsal diyalektik çatışmalara tutmakla, asla yetinmeyecek, bireysel diyalektik çalışmaları da inceleme alanına alacaksınız.

Sanırım fikri ortaya atıp uygulamayı deneyenler *Frankfurt Filozofları* olmuştur: *Herbert Marcuse, Wilhelm Reich, Adorno, Horkheimer*, vs. *Herbert Marcuse*, toplumsal ve bireysel diyalektiğin iç içeliğini anlatırken, şunları söylüyor:

çağdaş uygarlığın baskı alanını ve sınırlarını aydınlatmak için bu baskıyı (birey üzerindeki baskı), bu uygarlığın başlangıcını ve gelişimini yönetmiş olan gerçeklik ilkesinin terimleriyle tanımlamamız gerekecektir. Bu ilkeyi, yönetimi altındaki toplumun, bireylerin rekabet içindeki ekonomik edimlerine göre tabakalaştığını belirtmek için, edim ilkesi olarak tanımlıyoruz. Hiç kuşkusuz, bu tek tarihsel gerçeklik ilkesi değildir; toplumsal düzenin başka kalıpları da vardır ve bunlar

sadece, ilkel kültürlere özgü olarak kalmamış, varlıklarını sürdürerek modern çağlara da ulaşmışlardır.

"Daimi genişleme süreci içindeki, karşıtlığı ve kazancı destekleyen bir topluma özgü olan edim ilkesi, tahakkümün giderek ussallaştırılacağı bir uzun gelişme devresi gerektirir. Bu durumda, toplumsal çalışma üzerindeki baskı, toplumu, daha büyük ölçüde ve daha iyiye yönelen koşullar altında, yeniden yaratır. Uzun bir süre boyunca, tahakkümün çıkarları ile bütünün çıkarları, uyuşum içinde, aynı paralelde yürürler: üretim cihazının yararlı kullanılışı, bireylerin ihtiyaçlarını ve yeteneklerini karşılar. Halkın büyük çoğunluğu için, söz konusu doygunlukların alanı ve biçimi, kendi emekleriyle belirlenir; ancak bu emek, kendi denetimlerinde olmayan ve bireyin, yaşamak için, boyun eğmek zorunda bulunduğu bir bağımsız güç biçiminde işleyen bir cihazın emrinde çalışmak demektir. Ve bu cihaz, işbölümü ne denli uzmanlaştırılırsa, o denli yabancılaştırır. İnsanlar kendi yaşamlarını sürmez, daha önce kurulmuş ve yerleşmiş olan görevleri yerine getirirler. Çalıştıkları zaman kendi ihtiyaçlarını ve yeteneklerini karşılamazlar, yabancılaşma içinde çalışırlar. Artık çalışma genelleşmiştir; aynı biçimde, libido üzerindeki baskılar da genelleştirilmiştir. Bireyin yaşamının büyük bölümü olan çalışma zamanı, acı ve sıkıntı zamanıdır; çünkü yabancılaşmış emek, doygunluğun olmaması, haz ilkesinin yadsınması demektir. Libido toplum açısından yararlı faaliyetlere yöneltilir. Birey, bu faaliyetlerde, ancak cihazın yararına olduğu takdirde ve ölçüde, kendisi için çalışabilir ve çoğunlukla, kendi istek ve yeteneklerine uygun düşmeyen faaliyetlerde bulunur."

Geriye itilmiş bu içgüdüsel enerji, saldırganlığa dönüşmez mi? Hayır! Çünkü düzen öyle tutulmuş, bu enerjinin çalışma hayatındaki (toplumsal) kullanılışı, bireyin yaşantısını öylesine destekler ve zenginleştirir bir şekilde ayarlanmıştır ki, 'kısıtlamalar' âdeta ussallaşır, evrenselleşir, 'toplumsal vicdan'a, dahası bireyin bilinçaltına işler: sonunda birey, cinselliği üzerindeki baskıyı, atmosferin basıncıymış gibi, hissetmez hale gel-

miştir; çoğu halde, kendini 'mutlu' bile hisseder: 'edim ilkesi' altında, akıl ve beden, yabancılaştırılmış çalışmanın, çünkü birer aracı haline gelmişlerdir. Gel gör ki:

cinsiyet, yapısı itibariyle 'değişebilir biçimli/sapık'tır (polymorphous/perverse). *Cinsel içgüdünün toplumsal düzenlenişi, üretici göreve hizmet etmeyen ya da hazırlık sayılmayan tüm cinsel belirtileri, sapıklık olarak tabulaştırır. (...) Freud, sapıklıklar üzerindeki kısıtlamaların, neden böylesine olağanüstü bir şiddetle sürdürüldüğünü araştırmıştır. Vardığı sonuç şudur: Hiç kimse sapıklıkların sadece nefret uyandırıcı değil, aynı zamanda 'sanki iğfal edici bir etki yapan ve bu sapıklıkların tadını çıkaranlara karşı duyulan derindeki ve gizli gıptanın yok edilmesini gerektiren' müthiş ve ürkütücü bir şey olduğunu aklından çıkaramaz. Sapıklıklar, 'normal' cinsiyetten daha büyük bir* promesse de bonheur (mutluluk sözü) *verir gibidirler.*

"Freud, normallikten sapmaların, üreyici cinsel faaliyeti reddetmenin, kendine 'özgü' niteliği üzerinde durmuştur. Sapıklıklar, böylelikle, üreme düzeninin buyruğuna giren cinsiyete ve bu düzeni güven altına alan kurumlara karşı ayaklanışı belirlerler. Psikanalitik teori, üretim dışında kalan ve üremeyi engelleyen cinsel faaliyetlerde, üretim zincirini sürdürmeye ve böylelikle baba tahakkümüne bir karşı koyuş, yani 'babanın yeniden ortaya çıkmasını' önleme çabası görür. Sapıklıklar, haz ilkesinin, tamamen gerçeklik ilkesinin kölesi oluşuna karşı çıkar gibidirler. Bir baskı dünyasında, içgüdüsel özgürlük istemeleri, çoğunlukla, cinsel baskıya eşlik eden suçluluk duygusunu kesinlikle reddetmeleri niteliğindedir..."

Aslında bu ne, insanın kendisini bir başkası sanması değil mi? Edim ilkesinin çerçevesi içinde belirlenmiş, deyim uygun düşerse bir 'toplumsal kimlik' var, bir de 'haz ilkesinin' insanın içinde oluşturup geliştirdiği, 'bireysel kimlik!' Bu ikisi, ilk günden başlayarak, birbiriyle çatışıyor: Hangimiz, acaba bunlardan hangisiyiz? Hangimizde, hangisi, hangi dereceye kadar etkili oluyor? İşi aslına indirgerseniz, *eşcinsel*'lik de, *travesti*'lik

de, *transseksüel*'lik de, bir gerçek kişiliğini arama, kendini bir başkası sanma sorunudur. Nasıl cesur kendini korkak, güçlü kendini zayıf, haksız kendini haklı, aptal kendini kurnaz sanırsa, bazı erkekler kadın, bazı kadınlar erkek sanır. *Doktor Pomeroy*, öncülerinden çok daha gerçekçi bir deyimle, *'vücudunu şaşırmış ruh*'tan söz ediyor ki, ifade ettiği anlam budur.

Hiçbir bilimsel iddiası olmayan bu kitap, yıllar içersinden bazı gözlemler, uzun okumalardan bazı notlar içeriyor; tabii, hepinizi şaşırtacak (mı?) bazı resimler de! Referansların hemen tamamıyla 'yabancı' olması, ülkemizde bu tür olayların eksikliğinden, ya da yokluğundan ileri gelmiyor. *Türkiye*'de, eğlence ve fuhuş endüstrisinin dışındaki *marginal*'ler son derece gizli yaşıyorlar, kapalı bir çevrenin dışına çıkmıyorlar. Eğlence endüstrisinden, *travesti*'liği, *transseksüel*'liği, hatta *eşcinsel*'liği geçim kapısı yapanlara başvurulur, konuşulabilir miydi? Pek sanmıyorum, yanlış reklam tezgâhlarıyla, çeşitli *mythomane*'lıklar arasında kaybolabilirsiniz. Onun için, bizimle ilgili olayları yakın ve uzak tarihimizden aradık, gördük ki hiç de küçümsenir bir çapta değildir.

'Öteki' Cinselliğe Yolculuk

MERAKLISI İÇİN EKLER: 1

"... *Şölen*'inde, **Eflâtun**'un savı şudur: **'Eski, çok eski çağlarda, eski çok eski bir ırk vardı, yiğit ve onurlu; çoktan soyu tükenmiş, özünden iz kalmamış. Üyelerinden her birinde, hem erkek ilke, hem de dişi ilke bir aradaydı, Promete'de olduğu gibi. İşte bu erdişi'ler (hadım), yine tıpkı Promete'nin yaptığı gibi, göklere tırmanmaya kalkışarak, tanrıların gazabına uğradılar. Ceza olarak her biri ikiye bölündü. İşte cinsel ayrımın kökeni budur. O gün bugün, kişioğlu, o ilk, o en eski birliği yeniden kurmak, yeniden tam bir kaynaşma sağlamak için, kendini bütünleyecek olan 'öteki yarının' peşindedir. O halde aşkın anlamı apaçık ortada: iki başka varlıktan bir tek varlık oluşturmak için birleşmek ve birbiri içinde erimek!'**

Altları çizilecek çok satır var burada: 1/ 'Başlangıç'ın mutlak canlısında, iki cinsel gizli güç birleşmektedir. Bu canlı *Kutsal Kitab*'ın Oluşum bölümünde yazılı olduğu üzere, hem erkek hem de dişidir. Çağdaş bilim bu yüce sezgiyi doğrulamaktadır:

'Embriyon (cenin), yedi haftalık oluncaya kadar, cinsel karakteri bakımından 'iki arada bir derede'dir; genital tohumunda, her iki cinsin organlarına hazırlık sayılacak, bir durum vardır. Tıpkı bunun gibi, hormon salgıları da, herkeste, hem erkek hem de dişi niteliktedir.

2/ **Eflâtun'cu** erdişi (hünsa) **mythe**'inde, çoğu yorumcuların dikkatinden kaçmış olan bir 'demeye getiriş' de var: kırılmış bir oyuncağın yarısından farksız sayılan her birey, kendi o eski bütün halinden bir şeyleri varlığında saklamaktadır; bu bir şeyler, yalnız, yitirilmiş bütünlüğü yeniden kurmak tutkusundan ibaret değildir; bu bir şeylerin içinde, kişiliği kendi özünde belirleyen orana göre, çifte cinsellik karakterinde, bir de karışım vardır.

Şu eski, eski ilk 'kişi'nin ikiye bölünmesi, kusursuz bir bölünme

miydi dersiniz? Pek zayıf bir olasılık bu. Öyle olsa, dört dörtlük birer erkek ya da dişi tipi ortaya çıkardı. Oysa görüyoruz, her bireyde, değişen oranlarda bu iki ilkenin her ikisinden de var; her birey, belli birer ölçüde, hem erkek hem de kadın. Bu tasarımı, çağdaş ruhbilim adamakıllı benimsemiştir. Indiana Üniversitesi'nde, dokuz basamaklı bir merdiven tasarladılar; bu basamaklar, kişinin tutum ve davranışlarına göre, onun erkeklik ya da dişilik derecesini belirlemektedir.

Bir cinsin öbürüne üstünlüğü, bu açıdan, tüm anlamını yitiriyor.

Seksin Metafiziği (1968) adlı eserinde, **Evola** şöyle diyordu:

'... yapılabilecek tek şey, bir kadın ne oranda salt ve katıksız kadındır, bir erkek ne oranda salt ve katıksız erkektir, bunu saptayabilmek. Her biri için biricik nitelik ölçütü –bir kez daha belirtelim– kendi cinsel kimliğini ne derece gerçekleştirmiş olduğudur. Kuşkusuz, tam kadınsı olan bir kadın, tam erkeksi olmayan bir erkekten üstündür; tıpkı, toprağına bağlı, işinin gücünün eri bir köylünün, görevlerini yerine getirmeyen bir kraldan üstün olması gibi.'

3/ Bu erdişi (hünsa) tasarımında, ikilik, ancak, uygun bir eşin sunacağı bütünlemeyle giderilebilir. **Eflâtun**'dan çok sonra **Schopenhauer**, bunu kendine göre yeniden ele alıyor: tutku –bir asitle bir bazın sonuçlandırdıkları nötralizasyon gibi– her iki eşin karşılıklı birbirlerini nötralize etmeleri demektir. **'Yin'** ve **'Yang'** kuramı da, eşlerden birinin **Güneş**, ömrünün **Ay** kökenli olmasını öngören astroloji gibi, aynı bütünleme kuramını geliştirmiyor mu?

Gerçekten, gözlemlerimiz bize, sevgililerin ve eşlerin, birtakım bütünleme bağlanışları çevresinde ayarlandıklarını ispatlamaktadır. Örneğin sadomazohist yapıda kurulmuş sevgiler ve evlilikler öyle çok, öyle ömürlüdür ki... Böyle bir uyumda, bir yanın zorbalık tutkusu ile öbür yanın aşağılanma tutkusu birbirini beslemektedir."

Gilbert Tordjman
Seksoloji İçin Anahtar

1.

'KERLİFERLİ BEY' İLE 'ALIŞILMADIK' SARIŞIN...

Aklıma geldikçe hâlâ şaşarım!

Anadolu, henüz *Beyoğlu*'nu zaptetmemişti. Olsun olsun da, *Tarlabaşı*'na yılan gibi akan ara sokaklarda, birkaç kebapçı; burulu lacivert bıyıklarıyla geceyi ayakta tutan, birkaç doğulu bar 'fedaisi;' hepsi o kadar! 1950'li yılların sonu, 1960'lı yılların başıdır: İtalyanca şarkılar, yeni yeni tanınıyor; en yaygını da, *"Volare, hoo hoo, cantare, ho ho ho ho!"* Askerden henüz dönmüş, döner dönmez *Yeşilçam*'ın inanılmaz girdabında kaybolmuşum. Takma bir adla yazdığım senaryolar, çoğu zırcahil prodüktörler, kerametleri kendilerinden menkul birtakım büyük rejisörler tarafından, insafsızca çarpıtılıyor. Geceleri, isimsiz sinema kızları, ya da ünlü tiyatro oyuncularıyla, ya *Tarabya* senin *Emirgân* benim seyran sekiyoruz; ya da, yaptığım işten ve kendimden iğrenmiş, çalışma masama yığılıp, beş altı ciltlik bir roman dizisinin, çatısını kurmaya çabalıyorum. Her sanatçı öyle yapmaz mı, geçim zoruyla bulaştığı iş onu bezdiriyorsa, yücelteceğine inandığına sığınacaktır; benim umudum, sonradan *Aynanın İçindekiler* genel başlığını taşıyacak olan, bu roman dizisinde!

KİM BU ADAM?

Cinsel çelişkilerin savuruşuyla siyasal eyleme, –hem de tehlikelisine– bulaşmış bir kadın tipi yaptım ki *(Suat Hacıbeyoğlu)*, ruhsal ve cinsel bunalımının kökeninde, yıldırıcı özellikleriyle annesi bulunacak; korkunç bir anne olmalı, müteahakkim ve itici! Bu 'anne'yi karakter (muhteva) olarak ta-

sarlıyorum da, kızını perişan etmesi gereken aykırılığını, fiziksel olarak bir türlü yerine oturtamıyorum. Bir *Beyoğlu* tesadüfü bana hem bunu sağlayacaktır, hem de İstanbul'da 'dört dörtlük' bir *'travesti'* görebilmek imkânını.

Pera grisinin, ince bir sis tozu halinde, gelip geçenin burun deliklerine, kulak içlerine sıvandığı bir sonbahar günü müydü; yoksa kalın ve kaba, bir kış ıslaklığı mı hüküm sürüyordu? Unutmuşum! Belleğimde kalan, yanımda bir arkadaşla *Fransız Konsolosluğu* dolaylarında bir yerde vitrinleri taradığımız. *İstiklal Caddesi*'nin her zamanki 'taranmamış' kalabalığı, iki yanımızdan, balçık gibi akıyor; göz farları masmavi parlayan, inci dişli, küçük Rum orospular; fare kuyruğu bıyıklı, *playboy* namzetleri; siyahlar içindeki, yaşlı Ermeni madam; bilinmez hangi okuldan, birdenbire kırlangıçlar gibi dağılmış, üniformalı öğrenci kızlar!

Kulağımın dibinde, arkadaşımın uyarısı:

— *"Hişt, belli etmeden şu adama bak! Şuna canım, lacivert paltoluya!"*

Kerliferli demezler mi, öylesi: Biraz *İsmet Paşa*'nın devr-i saltanatı'ndaki 'tek parti' mebuslarını andırıyor; biraz, yeni palazlanmış büyük şehir müteahhitlerini; kalın ama 'mülehham,' başında röleve şapka, sırtında lacivert palto; ipek kaşkol, altı kauçuklu kış pabuçları, siyah eldivenler! Saçları epeyce kırlaşmış, yüzü hafif kösemsi mi? Cigarasının dumanlarını savurtarak, yanımızdan geçti gitti. İstesem de istemesem de:

— *"Kim bu adam?"* diye soracağım.

Cevap müthişti:

— *"Adam değil be, kadın! Adı filandır, filan yerde oturur, yıllardır erkek kıyafetinde yaşıyor."*

— Şimdi çıkaramıyorum, romandaki *Suat Hacıbeyoğlu*'nun inanılmaz annesini, birdenbire o an mı bulmuştum, yoksa sonradan düşüne düşüne mi? Gel gör ki insanları hayattan olduğu gibi romanlara aktarmak, en sevmediğim şey: daha çok çeşitli tiplerden çeşitli yanları alarak sentezler yapmayı seviyorum; şimdi bunu 'aynen' mi aktaracağız?

Sağını solunu iyice arayıp sormadan, karar vermek imkânsızdı. Dolaysızlığı severim, kararımı verince –yanılmıyorsam– *Osmanbey* Postanesi'ne dalıp, rehberden ismi aradım; şansıma telefonu vardı, hattın öbür ucundan beklediğim gibi boğuk değil, daha ziyade gevrekçe bir ses, ne istediğimi soruyor. Ne diyebilirim?

— *Efendim ben filancayım, sizinle şu şu şu mevzularda etraflıca konuşmak istiyorum, tamamıyla gizli bir söyleşi olacak bu, gizli de kalacak; amacım belirli bir tipin çerçevesini çizebilmektir vs...*

Sunturlu bir 'erkek' küfrü, telefon kapanıyor. Demek yardımcı olmayacak! Peki vazgeçecek miyim? Yok canım! O günden tezi yok, aşağı yukarı altı ay kadar süren, bir 'özel hafiye' çalışmasına başlıyorum; zor ilerleyen, sabırlı adam işi, zahmetli bir çalışma bu! Şehre uzak düşen o konak yavrusu evi bulacaksın. –Allah'tan civarında bir kahve– iskemleyi atıp gireni çıkanı, özellikle onu gözlemeye alacaksın; ayrıca, kahveci, bakkal, kasap, hakkında neler diyor; mahallenin fikri nedir, hayatı hakkında neler biliyorlar vs.

Böyle böyle, *Aynanın İçindekiler* dizisindeki müthiş serüvenine girişecek olan *Hayrunisa Bayraktar*'ın 'dosyası' kabarıyordu. Bunlara bir de, rakı sofrasına bir gece yarısı rasgele düştüğümüz, namlı *Beyoğlu* yosmalarından sosyete randevucusu Z...'nin, kalın kahkahalarını şampanya gibi üst üste patlatarak verdiği 'malumat' eklenince...

Erkek kıyafetini, daha doğrusu bir erkek olarak yaşamayı seçmiş bu yaşlı kadın, aslen *Tanzimat* ricalinden ünlü bir paşanın torunlarından olurmuş, evet! Yani 'soy yerden,' 'variyeti' yerinde; hovardalıklarını, anlata anlata bitiremiyorlar, gönlünün ve elinin genişliğini, deyim uygun düşerse 'beyefendiliğini;' cami yaptırma derneklerine bağışlar, öksüz kızlara çeyizler, her yaz birkaç yoksul çocuğun sünneti vs. Fakat *'travestiliği'* fena halde ciddiye alıyor, öyle arada nükseden bir hastalık, hoşlandığı bir kapris sayılamaz, kadının sürekli yaşama

biçimi bu; izlediğim sürece daima erkek kıyafetindeydi, kadın kıyafetinde tek bir kere gördüm; iri vücudunda eğreti duran bir tayyör giymişti ama, tıraşlı ensesi, erkek favorileri, hareketlerine enikonu sinmiş erkek haşinliğiyle, eteklik giymiş hantal ve tombul bir başçavuşa benziyordu. Erkek gardırobuna diyecek yok! En çok 'takım elbise' giymeyi seviyor, lacivert, gri ya da bej olacak, ara sıra 'spor' ceketler, kılıç gibi ütülü flanel pantolon; fakat daima kravatlı, bazen kolalı beyaz gömlek, bazen pardösü ya da palto! Bir keresinde arabayı şoföre deniz kenarına çektirmiş, *Arnavutköy* sahilinde, istavrite çıkmış balıkçıları seyrettiğini görmüştüm. Tek başına idi. Dalgın, ciddi, galiba kederli. Cigarasını seyrek nefeslerle içiyor, bir eli pantolonun cebinde, alnından saçının virgülü. Onu bu haliyle gören, kadın olduğuna kesinlikle ihtimal veremezdi.

'BEN ÜÇÜNCÜ CİNSTENİM...'

Bak, şimdi *Margot*'nun bir sözünü hatırladım. Tekgözlüğünde deniz yansımalarıyla, kıpkızıl gülümseyerek, derdi ki:

— *Gerçek travestiler, sanıldığından çok fazladır ama, karşı cinsin kılığına o kadar ustalıkla girmişlerdir ki, bilinmezse asla farkedilmezler!*"

Margot, 50'li yılların başlangıcında, *Paris*'te tanıdığım başka bir *travesti*, şu farkla ki, o şahane erkek gardırobuna, sımsıkı arkaya taranmış erkek saçlarına, tek gözlüğüne ve piposuna rağmen, suratını bir kadın sinema yıldızı gibi özenle boyuyor; geceleri eflatuna çalan mavi gözleri rimelden ağırlaşmış takma kirpiklerle donatılmıştır, kaşları sadece kalemle çizilmiş iki ince eğri, dudaklarında vişne koyusu bir kızıllık. Bu farkı o, merak edip sorduğum bir akşam, *Avenue Wagram*'daki bir kahvede, şöyle izah etmişti:

— " *Ben travesti değilim, üçüncü cinstenim, yani hem kadınım, hem erkek!*"

Camların ardında *Paris* gecesi, yaprak yaprak uçuşan trafik ışıkları, çıldırmış neonları, kızıl çizmeleri yüksek topuklu

görkemli fahişeleri ile *technicolor* ve *Vistavision* bir film gibiydi. Henüz yirmi beş yaşındaydım, dünya gözüme küçük, hayat sonsuz görünüyordu; amacımsa, her anın ölüme en yakın uçlarını dolu dolu yaşamak! Hem zaten, bazı niteliklerini yirmi beş yıl sonra *Fena Halde Leman*'daki *Lily*'ye ödünç verecek olan *Josy*'yi de o yıllarda, o *technicolor* ve *Vistavision* filmin akışı içinde tanımamış mıydım? Bakın nasıl:

ALIŞILMAMIŞ BİR SARIŞIN

'Günler iyice kısalmıştı; karanlık, acık bir soğukla birden bastırıyor. Sabahlar olmak bilmiyordu. Uyur uyur uyanır, camlardan, sokak lambalarının hüzünlü ışıklarıyla aydınlanmış bir alacalık görüp, yeniden uykuya varırdım. O günlerde *Gorki*'nin *Klim Samgin*'ine kaptırmıştım kendimi, romanı gece yarılarından sonra bile elimden bırakamıyor, bu yüzden sabahları son derece geç kalkıyordum. Bir tuhaf hayattı.

O gün de öyle olmuştu işte. Otelin salonuna bir çay içeyim diye girdim. Saat on bir buçuk, on iki suları. Aaa, baktım ki sokak üstü geniş pencerenin tül perdeleri önünde, inanılmayacak bir sarışın, gökkuşağı renkleri saçarak, büyük bir dalgınlık halinde genişliyor. O zamanlar kadınlarla ilişkilerim küstahlık düzeyinde geliştiğinden midir, yoksa sarışınlığı, ağır kirpikleri ve diri memeleriyle bu kadın bana *Janine*'i hatırlattığından mıdır, bilmiyorum, dişlerinin parıltısını pembeleştiren ilk gülümsemesini yakalar yakalamaz, masasındayım:

— *"Salut, adım İlhan, eş dost kaptan diye de çağırır."*

Başını nazlı nazlı şöyle yukarı kaldırıyor, hayli geniş yakasından, tortop göğüslerini iki beyaz güvercin gibi görüyorum. İçin için onu öğle yemeğine çağırabilecek kadar param olup olmadığını hesaplaya durayım, onda hiç de irkilmiş bir hal yok, tersine küstahlığımdan hoşlanmış görünüyor:

— *"Kaptan mı? Yoksa denizci misiniz?"*

Hani bazı Fransız kadınları genizden, kalınca bir sesle konuşurlar, insanın içini bayıltırlar, bu da öyle konuşuyor. Yüzüne, daha bir dikkatlice bakıyorum ki ucu kalkık şirin bur-

nu, derinliklerinde sırmalı yeşiller parlayan iri bal rengi gözleri, aşağıdan alınıp kalemle çok usturuplu biçimlenmiş kaşlarıyla, *Janine*'den daha da hanım hanımcık bir kadın bu; üstelik, ikisi de boya sarışını oldukları halde, *Janine*'de çokluk yeşile çalan yansımalar, bunda sedef pembesine dönüyor. Acaba yirmi beşinde filan mı?

Yokmuş, yirmi bir yaşındaymış, adı *Josy*, gece kulüplerinde şarkı söylemeye uğraşıyormuş ama, çok zormuş bu iş, elinizden bir tutanınız olmadı mı, başarması olanaksız. İncik boncukla işlenmiş püsküllü çantasından, bir *Cool* paketi çıkarıyor, cıgarasına ateş tutuyorum; yahu o ne eller öyle, kalıptan çıkmışçasına düzgün, bakımlı; tırnakları derseniz, uzun, sivri ve yaldızlı pembe!

Yaş yirmi beş olup da kafada kavak yelleri eserken, başka türlü düşünmek elde mi? Ben de çaresiz *Josy*'yi önce yemeğe götürmeyi, sonra bir kulpunu bulup 'yatağa atmayı' kuruyorum. Hâlâ aklıma geldikçe gülerim. Orada epeyce söyleştik, havadan sudan, filmlerden vs. Tam 'artık kalkalım' diyeceğim sırada, neredense *Pablo*, boynunda gitarı, alnında kıvırcık saçları, dudaklarında uslanmaz hergele gülüşüyle:

— "*Amigo, on buçuktan beri seni bekliyorum.*"

Ondan önemlisi, söze başlamadan Josy'ye verdiği selam:

— "*Bonjour Maurice, ça va? Günaydın Maurice, nasılsın?*"

Göz kaş edip *Pablo*'yu savdıktan sonra, kafama takılan bu nokta üzerinde durmayacak mıyım? *Maurice* ne demek, adınız *Josy* değil miydi sizin? Yoksa *Fransa*'da *Maurice* adı kızlara da mı veriliyor? *Mauricette* diye bir isim biliyorum gerçi, siz *Josy* dediğinize göre, adınız *Josiane* olmamalı mı?

Karşılık vermeden, önce bir zaman cıgarasının dumanlarını seyrediyor. Salona ilk girdiğim anda dikkatimi çeken dalgınlık. Sonra iliklerine kadar kadın, ne kadını be, dişi bir hareketle kirpiklerini eğerek:

— "*Kaptan, diyor, "görünüşüme bakmayın, tam bir kadın sayılmam ben, travesti kulüplerinden birinde çalışıyorum, bu Pablo haydudu bizim oraya gelir gider, beni hemen tanıdı, hoş tanımasaydı da söyleyecektim.*

Şaşkınlığımı ne siz sorun, ne ben anlatayım.

Beyoğlu'nda rastlayıp bir romana aktardığım o 'beyefendi,' *Paris*'te rastlayıp, bazı özelliklerini başka bir romanda kullandığım o 'takvim kızı,' hayatta karşıma çıkan ilk *travesti*'ler miydi?

Evveliyatı olmasın?

Meraklısı için notlar

Aynanın İçindekiler dizisi, **Meşrutiyet**'ten bu yana yaşadıklarımızı, çeşitli aileler ve olaylar çevresinde somutlaştırmaya çalışan bir roman dizisidir. Pek fark edilmemiş önemli özelliklerinden birisi de, **27 Mayıs** olayını ilk defa tartışma gündemine almış olmasıdır. Şimdiye kadar yayımlanan romanları şunlar: **1.** *Bıçağın Ucu*, **2.** *Sırtlan Payı*, **3.** *Yaraya Tuz Basmak*, **4.** *Dersaadet'te Sabah Ezanları*, **5.** *'O Karanlıkta Biz.'* Bu kitapların hepsi **Ankara**'daki **Bilgi Yayınevi**'nce yayımlanmıştır. Sözünü ettiğim **Hayrunisa Bayraktar**, daha çok ilk üç kitapta yaşıyor.

Margot'dan *Hangi Seks*'te uzun uzun bahsettim, tekrar üzerinde durmayacağım. **Josy** ile ilgili bölümü de *Hangi Seks*'ten alıyorum. **'Hangi'**li öteki kitaplarım gibi, bu da **Bilgi Yayınevi**'nce yayımlanmıştır. **Josy**'den, *Fena Halde Leman*'daki **Lily**'ye fizik görünüşün dışında fazla bir şey geçmedi. O bile tam denemez, çünkü **Lily** ona oranla çok daha hayali geniş, çok daha çılgın bir **travesti.**

2.

İKİ BÜYÜK 'EFSANE'DEN BİRİ

'Erkek' giyinmiş ilk kadını, *İzmir*'de görmüştüm.

1930'lu yılların ikinci yarısı, herhalde 1938: Yani *Anschluss* gerçekleşmiş (*Hitler*'in *Avusturya*'yı ilhakı); *İspanya*'da *Franco*, iç savaşı kazanmak üzere; *Fransa*'da, *Leon Blum*'un *Halk Cephesi Hükümeti*, yerini *Daladier*'nin merkez sağ hükümetine bırakıyor; *Uzakdoğu*'da, *Çin/Japon* savaşı, *Çang Ku-Feng*'de sınır çarpışmaları, *Türkiye'de Atatürk* hasta!

O yaz sabahı, aklıma nereden estiyse, *Karşıyaka İskelesi*'nden deniz banyolarına doğru (Şimdiki *Yat Kulübü*) yürüyeceğim tutmuş: Körfez durgun, ağır mavi, açıklara bakıldıkça lacivertleşiyor; yüzeyinde güneş, göz kamaştıran bir cam kırığı serpintisi; yalı o saatlerde tenha, ne cıvıl cıvıl denize giren çocuklar, ne de Allah ne verdiyse *(isparoz, lidaki, kolyos)* avlayan kıyı balıkçıları!

Karşıdan dört kişi geliyor, üç erkek, bir kadın; görür görmez, o tarihte epeyce bol olan kıyı villalarından çıkmış, *İskele*'ye yürüyen levantenler olduğunu kestiriyorum; gelgelelim, erkek sandığım üç kişiden birinin, aslında kadın olduğunu kestirebilmem, ne mümkün! Evet, basbayağı kadın, güzel bir kadın! Yanımdan Fransızca patırdayıp geçtiler, o zaman farkına vardım: O, ceketinin cebinde *Le Temps* gazetesini gördüğüm, yazlık pabuçları, bağcıklı, kemik rengi takım elbise giymiş, tarçını kravat bağlamış olanı, yumuşak ve tatlı bir kadın sesiyle konuşuyordu. Dahası, basbayağı makyajlı, o dönemin makyajı elbet: Yok ettiği kaşlarının yerine kalemle yüksek münhaniler çizmiş, dudaklarını hafifçe taşıra-

rak boyamış, rimelden ağırlaşmış kirpiklerinin altında gözleri buğulu mavi.

Peki, *Marlene Dietrich değil mi bu?*

İKİ CİNS ARASINDA BİR YER...

Marlene Dietrich, 1930'lar *Hollywood*'unun, iki büyük efsanesinden biri (Öbürü *Greta Garbo*). Doğumu 1902, *Berlin*. Asıl adı, *Maria Magdelena von Losch*. Birinci Dünya Savaşı ertesinde, yenik, enflasyona ve açlığa mahkûm *Berlin*'de, keman çalarak yaşamaya çabalıyor. O tombulca, kanlı canlı Alman kızından, sonraları dünyaya hükmedecek olan 'esrarengiz' güzeli çıkaran rejisör *Joseph von Sternberg*'tir; bu hüneri, sonradan tabii belki on benzeri çekilecek olan, ünlü *Der Blue Angel/Mavi Melek* (1930) filmiyle gösteriyor. O kadarla kalsa, iyi: Aynı film, hem rejisöre hem yıldıza, o dönemin akıl almaz *Hollywood*'unun kapılarını açacak; *Marlene Dietrich*, oraya daha adımını atar atmaz, *Gary Cooper* gibi ünlü bir 'jön'le, yine 'ünlü' başka bir filmini çevirecektir: *Marocco/Fas* (1930). Bunu diğer filmler izliyor, birisi *Shangai Express*'tir bunların (1932), öbürü ise *Scarlet Empress/Kızıl İmparatoriçe* (1934). Bence, *Marlene Dietrich* efsanesini doğuran o yılların son filmi, *Charles Boyer* ile çevirdiği *The Garden of Allah/Allah'ın Bahçesi* (1936) adlı filmidir.

Marlene Dietrich, yanılmıyorsam, *Greta Garbo*'ya rakip diye çıkarılmıştı; başka bir efsane oldu: Tümsek elmacık kemikleri, üçgen siması, kalemle yüksek ve ince kavisler halinde çizilen kaşları, buğulu bakışlarıyla, gerçekdışı bir alımlılığın, tensel olmaktan çok –deyim uygun düşerse– entelektüel bir cinselliğin kadını! O yılların *Marlene Dietrich*'i, beyazperdeden bir efsun gibi dünyaya yayılıyor; bırakın sıradan kadınları, Avrupa sinemasının ünlüleri arasında bile *(İsa Miranda)* benzerleri çoğalıyordu. Oysa 'erkek' giyinme özelliğini, onun da Avrupalı –daha doğrusu İngiliz– bir kadın oyuncudan kaptığı yazılmıştır. *Michele Grisolia, l'Express*'te konuyu irdelerken, işin 'evveliyatını' şöyle açıklıyor:

"... Sonunda Marlene, kendisine, iki cins arasında bir yer seçti: Bir bakıyordunuz, kerliferli taşralı beylerin dehşetle açılmış gözleri önünde, gösterişli, boylu poslu bir burjuva kadınını dansa kaldırıyor; bir bakıyordunuz, şahane balo tuvaletlerine bürünmüş erkek 'travestiler'le beraber; bir bakıyordunuz, hayranı olduğu tragedya oyuncusu Madam La Duse'ün zarif el hareketlerinden, ama aynı zamanda o erkekten ayırt edilemeyen Bavyeralı aktrislerden esinlenmiş! Bugün de iki cins arasında bir yerdedir, Marlene. Bir zamanlar erkek giyinmiş, tekgözlükler takmıştı; şimdi şarkı programlarını ikiye ayırıyor: Birinci kısımda, görkemli tuvaletlerle çıkar, erkekler için söyler; ikinci kısımda, smokinli, kravatlı, silindir şapkalı çıkıyor, kadınlar için söylüyor."

Karşıyaka'daki *(İzmir)* eski sinemalardan, *Marlene Dietrich*'i, bahriye subayı üniformasıyla hatırlıyorum. Bazen frak, bazen smokin, silindir şapka, papyon kravat; bazen *tweed* ceket, *serge* pantolon, kulüp kravat, fötr şapka; bütün bunlar, ince uzun parmaklarından eksik etmediği cıgarasıyla. Yalnız filmlerinde mi, yoo, günlük hayatında: O dönemin sinema dergileri *Marlene Dietrich*'in 'erkek' kılığındaki resimleriyle doludur. O resimlerdir ki, 1938 *Karşıyaka*'sındaki çarpıcı levanten güzelini, onun gibi 'erkek giyinmeye' özendirmiştir ama, acaba onun, onun kopya çektiği tekgözlüklü İngiliz aktrisin, görüp duyup da heveslendiği, başka 'öncüler' yok mudur?

ÜNLÜ ÖNCÜLER KİMLERDİ?

Olmaz olur mu, 1890'lardan itibaren *Batı*'daki *suffragette*'ler, yani 'kadın hakları savunucuları,' kadınla erkek arasındaki eşitliği, önce meclise girmek ve aynı giyime hak kazanmak diye düşünmüş ve savunmuşlardı. İlk *suffragette*'lerin bazıları (çoğu) kolalı yakalı, manşetli erkek gömleği giyer, kravat takarlardı. Ayrıca yazarlar çevresinde *Fransa*'da *George Sand*, *İngiltere*'de *George Eliot*, erkek ismi alıp, erkek kılığında dolaşıyor; o kadarla yetinmeyip, ufak ufak, umumi yerlerde cıgara, pipo, puro içmek gibi erkek alışkanlıklarını da benim-

siyorlar. O kadar ki, git git, puro, pipo, cıgara içmek, tekgözlük taşımak, *Belle Epoque* döneminin ünlü eşcinsel kadınları arasında, vazgeçilmez 'erkeklik' özellikleri olarak yaygınlanmıştır. *George Sand, Hayatım*'da 'erkek giyinmek' merakını, şöyle anlatıyor:

"*... Ben de kalın ve kurşuni çuhadan bir redingot yaptırdım. Aynı kumaştan bir pantolon ve bir yelek diktirdim. Kurşuni bir şapka ile kocaman yün bir kravat da aldım. Bu kılıkta üniversitenin birinci sınıfında okuyan, ufak tefek bir delikanlıya benzemiş oluyordum. Çizmelerimden ne kadar hoşlanmış olduğumu anlatamayacağım. Küçükken, ilk kez çizme giyen ağabeyimin yaptığı gibi, onlarla yatmak geliyordu içimden. Çizmenin altı demirli topukları, kaldırımda rahatça yürümeme meydan veriyordu. Paris'in bir ucundan öbür ucuna uçabilirdim artık. Sonra elbiselerim eskiyecekmiş diye bir kaygım da kalmamıştı. Boyuna oradan oraya seğirtiyor, her saat eve uğruyordum. Tiyatroda halk için ayrılan yerlere gidiyordum. Kimse kılık değiştirmiş olduğumun farkında değildi...*

Başka bir Fransız kadın romancısı, ünlü *Colette, Pur et l'impur/Sevap ve Günah* adlı kitabında, yaşadığı dönemin erkek giyinmeye meraklı kadınlarını şöyle anlatmıştır:

" *Erkekliğe özendiğim o dönemde kesik saçlarımın altında ne kadar kadın, ne kadar ürkek ve çekingenmişim meğer? Peki kim kadın sayacak bizi? Elbette, kadınlar! Yanılmayan yalnız kadınlardı zaten. Plili plastron kravat, kolalı yaka, ara sıra yelek, daima ipekli cep mendiliyle, her çevrenin dışında kendi kendine çürüyen bir çevreyle düşüp kalkıyordum...*

'Bireysel özgürlük'e yaslanırdı bu çevre (...) kapalı kapılar ardında, uygarın da uygarı geçinerek, smokin ve pantolonla katılacağı gizli şenlikler isterdi. Çin beziğinin, Jacquet'nin suç ortağı zevklerinin tadını çıkarabileceği lokanta salonları ve barlar ayrılmalıydı ona...

İçlerinden en tanınmışının –belki de en az tanınmışıdır– evinde, içkinin iyisi, uzun yaprak cıgaraları, eğere ça-

kı gibi oturmuş binici bir kadının çeşitli süvari resimleri ve bir iki baygın güzel kadın portresi arasında, cinsel yaşantıdan ve bekârlığın sultanlığından söz ediyorlar. Ev sahibesi, koyu erkek elbiseleriyle her türlü neşe ve yiğitlik fikrini yalanlıyordu ama, solgundu, lekesiz kızartısız, bazı ışığa doymuş eski Roma mermerlerinin solgunluğuna benzer bir solgunluktu onunkisi; sesinin tonu kısık ve yumuşaktı; fakat asıl rahatlığı, davranışlarındaki mükemmellik, hareketlerindeki ciddiyet ve vücudunun erkekçe dengesiyle, erkeğe benziyordu...

Colette'in daha o zaman 'çürümeye' başladığını söylediği bu 'çevre,' gerçekte, Margot'nun 1950'ler *Paris*'inde (elektrik kısıtlaması, vesikayla şeker satışı, saçaklara buzdan sakallar indiren gri bir soğuk) beni kenarından köşesinden içine kattığı, çevre değil miydi? Birlikte gittiğimiz bir gece kulübünü, vaktiyle nasıl anlatmışım bir okuyun, kararı siz verin:

Değişik bir atmosfer. İnsana yanlışlıkla bir *sciencefiction* filmine girdiği izlenimini veren, zincirleme ve üst üste görüntüler: Smokinli, erkek tıraşlı, gri bir kadın; platine saçları, bebek yüzüne metal yansımaları dağıtan, artist bozması kadınla, yanak yanağa dansediyor. Kuytu köşelerde, öpüşme noktalarına çok yakın, bakışları ağdalı, avuçları terli, birtakım karışık kadınlar. İlk bakışta sunturlu bir işadamından ayıramadığım, tıraşlı ensesi katmerli, çenesi kat kat, yaprak cıgaraları içen, koca memeli *viragolar*. Gözlerinde dövülmüş bir köpek uysallığıyla onlara suçlu suçlu sokulan, varla yok arası kadın negatifleri..."

İşin tuhafı nedir, bilir misiniz? *Margot*'nun da, *Josy*'nin de *Marlene Dietrich*'e hayran olması! Bu hayranlık, 1940'ların sonunda dahi, onun 1930'lara ait makyajını aynen uygulamasından olduğu kadar (kaş kalemiyle çizilmiş iki yüksek münhaniden ibaret, incecik kaşlar; kalın rimelli, kıvrık kirpikler; buğulu bir bakış, dumanlı dudaklar); tekgözlüğünden, piposundan, her biri öbüründen zarif ve havalı çeşit çeşit erkek elbiselerinden de anlaşılıyordu. Ne müthiş bir gelenekmiş!

İnanır mısınız, 'erkek' giyinmeye meraklı savaş öncesi kadınlarına 'model' teşkil eden *Marlene Dietrich*, aynı yılların erkek *travesti*'lerinin ısrarla benzemeye özendiği, ideal kadındır: Esrarlı, çekici, cinselliği yoğun! Hakçası aranırsa, o dönemin *travesti*'lerini ne gördüm, –yaşım dolayısıyla– ne de görebilirdim: Bir kere, *İzmir* sokakları bu türden insanlarla dolup taşmıyordu; ikincisi, çocuk başıma *Paris*'e *Berlin*'e *Viyana*'ya gidebilemezdim; yalnız, 1941'de mi, 42'de mi ne, *Gâvurdağları*'nın büklümleri arasında kaybolmuş ufacık bir dağ kasabasında, gecelerimi romanlarla doldurmaya çalışırken, *Erich Maria Remarque*'ın *Üç Arkadaş*'ında bu tiplerden söz ettiğini hatırlıyorum, adı *Kiki*'ydi galiba! Buna mukabil, resmini görebildiğim ilk *travesti*, büyülü makyajıyla yüzünü *Marlene Dietrich*'e benzetebilmeyi hayli başarmış bir Alman'dı, '*La Reine.*'

Hayır, Tokatlıyan ya da *Perapalas* otellerinin, kırmızı kadife, beyaz mermer, renkli cam atmosferinde, karşılaşmış değiliz onunla; *İstanbul*'un o tarihte sayısı mahdut, ismi ve havası 'ecnebi' pavyonlarında da görmüş olamam; gerçekte o bu pavyonlara gelmiş, bu otellerde kalmış ama, ben olayı yıllar sonra *Prof. Mazhar Osman*'ın kaleminden öğreniyorum: *Tıbbiye*'de ders kitabı olarak okutulan bir eseri var, bir *Ruh Hastalıkları* kitabı sanırım, işte orada; üstelik, *La Reine*'in (*La Reine* Fransızca kraliçe anlamına gelir) hem kadın hem erkek kılıklarında, birkaç fotoğrafıyla birlikte! *Tarlabaşı*'nda *Madam Kamelya*'nın pansiyonunda kalıyorduk: Ben, *Cengiz, Nihat, Harutyun, Necdet, Ayhan* vs. Hepimiz üniversitedeyiz ya, *Tıbbiye*'de olanımız *Necdet* (Şimdi *Amerika*'da), kitap onun ders kitabı.

Sonraları ünlü *travesti*'lerin, 1930'lu yıllarda *Marlene Dietrich*'e, 1940'lı yıllarda *Rita Hayworth*'a, 1950'li yıllarda ise *Marilyn Monroe*'ya benzemeye uğraştıklarını öğreneceğim. Bu sonuncuların başarılı örneklerini gözlerimle gördüm. *Josy* onlardan biriydi, *Paris*'teki en ünlüsüyse *Cezayir*'de

askerliğini yaptıktan sonra *Marilyn* benzeri bir *travesti* şarkıcı olan *Coccinelle*'dir: Allah bilir, *Carrousel* travesti revüsüyle, *İstanbul*'a, *Ankara*'ya, *İzmir*'e de gelmiş gitmiş! Birkaç yıl oldu, karlı bir kış, *Ankara*'dayım: Mahalle aralarından, cankurtaran sirenleri; gecekondu semtlerinden, geceleri, silah sesleri işitiliyor; *Tunalıhilmi*'nin o dehşetengiz sinemalarından birinde, rasgele bir film seyrediyorum; birkaç sahnesinde karşıma *Coccinelle* çıkıvermesin mi: *Pekinois* süs köpeği, sırtında tül sahne kılığı, devekuşu tüyleri ve damarlı erkek elleriyle! Hep öyle süslü boyalı, hep o kadar koketti ama, nerede 1960'lı yılların başındaki *Marilyn* kopyası, nerede bu 'yanlış' yaratık?

Kadın yaşlandıkça daha bir erkekleşir mi ne, o bakımdan, kadın *travesti*'lerin yaşlılığı problemsiz; ama erkek *travesti*'lerin yaşlılığı, gerçekten facia!

Meraklısı İçin Notlar

Marlene Dietrich'e benzeyen, onun havasını kapan sinema yıldızları sanıldığından çoktur: **İtalya**'da **İsa Miranda, Amerika**'da **Carole Lombard, Fransa**'da **Mireille Balin** belli başlıları arasında sayılabilir. **Mireille Balin**, iki savaş arasında Fransız sinemasının, ünlü vamp'larından sayılırdı, o sıra ünlü şarkıcı **Tino Rossi** ile evliydi.

Travesti, Fransızcadaki **'se Travestir'** fiilinden geliyor, kılığını değiştirmek, başkasının kılığına girmek anlamına (İngilizcesi **Tranvestite**, Almancası **Transvestit**). Türkçeye böylece girdi, oysa Osmanlıcada **tebdil-i kıyafet** etmekten türetilmiş, **'tebdil gezmek'** diye bir deyim vardı ki, duruma fevkalâde uygun düşüyor. Ben ara sıra kullanırım, fakat genellikle kıymeti bilinmedi, harcandı o deyim.

George Sand'ın *Hayatım* isimli kitabı **Milliyet Yayınları** arasında yayımlanmıştır (1971). **Colette**'in *Pur et l'Impur*'ü, hayrettir, yayımlanmadı; bu kitabın bir başka basımında, adı *Ces Plaisirs...*

3.

KILIĞI YÜZÜNDEN İDAM EDİLDİ

Emir Talha'nın hikâyesi tüyler ürpertici, hayatı ibret!..

Boyu posu yerinde, genç bir adamdır; yaşı yirmi beş var yok; bir zamanlar, *Diyar-ı Bekir*'in *(Diyarbakır)* çengisi köçeğiyle hoşça vakit geçirmiş: gün olmuş, akranlarıyla işret meclislerinin birini bırakıp öbürüne koşmuş; gün olmuş, cıvanlarla gezmiş tozmuş, hovardalık etmiş; hanidir uslanıp akıllandığı söyleniyor, gerçekten de 'emrine tahsis edilmiş olan konakta,' handiyse tek başına ömür sürmektedir.

Yoo hayır, *Davulcu Ahmet* adındaki, bir delikanlıyla beraber: 'erkek güzeli bir şahbaz' bu; 'hali, tavrı, edası, güzel yüzüne fakirliğin verdiği mazlumluk, genç emirin alâkasını çekmiş, konağına onu evvela uşak olarak almış;' daha sonra, 'bir beyzâde gibi giydirip kuşatarak, mahrem-i esrarı edinmiş': Bu aşırı teveccüh, şehirde elbet, dedikodulara yol açıyor.

Hangi şehir mi? 1630'ların *Diyar-ı Bekir*'i *Emir Talha*, anası Arap oluyor: henüz on beş yaşında iken, *Şam* Valisi 'Küçük' Ahmet Paşa'nın şerrinden kaçıp, at sırtında gelmiş; *Urmiye Şeyhi Mahmud*'un (bir adı da *Hazret-i Koç*) himayesine sığınmış! Diyesi o ki, *Umera-yı Ali Fadıl*'dan *Maanoğlu Emir Fahreddin*'in oğludur, babası Osmanlı Valisine kafa tuttuğu için öldürülmüş, o ise canını zor kurtarmış! Sözüne inanırlar, *Maanoğlu Emir Talha*, sadece *Hazret-i Koç*'un *Nakşibendi* tekkesinde değil, umum *Diyar-ı Bekir*'de iyi kabul görür; o kadar ki, orayı mekân eyler; sırrı meydana çıkıncaya kadar da bekâr, güzel erkeklere meyilli, genç bir Arap emiri olarak yaşar.

4. Murat, Bağdat seferine çıkmasa, *Ordu-yu Hümayun*'a

akça gerekmese, bu sır mezara kadar gizli mi kalacaktı? *Hazret-i Koç, 4. Murat*'a, simya ilmine vakıf bir Arap emirinin bakırı altına çevirdiğini söylüyor; 'filhakika' Emir Talha'nın babasından öğrendiği böyle bir marifeti vardır; padişah arzu edince, marifetini göstermekten geri de durmaz; ne var ki, bakırı sarartmaktan ibaret olan hüneri, padişahın uzmanlarını tatmin etmeyecektir; bu da, *Emir Talha*'nın kişiliğini gündeme getirecektir: Kimdir, nedir, neyin nesidir, tez araştırılsın, öğrenilsin!

Sonunda meydana çıkar ki, gerçekte *Maanoğlu Emir Fahreddin*'in beş kızından en küçüğü *Sitti Zühre*'dir, *Davulcu Ahmet* de onun nikâhlı kocası!..

Hikâye uzun, *Reşad Ekrem Koçu*, ballandıra ballandıra anlatıyor, ilginç olan sanırım, hayatını erkek giyimi ve kişiliğiyle sürdüren bu kadının, bu gibi hallerde hemen 'kondurulacağı üzere' eşcinsel olmayışı: erkek gibi giyiniyor, erkek adı taşıyor, erkek gibi yaşıyor ama, kadınlarla değil erkeklerle düşüp kalkıyor. Biraz da can korkusuna dayanan bu fantezisi, *Sitti Zühre*'ye neye mal olmuştur dersiniz? Kocası *Davulcu Ahmet*, padişahtan korkup da durumu açıklayınca, derhal idamına! Yalnız onun mu, ayrıca iki çocuğunun, hamisi *Urmiye Şeyhi Hazret-i Koç*'un da! *Sultan 4. Murat*'ın oğlanlara düşkünlüğü kadar, zalimliği de ünlüdür.

Bu anlattığım, on yedinci yüzyıldan bir olay; oysa, on altıncı yüzyıl *Osmanlı*'sından da benzerleri bulunabilir. O yüzyılın 'müverrihlerinden' *Selânikli Mustafa* Efendi, 'tarihinde' anlatıyor. İsterseniz, bir göz atıverelim.

Meğer 'Civelek' Mustafa...

3. Sultan Murat hakkın rahmetine kavuşmuş, *3. Sultan Mehmet* padişah olmuştur, yıllardan 1595. O tarihte *Saray-ı Hümayun*'un muhafızı, şehrin zabıta amiri *Bostancıbaşı Ferhad Ağa*'mış, *Üsküdar* tarafının asayişini sağlamakla görevlendirilen birlikse, 59. Yeniçeri Ortası. O yaz, dokuz çifte 'kancabaş' kayığıyla işte bu *Bostancıbaşı Ferhad Ağa* gelir, *Üsküdar*

İskelesi'ne yanaşır; 59. Orta'nın kolluğuna düşüp, *Çorbacı-başı*'nı bulur: Maksadı, yeniçeriler arasından, bir 'uygunsuz'u bulup çıkarmaktır.

Aksaray'da *Muratpaşa Camii* yok mu, işte onun imamı *Hafız İlyas Efendi*'nin, üç karısından üçüncüsü, henüz pek genç ve pek taze olan *Hatice* Hanım, bir müddet önce, bir yeniçeri tarafından kaçırılmış, *Bostancıbaşı* onu arıyor. *Çorbacı*, böyle bir işi yapsa yapsa, 59. Orta'nın en yakışıklı neferlerinden 'Zehir' Ali'nin yapabileceğini söyleyecektir; gel gör ki, varıp *Ali*'yi iskele karşısındaki Kolluk Hamamı'nda bastıkları zaman, yanı başında 'civeleği' Mustafa'yı bulurlar: Gençten bir oğlan!..

59. Orta'nın *Çorbacısı*, 'keyfiyeti' Bostancıbaşı'ya şöyle anlatıyor: 'Zehir' Ali bir süre önce, kolluğa gayet güzel bir çocuk getirmiş, 'Bu oğlanın adı Mustafa'dır, hemşerimdir, civeleğim olmuştur' diyerek, *Çorbacısı*'nın elini öptürmüş. Yeniçeri geleneğinde, 'civeleklik' var, ilerde yeniçeri olacak tüysüz adaylara bu ad veriliyor, şunun bunun 'kötü nazarlarından' saklamak için de, bunların yüzüne at kılından püskül peçe takılıyor. 'Zehir' Ali de böyle yapmış, civeleğinin yüzüne püskül peçeyi takıp, onu yanından ayırmaz olmuştu. Geceleri galiba, *Balaban İskelesi*'ndeki hanlardan birinde kalıyorlarmış!

Bostancıbaşı Ferhad Ağa kuşkulanıyor, hamamda yakalanan 'civeleğin' peştemalını açtırıyor ki, ne görsün, bu *Mustafa* henüz on dört-on beş yaşlarında, saçları oğlan tıraşı, gencecik bir kadındır, yani *Hafız İlyas Efendi*'nin üçüncü haremi *Hatice* Hanım! Bir erkeğe duyduğu aşk yüzünden, erkek giyinmeyi seçen *Hatice* Hanımın akıbeti kötü olmuştur: *Bostancıbaşı*'nın cellatları, oncağızı oracıkta boğar öldürürler: 'Zehir' Ali'nin akıbetinden hiç söz etmeyelim, korkunç bir şey: Eklemlerini birer birer kırıp, gövdesini et yığını halinde bir havan topunun namlusuna tıkıp, topu ateşlemişler. Evet!

Şimdi bakın, ilginç olan ne: *Sitti Zühre* de, *Hatice* de, 'erkek' giyiniyor, 'erkek' görünüyorlar ama, 'kadın' yaşıyorlar, eşcinsel değiller; buna mukabil, ünlü *Busbecq, İstanbul*'dan 1560 Haziranında yazdığı *Nicholas Michault*'ya mektubun-

da, aynı görüntüyü seçen, ama bunu eşcinsel bir ilişkiyi gerçekleştirmek için yapan, bir Osmanlı kadınından söz ediyor. Öylesi de oluyormuş demek.

bizde genç kızları görünce âşık olan erkekler gibi, burada da bunlara âşık olan kadınlar vardır. Kadınları sıkı tutmanın ne gibi sonuçlar verdiğini bu suretle tahmin edebilirsiniz. Çünkü, dişiler birbirine karşı da aşk duyabilirler. Bu gibi aşklar için hamamlar gayet elverişlidir. Bu yüzden bazı Türkler, kadınlarını, umumi hamamlara yollamak istemezler.

"Vaktiyle umumi hamamlardan birinde, yaşlı bir kadın, genç bir kıza âşık olur. Bu İstanbullu fakir bir adamın kızıydı. Yaşlı kadın ne yaptıysa, genç kızın gönlünü çalmayı başaramayınca, inanılmayacak bir işe kalkıştı. Kendisini bir erkek gibi göstermeyi düşündü. Kıyafetini değiştirdi. Kızın babasının oturduğu ev civarında bir ev kiraladı. Padişahın çavuşlarından olduğunu iddia etti. Hâsılı kızla evlenmeye talip oldu. Düğün günü kararlaştırıldı. Zifaf yapıldı. O zaman bu sahte çavuşun bir kadın olduğu meydana çıktı. Kız kendisini odadan dışarı attı, anasını babasını çağırdı. Onlar da kızlarını bir erkekle değil, bir kadınla evlendirmiş olduklarını gördüler..."

'Erkekliğe' heves eden yaşlı kadının akıbeti, ötekilerden farklı mı? Hayır. Onu da *Bostancıbaşı* huzuruna çıkarıyorlar. *Bostancıbaşı*, 'ellerinin, ayaklarının bağlanarak, denize atılmasını' buyurmuş! O da böyle gidiyor. Şimdi su kolaylığıyla fötr şapka, takım elbise giyip, kravat takarak, hemen tamamıyla erkek silueti halinde dolaşan kadınlar, hemcinslerinin bu uğurda can verdiklerini acaba hiç düşünürler mi?

Hele bunların arasında, *Jeanne d'Arc*'ın da bulunduğunu?

JEANNE D'ARC'A NE BUYRULUR?

Jeanne d'Arc'ı kim tanımaz? Ya bir kitapta okumuş, ya bir piyeste, yahut filmde görmüşüzdür: Ülkesini, İngilizlerin egemenliğinden kurtaran kahraman kız, *Fransa*'nın sembolü! Bizim nesil, onu, *Ingrid Bergman*'ın çizgileriyle hatırlıyor. Film *Be-*

yoğlu'ndaki *Lâle* Sineması'nda gösterildiği zaman, kalabalıktan kapılar kırılmıştı. O yılların *Hollywood*'u bile, bütün *conformiste*'liğine rağmen, *Jeanne d'Arc*'ı, 'erkek' giyinir, kılıç kuşanır, saçları 'erkek' tıraşlı bir kadın olarak göstermeden edemedi: Çünkü, hakikat budur.

Jeanne d'Arc, 1400'lü yılların ilk çeyreğinde, 'zuhur ediyor.' Tanrı'ya ait olduğundan şüphe ettiği, birtakım sesler duymaktadır. Bu sesler ona, müşkül durumdaki vatanını kurtarmasını telkin etmektedir. O da ne yapsın 'erkek' kıyafetine bürünüp, *Fransa*'yı boydan boya geçerek, Kral *VII. Charles*'ın tahtını kurtarmasına yardımcı oluyor: *Orlean*'ı İngilizlerden geri alıyorlar. İşin şaşırtıcı yanı *Jeanne*'ın bu yiğitlikleri 'erkek' kılığında yapması; gerçekten, saçları 'erkek' tıraşı, giyimi 'erkek' giyimidir; savaş gerekti mi, şövalye zırhları kuşanır, elde kılıç at üstünde katılır ki, o dönemde bunu kadınların yapması, aklın havsalanın alacağı şey değil. O yapıyor, yapması bir yana, uzunca bir zaman, çevresine kabul ettirmeyi başarıyor da!..

Talihi ne zaman döner, Kral *VII. Charles*'ın onun kazandığı savaşı, barış masasında kaybettiği zaman mı, oyuna getirilip İngilizlere satıldığı zaman mı? Gerçek şu ki, İngilizler vakit kaybetmiyor. *Jeanne*'ı zamanın en korkunç suçlamasıyla engizisyon hâkimlerinin karşısına dikiyorlar: Büyücülük! *Jeanne d'Arc*'ın mahkemesi çok tartışılmıştır: Sözde *Piskopos Cauchon*'la hâkimlerden *Jean Lemaitre* aralarında uyuşmuşlar, ne yapıp yapıp, kızı mahkûm ettirecekler; sonradan *Jeanne d'Arc* gerçekten aklanmış, kilise tarafından ayrıca 'Aziz' mertebesine yükseltilmiştir ya; engizisyonda, en çok 'gaipten duyduğu sesleri, Tanrı'ya atfetmekle' suçlanıyordu; bir de neyle, dersiniz: 'Erkek' gibi giyinmekle!..

O kadar böyledir ki bu, *Jeanne d'Arc, Rouen*'da halkın karşısına çıkarılıp, bir daha erkek elbisesi giymeyeceğine, 'alenen' yemin ettirilmiştir. Yeminini tutsa, belki hürriyetini kaybedecek, fakat hayatını kurtaracaktı; tutmuyor fakat, yeniden erkek libaslarına bürünüyor: Hem de, bahaneliği pek belli olan bir bahaneyle: Kadın kılığında dolaşınca gardiyanlar

ona tasallut ediyorlarmış da, erkek kılığında olunca rahat bırakıyorlarmış; ne giyerse giysin, sanki onun kim olduğunu bilmiyorlar!..

Netice malûm: Ünlü *Jeanne d'Arc*, 'erkek' giyinme merakını çok pahalı ödemiş, 1431'de *Rouen*'da diri diri yakılmıştır. Ondan yüz yıl kadar sonra, başka bir *Avrupa*'lı kadın, aynı merak yüzünden derde uğrayacak, fakat o hayatını değil, tacını ve tahtını kaybedecektir: *İsveç Kraliçesi Kristina!*..

Ya Kraliçe Kristina?

Ünlü çapkın *Giacomo Casanova*, anılarında, *İsveç* ziyaretini de anlatır. O sırada *Kraliçe Kristina*'nın, olanca sanatçıyı, bilgini, muciti çevresinde topladığı, elinden geldiğince hepsini koruduğu biliniyor. *Fellini*, bu anılara dayanarak yaptığı filmde, *Casanova* ile *Kraliçe Kristina*'nın karşılaştığı sahneyi, insanın tüylerini ürperten bir fantezi çılgınlığı halinde işlemiş: Kraliçe, elinde duman duman piposu, *Casanova*'nın icatlarından çok, çevresindeki 'erkek' giyimli kadınlarla, türlü hüner gösteren erkeklerle ilgileniyor. Bilinen odur ki, *Kraliçe Kristina*, (1626-1689) devrinin kraliçelerine kesinlikle benzemiyordu: Evlenmeyi reddetmiş, 'erkek' giyiniyor, erkek arkadaşlarıyla ava gitmeyi, ata binmeyi, tütün ve içki içmeyi; sarayında, renkli bir mermer, ipek, altın dağdağası içinde, kadınlarla çene çalmaya, ya da müzik dinlemeye tercih ediyordu. Tahta henüz altı yaşındayken çıkmış, saltanatı yirmi iki yıl sürmüş; bu arada *Danimarka*'yla *Brösembre* Antlaşmasını imzaladığı, *Westephalia* Antlaşmasının hazırlanmasında büyük etkisi olduğu, tarihlerde yazılı; bir sürü sevgilisi olduğu da!..

Kraliçe Kristina'nın, alâka duyduğu kadınlar da olmuş ama (Kontes *Abba Sparre)*, daha çok erkekleri sevmiş; yani o da, 'erkek' giyiniyor, 'erkek' görünmeyi seviyor, gel gör ki, Fransız doktoru *Bourdelot*'yla, *Lagardie Kontu*'yla, hatta *P. Mentell*'le, *Tott*'la aşk yaşıyor. Nitekim, hayatı beyazperdeye aktarılırken, aşk hayatı tamamen olağan bir düzeyde ele alın-

mış, bu 'erkek' havalı kraliçenin sevdiği adamla olan aşkı, dönemin *Hollywood* şablonları içinde anlatılmıştı. *Kraliçe Kristina* böyle aykırı bir yaşantıyla, *İsveç* tahtında uzun süre kalamazdı elbet; on yıl süren o *'israflı'* saltanat, tahtı yeğenine bırakmasıyla son buluyor; *İsveç*'te de kalamıyor artık, önce *Hollanda*'ya, arkasından *Fransa*'ya sonunda *İtalya*'ya göçüyor: Çünkü, bu arada, başlangıçta gizli, daha sonra açık olarak Katolikliğe dönmüştür!..

Şövalyenin hikâyesi

Yoksa, *Batı*'nın gelmiş geçmiş en büyük 'travesti'si, *Eon* Şövalyesi *Charles de Beaumont* mudur? Ne *Jeanne d'Arc* su dökebilir eline onun, ne *İsveç Kraliçesi Kristina: Şövalye d'Eon*, (1728-1810) her iki cinsin hayatını, her iki cinsin kılığıyla o derece başarılı yaşamıştır ki, ünlü *Larousse Ansiklopedisi*, ona ayırdığı bölümde, gerçek cinsiyetinin ne olduğunda tereddüt ediyor:

"... uzun süre cinsiyeti hakkında şüphe uyandırmasıyla ün yaptı. Çoğu zaman kadın sanıldı. Daha çok kadın elbisesi giymesine, kadın olduğunu söylemesine rağmen, erkek olduğu sanılır...

Meraklısı için notlar

İsveç Kraliçesi Kristina'yı, beyazperdede kim oynamıştı? Gençlerin çoğu filmi görmemiştir, gerçi on yıl kadar oluyor, televizyonda gösterilmişti ama, âdet olduğu üzere, özelliği o kadar belirtilmemişti ki, sıradan bir film gibi yarım yamalak seyredilmiş sonra da unutulmuştu.

Oysa **Kraliçe Kristina**'yı, sinemanın gelmiş geçmiş en ünlü yıldızı sayılan **Greta Garbo** oynuyordu. Büyük bir ihtimalle **Hollywood, Greta Garbo**'yu role seçerken, ünlü oyuncunun da Kraliçe gibi **İsveç**'li olmasından hareket ediyordu; belki biraz da yüzünün onun yüzünü andırmasından! Aslına bakılırsa bu andırma önemli de sayılmaz. **Kraliçe Kristina** neresinden bakılsa, **Garbo**'nun çirkini.

Eon Şövalyesi Charles de Beaumont (1728-1810) **travesti**'lerin en

ünlüsüdür. *Hangi Seks*'te ondan daha ayrıntılı olarak söz etmiştim, oraya bakılabilir. Beyazperdede onu kimin canlandıracağı epeyce tartışma konusu olmuştu; bir erkek mi, yoksa kadın mı; nihayet cüsseli, erkeği de andıran bir kadın yıldız tercih edildi: **Andrée Dhébar! Chevalier d'Eon, Romanoflar**'ın sarayına, hem kadın kılığında, hem erkek kılığında, ayrı ayrı zamanlarda gitmiş, kendisini kendisinin kız ve erkek kardeşi olarak takdim etmeyi becermişti. Ailesi tarafından, 'kadın kıyafetinde yaşamasına' resmen izin alınan ilk travesti odur. **İngiltere**'de kadın kılığında öldü.

4.

GİYİM KUŞAM NEDEN DEĞİŞİYOR?

Peki, ya günümüzde durum nedir? İki cinsin, birbirinin kılığına özendiği, pek açık görünüyor: Bunun modayla 'tatmin edilen' bir yanı var, en mükemmel şekli de, bir ara iyice yaygınlaşan *unisex* kılıklardı; kadın da, erkek de, aynı kılığı giyebiliyor, dava da bitiyor. Bunun yanı sıra, erkek giyiminin kadınlardan çaldığı biçim ve aksesuvar, gittikçe artmakta; kadın giyimiyse, erkek giyimine handiyse tamamen el koymaktadır. Böyle bir cinsel ozmos olayı karşısında, travesti'lerin hükmü mü kalır?

Gariptir ama, kalıyor. Yakın geçmişin gazetelerinden, şu haberi okuduğunuzu, belki de hatırlayacaksınız:

yıllardır erkek kıyafetiyle dolaşan, çevresinde gördüğü genç ve güzel kızlara laf atmaktan çekinmeyen, kahvehanelerde tavla oynayan, meyhanelerde 'erkek' olarak içki âlemlerine katılan ve adı 'erkek S...'a çıkan S.K. gayr-ı meşru olarak dünyaya getirdiği yavrusunu, 'Erkek adamın çocuğu olmaz, bana yalan söylüyorsunuz' diyerek reddetti.

"Sancılar içinde kaldırıldığı F. Devlet Hastanesi Doğum Servisi'nde iki saat süre sonra nurtopu gibi bir kız çocuğu dünyaya getiren S.K. hemşirelerin 'Haydi gözün aydın, sana benzeyen sağlıklı bir kızın oldu' şeklindeki haberine tepki gösterdi. Saçlarının şekli, konuşması, hareketleri ve girip çıktığı yerlerin özelliği bakımından, yıllardır 'erkek' yaşantısı sürdüren 'Erkek S...' hemşirelerin getirdiği yavrusunu kapıdan geri çevirdi.

"Yılın en ilginç olaylarından biriyle karşılaşan F. Devlet

Hastanesi Kadın Doğum Mütehassısı ise, bu konuda şunları söyledi:

" *Fizyolojik olarak çok sağlıklı bir kadın olan S., ruhsal dengesizlik içinde, yılların verdiği alışkanlıkla kendini erkek sanıyor."*

Ne dersiniz, Emir *Talha*, gerçekten sandığımız kadar uzakta mı?

Erkek olup da, 'kadın' giyinen 'travesti'lerin haberleri ise, gazetelerden taşıyor; gün geçmez ki, içlerinden birinin ya da birkaçının, değme genç kızı kıskandıracak kılık ve makyajla, resimleri yayımlanmasın! Dengeyi sağlamak amacıyla bir örnek de, ondan verelim mi:

" *İstanbul 2. Şube Kayıplar Masası ekiplerinin, gece kulüplerinde yaptıkları kontroller sırasında, kimliği sorulan genç kız, 'Benim adım Hüseyin' deyince, herkes şaşırıp kaldı. Gerçekten şaşırmamak elde değildi. Hüseyin'in giyimiyle, kuşamıyla, haliyle, tavrıyla, bir genç kızdan farkı yoktu. Şimdi on altı yaşında bulunduğunu ve iki yıl önce Z.'deki evinden kaçtığını söyleyen Hüseyin Ç., başından geçenleri şöyle anlattı: 'Meşhur bir şarkıcı olmak istiyordum. Evde sahnedeymiş gibi kendi kendime şarkılar söyler, elbiseler giyerdim. Bu halime çok kızar bağırırlardı. Beni bir türlü anlamıyorlardı. Sonunda evden kaçtım.*

"Hüseyin, İstanbul'a geldikten sonra erkek olarak iş bulamadığını, sonra bir arkadaşının tavsiyesi üzerine, şansını kız olarak denediğini söyledi. 'Kendime Gülistan Omay adını verip, yeni tipime büründükten sonra herkes beni sevmeye başladı, işlerim yolunda gidince ben de öyle kaldım.'"

Hüseyin, 'Ailesine teslim edilmek üzere' Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmüş; mutlaka, teslim de edilmiştir; ama kız olarak mı yaşıyor, erkek olarak mı, işte orası şüpheli!

MUTLAKA 'EŞCİNSEL' DEĞİL...

'Yanlış' kadınların ve erkeklerin, yaşadığımız çevre içinde ve zaman boyutunda, 'eski zamanlardan' hiç de az olmadıkla-

rı, hatta belki epeyce fazla olduklarını saptamak için, gazete ve dergilerdeki *'Cinsel Sorunlar'* köşelerine gönderilen mektupları gözden geçirmek yetiyor. Bu tür çalışmalarını, *Cinsel Dünyamız* adında bir kitapta toplamış olan Dr. *Haydar Dümen*, bu mektuplardan ilginç örnekler sergiliyor. Hadi birkaçına göz atıverelim:

"Ben 19 yaşında, 1.60 boyunda bir gencim. Derdim şu: Kadınlardan çok, elbiselerine ilgi duyuyorum, kadın gibi giyinmek istiyorum. Vazgeçmek istiyorum bundan ama, ne yapsam irademe hâkim olamıyorum. On beş yaşıma kadar böyle bir durum yoktu. Bir gün evde iken yengemin sütyen, külot, ayakkabı, külotlu çorap, bluz gibi elbiselerini giydim. Giydikten sonra kendi kendimde bir ferahlık duydum.

Bu da bir başkası:

"... Ben 17 yaşında lise öğrencisi bir kızım. Bir süre önce bende erkek olma hissi ortaya çıktı. Hiç aklımdan çıkmıyordu, sanki mutlaka erkek olacakmışım gibi geliyordu. Bunları düşünmemeye çalıştım, bir süre böyle devam etti. Ondan sonra, bu duygu bilinçaltıma mı yerleşti neyse, şimdi de kız mıyım erkek miyim onu bilmiyorum.

Devamlı olarak pantolon giyiyorum. Ne giyersem giyeyim, hepsi erkek kıyafeti. Başka şeyler giyemiyorum, giydiğim zaman beni öldürüyorlar gibi geliyor. Rahat edemiyorum.

"... Ev işlerinden nefret ediyorum. Onları yaptığım zaman sinirleniyorum, çıldıracak gibi oluyorum. Dışarı işlerinde çalışmak hoşuma gidiyor, kavga etmeyi seviyorum, en çok da güreş ve boks yapıyorum. Çalışan insanları gördükçe içim gidiyor...

Kuşkusuz, bu travesti'lerin arasında, 'eşcinsel' olanı az değil; yalnız, bu hükmün kapsamını, fazla geniş tutmamak lazım; nasıl her eşcinsel mutlaka travesti değilse, her travesti de öyle eşcinsel değil! Dr. *Dümen*, konuyla ilgili olarak şunları belirtmiş, ilginçtir:

Transvertit (bilimsel adı böyle) çoğu kez erkektir. Karşı cinsin giysilerini, sık sık yalnız iç çamaşırlarını giymekten cinsel doyum elde eder. Bu tür insanlar, hemen her zaman, cin-

sel ilgilenmelerinde heteroseksüeldirler (yani eşcinsel değillerdir), yalnız kadın giysileri giyme isteklerini önleyememektedirler. Kadından çok erkek olduklarını bilirler, erkeklerle cinsel ilişki kurmak arzusunda değildirler. İçinde bulundukları güçlükler, çoğunlukla, başkalarının onların aktivitelerini benimsememeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Erkek giysileri giyme kadınlar arasında yaygınlaştığı için, dişi transvertitler problem değildir. Fakat yüksek ökçeli ayakkabılar ve eteklikle sokakta giden bir erkek yadırganır, yasal ve toplumsal bir sorun olur...

Dikkat ettiniz mi, *'erkek giysileri giyme, kadınlar arasında yaygınlaştığı için, dişi transvertit'ler problem değildir'* demiş; iyi de, kadınlar arasında 'erkek giyinmek' neden yaygınlaşıyor? Neden daha geçen yüzyılda, inanılmaz bir dantel, pli, tül, tüy kalabalığını, şıklık diye üstlerinde taşıyan kadınlar, bu yüzyılda hızla erkek giyinmeye yöneliyorlar? Bu, bazılarının ileri sürdüğü gibi, çoğu 'eşcinsel' olan modistlerin, marazi saplantılarını, çizdikleri kıyafetlere yansıtmalarından mı, yoksa daha derin sebepleri mi var? Bu sebepler, sakın, endüstri toplumunun üretim koşulları, kadının da bu koşulların etkisine girmesi olmasın?

ENDÜSTRİ TOPLUMUNUN KOŞULLARI...

Hangi Seks'te şunları yazmışım: "Endüstrileşme, çağdaş toplumları bir yandan (sosyalist olsun, kapitalist olsun) aşırı örgütlenmiş, tek boyutlu toplumlar haline getirirken; bir yandan, tüketim ünitesi olan ailenin, evde yaşayan öteki bireyini de işe koşmuştur. Çünkü ailenin tüketim ünitesi olarak işe yaraması için, feodallıktan burjuvalığa geçerken küçülmesinde, yeni tüketim ünitelerine bölünmesinde, yarar da var, çıkar da! Nedeni belli bunun! Ne kadar çok aile olursa, o kadar çok otomobil, buzdolabı, çamaşır makinesi vb. satılabilir. Ne var ki tüketim toplumunun 'ihtiyaçları' akıl almaz derecede çoğaltması, küçülen ailenin tek başına erkeğin geliriyle geçimini olanak dışı kılıyor. Değil yalnız proletaryada ve

köylülükte, küçük burjuvazinin, hatta burjuvazinin çeşitli dallarında, kadın ister istemez üretim alanına girecektir."

Bundan, bir başka yazımda çıkardığım sonuç ise, şu: "Bilmem ama, kadının endüstriyel üretim çarkına girmesi, onun toplumsal statüsünü değiştirdiği kadar, kılığını, kıyafetini de değiştiriyor. Erkeklerde öyle olmadı mı? Batı'dan çağdaş giyim diye dünyaya yayılan kılık gerçekte, geçen yüzyıl İngiltere'sinde, borsa simsarlarının giydiği kılıktır. Batılı erkek, önceki yüzyıllarda çok daha süslü püslü, çıtkırıldım ve teferruatlı giyiniyordu. O kılığı bırakıp, 'takım elbiseye' sokuluşu, endüstri üretim çarkına kapılışıyla olmuş. Kadınlar o çarka kapılınca aynı şey neden olmasın? Oluyor işte, endüstri toplumunun dağdağalı, çabuk, insana soluk aldırmayan, teferruata ve süse yer bırakmayan yaşantısı; onları da, erkeklerin kullandığı giyim kuşama mahkûm ediyor."

Hatta o kadar da değil, Cambridge Üniversitesi endoktrinoloji uzmanlarından Prof. *Mills*'e göre, bu yaşama koşulları kadınları, biyolojik olarak etkilemektedir, bakın ne diyor:

günlük hayatları çalışarak geçen, erkeklerle meslekleri paylaşan kadınların, erkeklerle sürdürdükleri davranışlar onlara yalnız ruhsal olarak değil, fiziksel olarak da erkeksi nitelikler kazandırıyor. Bu koşulların oluşturduğu gerilim, kadınların hormon sistemini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu etki bazen iflasa kadar gitmektedir. Hem evde hem işte çalışan kadınlar, büyük bir gerilim içinde bulunmaktadır. Bu gerilim nedeniyle, beyindeki hormon kontrol sistemi bozulan kadınlarda, kana karışan erkek hormonları, aşırı tüylenmelere, ses kalınlaşmasına, hatta sakal bıyık çıkmasına neden olmaktadır. Bu arada kadınlarda taşkınlık, hatta saldırganlık gibi erkeklere özgü dürtüler de belirmektedir...

Kadınlar arasında 'erkek giyinmek' merakının, çokluk, 'gelişmiş' ülkelerin kadınları arasında yaygınlaşması, aslında bu görüşleri pekiştirmiyor mu? Ne var ki, erkek aksesuvarının sıradan kadınlar tarafından da gündelik olarak kullanılmaya başlaması, kadın travesti'yi gittikçe daha mutlak bir erkek giyinmeye yöneltmektedir: Herkes kravat takıyor, herkes

pantolon giyiyor, herkes saçını kısa kestiriyorsa; 'travesti' kadın, onlardan birkaç gömlek daha üstün bir erkek giyimi için, büyük mağazaların 'erkek giyimi' bölümlerinden kılık seçmeyi yeğliyor; öyleki onu gördüğünüz zaman 'erkeğimsi' giyinmiş bir kadın diyemezsiniz, hatta belki de kadın diyemezsiniz, görünüş o kadar erkekle özdeşleşmiştir.

'GÜZEL OL VE SUS!'

Üstelik giyimle özdeşleşme yetmiyor; evvelce, kolları bacakları düğüm düğüm adale, yağlı cildi parıl parıl, halterci bir kadının 'hayat sahası,' –'sakallı kadın'la beraber– ancak sirkler mi olabilirdi; günümüzde, atletizm pistleri ve vücut geliştirme yarışmalarıdır.

Gün geçmiyor ki, çeşitli yarışma dallarında, kadın sporcuların, erkek rekorlarına biraz daha yaklaştıklarına dair, bir haber almış olmayalım! Boks, güreş, karate, tekvando gibi, eskiden 'münhasıran' erkeklerin yaptığı sporlarda, kadın sporcular, hemen her ülkede boy göstermişlerdir. Dahası, Profesör *Mills*'in öne sürdüğü, endüstri toplumunun dayanılmaz koşullarında gerçekleşen 'fiziksel değişme,' bazı kadınlara 'hafif gelmekte,' bu sebepten, vücut geliştirme sporu, kadın güçlülüğünün erkek güçlülüğü ile rekabet alanı haline getirilmektedir.

Gerekçe şu: dişi kaplan fizik yapısı ve gücü itibarıyla, erkek kaplandan farklı mı? Hayır! Erkek orangutan, dişi orangutandan daha mı 'adaleli?' Hayır! O halde kadınlar, erkeklere oranla, daha ince, daha narin, daha kırılgan bir yapıdaysa; bu tabiattan ileri gelmiyor; doğrudan doğruya, 'erkek üstünlüğü' toplumunun, kadınlara bir 'süs bebeği' muamelesi yapmasından, bir 'süs bebeği' yeri ayırmasından doğuyor: "*Evinde otur, güzel ol ve ses!*" demezler mi hep!? Oysa, aksatmadan gerekli idmanı yapmayı başaran kadınların, aynı görkemli ve gösterişli vücuda kavuşması işten bile değil.

Batılı kadınlar, beş yıldır gittikçe artan oranlarda, alışılmış ince, narin ve yumuşak çizgilerden uzaklaşarak, çapra-

şık kas halatlarının arasında, memelerinin bile görünmez olduğu, sert, kalın ve dayanıklı vücutlara gittiler. 1960'ların hızlı feministlik öfkeleri ortasında, erkeklerle her alanda boy ölçüşme heyecanı, sonunda Uluslararası Vücut Geliştirme Federasyonu'nun bir Kadınlar Şubesi açmasına, gelip dayandı. Önceleri kırk elli kişiyi zor bulan, vücut geliştirme meraklısı sporcu hanımlar, geçen yıl kayıtlı ve lisanslı beş bin kişiye ulaşmıştı. Bu yılın (1985) rakamı, on iki bin.

Her yıl, '*Mis Olympia*' adı altında düzenledikleri yarışmalarda, aralarında çekişiyor; en gelişmiş, en adaleli, –bir manada– en 'erkek' vücutlu kadını seçiyorlar. Kazanana 25 bin dolar armağan.

Yarışmacılardan birisi, *Rachel Melish*, ilginç şeyler söylemiş, diyor ki: "— ... *vücut geliştiren kadınlar, iki tip; ilki, doğal kadın görüntüsünü tercih edip, işi tadında bırakanlar; ikincisi ise, tam tersine doğanın sınırlarını zorlayıp, erkek vücudu benzeri kas geliştirenler...*

Epeyce de zormuş bu iş, kadınların erkeklerden daha çok –günde ortalama 6 saat– idman yapmasını gerektiriyormuş, ayrıca bol idrar söktürücü ilaç kullanıp cildinde biriken suyu atmasını, yağlarını eritmesini. İş büsbütün inada bindirip, tam erkek vücudu görünümü elde edebilmek için, hormon tedavilerine başvuranlar da, cabası!

Meraklısı için notlar

Dr. Haydar Dümen'in *Cinsel Dünyamız* isimli kitabı, yazarın gazete ve dergilerin belirli köşelerinde okurların cinsel sorunlarına cevaplar verdiği sırada aldığı çeşitli mektupların sergilenmesi ve bunların bilimsel açıdan değerlendirilmesiyle oluşturulmuş. Sadece mektupları okumak bile, toplum olarak, ne kadar 'problemli' olduğumuzu anlamaya yeterli. Örnek olarak, iki kız arkadaşın mektubunu, uzmanın bu mektubu değerlendirişini aktaralım:

"... biz on beş yaşında iki kız arkadaşız. Birbirimizle çok samimiyiz, aşağı yukarı her gün beraber olmaktayız. İkimizin arzusuyla, her beraber oluşumuzda sevişiyoruz. İkimiz de birbirimize aşırı ilgi du-

yuyoruz. Birbirimize karşı çok istekliyiz. İlişkide bulunduktan sonra, hiçbir şey olmamış gibi davranıyoruz. Acaba bu yaptıklarımızın ileride bir zararı olur mu, evlenmemizi önleyebilir mi? Acaba kızlık zarımız bozulur mu? Bizi bu konuda aydınlatmanızı rica ediyoruz..."

Uzmanın değerlendirmesi: **"... bu iki genç kız eşcinsel (safist) denemeler içindeler. Yaptıklarından ilerde belki de yaşam boyu bu tür ilişki isteyebileceklerinden, evlendiklerinde cinsel yönden mutlu olup olmayacaklarından değil de, kızlıklarının bozulup bozulmayacağından kuşkuları var. 'Sakın mithos'umuzu bozmayın' der gibiler..."**

Cinsel Dünyamız **Dr. Haydar Dümen, (1984).**

Batılı kadın sporcu olarak vücutça erkeğe zaten hayli yaklaştı: Göğüsleri küçüldü, adaleleri büyüdü, davranışları sertleşti. Sporcu olmayanların da davranış ve ifade özellikleri açısından, ne kadar 'erkeğe' benzediklerini, ülkemize gelen turistlerden bile izlemek ve saptamak mümkün.

Travesti ve **Transseksüelleri** eşcinsellerden tefrik etmek konusunda, uzmanlar ısrarlı ve kararlı görünüyor. Kendi hesabıma ben, sadece tek bir gözlemi sayabilirim: yirmi yıl kadar önce, **Place Pigalle**'de dolaşan, ilk görüşte herkesin şahane bir kadın sandığı sarışın bir travesti, erkeklerle kesinlikle ilgilenmiyor, yalnız kadınlarla düşüp kalkıyordu.

5.

'MAFİA' DEVREYE GİRERSE

BİR 'KAÇIŞ' YOLU MU?

Çelişki elbet göze batıyor: Endüstri toplumunun acımasız koşulları, kadınları böyle 'erkek giyinmek' yeknesaklığına iterken; nasıl oluyor da erkekler, ruj, tırnak cilası, saç boyası, takma kirpik filan derken, iğne topuklu yılan derisi iskarpinlerin, görkemli ipek tuvaletlerin, ağır leopar kürklerin çekimine kapılıp 'kadın giyinmek' tutkusuna sürükleniyorlar? Aslında onların da, gittikçe daha basit ve sade, gittikçe daha 'erkek,' giyinmeleri gerekmez mi?

Çelişkinin anahtarı, acaba şu iki tespitte mi saklıdır? "Tüketim uygarlığı kadınları, ikiye bölüyor, gittikçe de daha fazla bölecek: Tüketen kadın, üreten kadın! Birincisi kadınlıktan gün geçtikçe dişiliğe, ikincisi kadınlıktan gün geçtikçe erkekliğe doğru kayıyor" bu bir. İkincisi de, şu: "Ekonomik yönden güçlenen kadın, cinsel bir etkinlik taşıyorsa, hele fiziksel özellikleri de onu erkekliğe doğru itiyorsa, erkek/kadın türü için, yeni gelişme ufukları açılmış demektir. Ekonomik yönden zayıf, cinselliği edilgin (pasif), fiziksel özellikleriyle kadınlığa yatkın erkeğin, bu koşullar altında kadınlık durumuna imreneceği, fırsat ve cesaret bulursa bunu kişiliğinde somutlaştırmaya çalışacağı gibi..."

Gerçekten endüstri sonrası toplumlar, sınıflar arası akışkanlığın sıfıra indiği, katı kemikleşmiş toplumlar; yeni kuşaklar, bu uygarlığın onlara mutlu bir gelecek hazırladığından, adamakıllı kuşkulu; o yüzden de 'Batılı' toplumlarda akıl almaz toplumsal kaçış *(evasion)* hareketleri görüyoruz: *Beatnik*'ler-

den *hippy*'lere, *Budha*'cı tarikatlardan cinsel azınlıklara kadar, sürü sepet örgütlenmiş kaçış hareketi! Öyle sanıyorum ki 'kadın yaşamak' hormonal dengesi buna elverişli bazı tipler için, kaçışların en mutlağı olmaktadır; bir çırpıda 'süs bebeği' rolüne oturan 'erkek,' o dakikadan itibaren, üretici fonksiyonundan istifa edip, 'tüketiciliği,' –daha açık konuşursak– 'asalaklığı,' benimsemiş oluyor: Tıpkı, 'dişiliği' seçen, 'tüketici' kadın türü gibi.

Bu tiplerin, toplumumuz gibi, henüz sınıflar arası akışkanlığın gerçekleşebildiği, yeterince gelişmemiş toplumlarda, 'travestiliği,' sınıf atlamada tramplen gibi kullandıkları da, bir gerçek: Erkek kılığıyla yaşasa ancak fırıncı çırağı, muslukçu ya da pabuç boyacısı olabilecek bir genç, itici olmayan bir travesti görüntüsü yakalayabilirse, bar kızı, oryantal dansöz, şarkıcı derken –eğer tabii, fuhuş endüstrisinin dişlilerine takılıp, ufalanmamayı becerebilirse– günün birinde hem ün kazanabilmekte, hem 'köşeyi dönebilmektedir.'

Karanlık Lâbirent

Ama nasıl? Hangi karanlık lâbirentin, dolambaçlı koridorlarında, perde perde kaybolarak? Şimdi lütfen, şu gazete haberine, şöyle bir göz atar mısınız?

"Sürdürdüğü silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve beyaz kadın ticareti gibi yasadışı işlerle, uluslararası bir örgüt olan Mafia, faaliyet alanı içine giren Avrupa'da, 'transseksüel ticareti' adı altında, yeni bir pazar yarattı.

"Yeraltı dünyasının güçlü örgütü Mafia, geri kalmış ülkelerin yoksul ve yakışıklı delikanlılarını toplayıp Avrupa'ya getiriyor ve onlara uygulattığı hormonal tedavilerden, operasyonlardan sonra cinsiyetlerini değiştirerek 'güzel bir dişi' görünümü kazandırıp, Avrupa'nın belli başlı kentlerinde pazarlıyor, Mafia'nın bilinçli bir biçimde geliştirdiği bu yeni sanayinin ham maddeleri olan yoksul delikanlılar, transseksüelliği 'tek seçenek' olarak kabul edip, geldikleri Avrupa'da geçir-

dikleri operasyonlar ve hormon tedavilerden sonra, 'gözkamaştırıcı birer kadın' olup çıkıyorlar.

" ve arkasından da, Avrupa'nın bütün büyük kentlerinin cadde ve meydanlarında, akşam saatlerinde piyasaya çıkan gerçek sokak kadınlarının yanı sıra çalışmaya başlıyor ya da lüks genelevlerin sermayeleri arasına karışıyorlar."

Nasılsa, şıp diye *İzmir*'deyim: 1960'ların ikinci yarısı, üniversitelerde ilk 'boykotlar' başlamış, duvarlarda ilk slogan yazılar henüz ürkek! *Demokratik İzmir*'in *Magazin Servisi, İzmir*'deki gazinoların 'kadın matinelerinde' ortalığı kırıp geçiren, 'garip' bir şarkıcının peşine düşüyor. Sahne makyajını ve giyimini, belirgin bir şekilde, kadın makyajına ve giyimine abartan bir oğlan bu!

Hem konuştuk, hem resimlerini çektik. Çok sıcak bir temmuz öğle sonu, –camlarda güneş ağdalanıyor, havada sineklerin vızıltısı– belden yukarısı çıplak resimlerini ışığa tutup, yeni yeni büyütülmekte olan göğüslerine, biraz şaşkın, biraz bezgin baktığımızı hatırlıyorum. O, tam da 'mahalli bir şöhret' olduğu sırada, sırra kadem basacak; neden sonra, önce o dönemin 'sefahat şehri' *Beyrut*'ta kadın kılığında yaşadığı, arkasında *İtalya*'da (yoksa *İsviçre*'de mi?) ameliyatla kadın olduğu duyulacaktır.

Duyulmakla kalsa, iyi, *İstanbul* magazin gazetelerinde, 'kadınlığının' ilk fotoğrafları: inanılmaz göğüsleri, geniş kalçaları, çerçevelerden taşıyor; kıvırcık sun'i kirpiklerin ağırlaştırdığı buğulu bakışları, *vamp* bakışı! Kadın adı ve kılığıyla, müzikholda hatta sinemada boy gösteren bir transseksüelimiz, yanılmıyorsam odur. Onunla birlikte, ya da ondan sonra, daha niceleri, *Mafia*'nın aynı karanlık lâbirentinden geçerek, *İtalya*'da, *İsviçre*'de, *Fransa*'da, bugün *Latin Amerika* ülkelerinden gelen benzerlerinin yaşadıkları 'ihtişam ve sefaleti' yaşadılar. Konuyla dolaylı ilgimi bildiklerinden midir, nedir, zaman zaman, alâkasız gece telefonlarında beni bulup, yapmacıklı şuh kadın konuşmalarıyla, 'başlarından geçen akıl almaz şeyleri' anlatmak istiyorlar.

Dinlememe gerek var mı?

Anlatacakları nedir? Taşıdıkları uyduruk 'dansöz' ya da 'şarkıcı' etiketine; içinde şehvetle dalgalana dalgalana yüzdükleri, o neon ışıkları, pahalı kürkler, beş yıldızlı otel lobileri ve şampanya kovaları lüksüne rağmen, kaderin oyuncağı birer 'sosyete fahişesi' oldukları mı?

İtalya'nın en ünlü transseksüeli *Carlotta*, ünlü *l'Espresso*'ya, hepsinin 'dramlarını' aslında pek güzel özetlemiştir:

"— ... fahişeliğe başladığım sıra, son derece gençtim, pek pek on sekizimde filan: o tarihte yaptığım iş bana oyun gibi geliyordu; şimdi her şeyin farkındayım, ama, durumu gerektiğinden fazla dramatize etmemeye çalışıyorum. Oysa bir kadın fahişe için olay, sadece para kazanmaktan ibarettir, bize gelince baskı artıyor, aynı zamanda kadınlığımızı duymak ve kanıtlamak zorundayız."

Teselliyi neyle bularak? Parayla, tabii; yalnız parayla mı, eşine az rastlanır mücevher koleksiyonları, görkemli kürk mantolar, vb. şeylerle de: ama alkolde boğulup, çeşitli uyuşturucuların tutsaklığına düşerek, harcanarak da!

Halbuki, İtalyan Transseksüelliği, birçok Batılı ülkenin çözümleyemediği sorunu, 1982'de çözmüş, transseksüelleri 'yasal' bir statüye kavuşturmuştur. Daha önce konuşmuştuk ya, ameliyatla öteki cinsiyete geçen birey, ruhsal ve fiziksel açıdan bu 'intikalde' ne kadar başarılı olursa olsun, birçok ülkelerin resmi kayıtlarında, eskiden neyse yine o olarak kalıyordu: kadınsa kadın, erkekse erkek! Bunun gündelik hayatta ne büyük engeller çıkaracağı malûm, işte İtalyanlar bu aşamayı başarmış: *İtalyan Transseksüel Hareketi*'nin lideri *Pina Bonnano* diyor ki:

"— ... ben doğuştan kadın değilim, erkek de değilim, eşcinsel de değilim. Bana dense dense, 'yeni kadın' denebilir. Hareketin yasallık kazanması sayesinde, kendimi bildim bileli sevdiğim erkeğin yasal eşi olmak hakkını elde ettim.

Pina Bonnano, böylece 'evinin mutlu kadını' olabiliyor ama, acaba çoğunluğunun durumu bu mu? Basın araştırma-

larına bakılırsa, *San Fransisco*'da 150.000 dolayında transseksüel yaşıyor. *Paris*, kendi ürettiklerinden başka, *Mafia*'nın aktardığı 3.000 civarında *Brezilya*'lı transseksüele kucak açmış. Bu yeni 'ticaretin' *İtalya*'ya –özellikle *Floransa*'ya deniyor– aktardığı transseksüel sayısı o kadar yüksek bir rakama ulaşıyormuş ki, 'yerli' transseksüellerin gözünü korkutuyormuş: bunların çoğu, 'sosyete gülü' düzeyinden 'kaldırım yosması' düzeyine kadar, kademe kademe, fahişe hayatı yaşıyorlar. Aralarından, *Carlotta* gibi '*Dolçe Vita*'nın *Jet-Sosyete*'sine demiri atmış olanlar eksik değil ama, çoğunun 'orta malı' olduğu doğru: müşterileri ise, genellikle eşcinselliğini gizleyen erkekler.

Konuyu enine boyuna araştırmış olan psikolog *Gabrielle Bravi*'nin tespiti budur:

transseksüellerle ilişkide bulunan erkeklerin, sadece yüzde otuzu onları 'tuhaf' buluyor. Transseksüellerle ilişkiyi tercih edenler, daha çok eşcinsel eğilimlerini bastırmaya çabalayan evli erkeklerdir. Bir kadınla sevişiklerini düşünüyorlarsa da, gerçekte onları, oraya çeken, sevişikleri kadının 'eski bir erkek' olmasıdır...

Anlaşılan şu ki, çeşitli ülkelerdeki bunca yasağa, yasal bunca engele, alınmış bunca 'zecrî tedbire' rağmen; öteki cinselliğe yolculuğun, hemen hiçbir yerde kesinlikle önlenememiş olması; belki de, burjuva ahlâkının dağılışıyla ortaya çıkan 'hoşgörü toplumlarının,' böyle bir talep fazlalığına imkân tanımasından ileri geliyor: 'talep'in yığıldığı 'pazar'da, ihtiyaç duyulan 'mal,' 'yasal olarak' sağlanamazsa, Mafia'ların işe karışması önlenebilir mi?

Meraklısı için notlar

İtalyan Transseksüel Hareketi'nin lideri **Pina Bonnano** aslında bütün transseksüellerin özledikleri cinsiyete kavuşup 'mutlu bir yuva kurmak' amacında olduklarını açıklıyor ama, bunun toplumsal ortamda ne kadar güç olduğunu kanıtlayan örnekler pek çok. Bırakın, çoğu fuhuş endüstrisine kaymış erkek transseksüelleri, işte size, 'mutlu sona' ulaşamayan bir kadın transseksüel'in ibret verici serüveni. Haber şudur:

"Fort Tucker (Alabama) — Amerikan Ordusunun kadın askerlerinden Marie Sode, sonradan erkek olan bir kadınla evlendiği için ordudan atıldı. Kadın askerin durumunu görüşen askeri heyet, eşinin her ne kadar cinsiyet değiştirerek, kadın iken erkek olduğunu kabul ettiyse de, ordu kurallarının kişilerin cinsiyetlerini 'biyolojik durumlarına göre' belirlediğini, Von Hoffburg adlı kocanın bu açıdan tam bir erkek sayılamayacağını karara bağladı. Böylece kadın askeri kendi cinsinden bir kişi ile yaşadığı için suçladı ve ordudan atılmasına karar verdi.

"Askeri heyetin kararını 'şaşkınlıkla' karşıladığını belirten Marie Sode, 'Her ne kadar askersem de, ordunun özel hayatıma karışabileceğini kabul edemiyorum. Kaldı ki eşim tam bir erkektir" dedi. Amerikan Kadın Hakları Birliği başta olmak üzere, birçok kuruluş, Amerikan Savunma Bakanlığı'na başvurarak kararın değiştirilmesini istemişlerdir."

Bu örnek de gösteriyor ki, fuhuş endüstrisi dışında, marginal bir çift olmak isteyen transseksüeller, hiçbir yerde hüsn-ü kabul görmüyorlar. Eğlence ve fuhuş endüstrisi, âdeta sığınakları oluyor.

6.

'TABİAT'IN 'YANLIŞI'

Soyadı *Jorgennsen*'di, bundan eminim; adıysa, ya *Christine* ya *Christiane!*

Dünya basınına *flash* haber olarak geçen, ilk 'seks değiştirme' ameliyatının kahramanı odur: Yanlış hatırlamıyorsam, *Amerikalı* bir askerdi; terhis olur olmaz, kapağı, bu tür ameliyatların serbestçe yapıldığı bir ülkeye atıyor *(Danimarka*'ya mı?); orada onu, kadın yapıyorlar; *New York*'a, lüks bir transatlantiğin güvertesinde, rıhtıma yığılmış meraklı kalabalığını selamlayarak dönüyor: çevresinde arı gibi vızıldayan gazeteciler, foto muhabirlerinin flaşları, havadis filmcileri. Zaten o sahneyi aktarabilmem, o tarihte henüz geçerliliğini koruyan havadis filmleri sayesinde oldu: Herhalde eski *Melek Sineması*'ndaki (Şimdi *'Emek'*) dünya havadislerinde görmüştüm: Sarışın, solgun benizli, şık bir kadın; ömrünün ilk yarısını erkek yaşadığına şahit ister.

Bu dediğim, İkinci Dünya Savaşı ertesinde gerçekleşmişti; oysa, cirit şampiyonu *Polonyalı* bir kadın atletin erkek olduğunu, eski spor meraklıları belki hatırlayacak: Adını unuttuğum, olimpiyat şampiyonu bu kadın atlet; iki savaş arasında yaşamış, üstelik anılarını yazıp yayımlamıştı! Uzun yıllar, hemcinslerine duyduğu aşırı ilgiyi, ne önleyebilmiş, ne açıklayabilmiş; ne yapsın, *Paris*'te bir uzmana gizlice muayene oluyor; sonuç, tahmin ettiği sonuçtur: Kadınlığı yanlış, erkekliği doğru; başka bir deyişle, 'organik olarak' aslında erkek yaratılmış, görünüşündeki dişilik tabiatın bir yanlışlığı, basit bir ameliyatla düzeltilebilecek! Gerçek bir cinsiyet değiştirmeden çok, bir cinsiyet 'tashihi' sayılabilecek bu serüvenin acıklı so-

nu, bugünkü gibi aklımdadır: Erkek olduktan sonra, sevinçle sevdiği kadına koşar, onunla evlenmeyi düşünmektedir; oysa kadın, başka bir kadın sevgili bulmuş, onu reddediyor.

Dedik ya, tehlikeli bir serüvendir bu, sonu karanlık.

MUTLU KOCA, MUTLU BABA...

Spor 'çevreleri,' İkinci Dünya Savaşı ertesinde, 'daha şaşırtıcı' örnekler vermekte gecikmeyecektir. Evet.

1966 Şili Kış Olimpiyatları'ndan *Avusturya*'lı *Erika Schinegger*'i hangimiz hatırlar? Hani canım, 'Serbest İniş' dalında, altın madalya kazanarak, olimpiyat şampiyonu olmuştu: yaşı yirmi var yok, vücudu aşırı gelişmiş; kar mavisi pistleri, buz tozlarını güneşte yaldızlayarak, uçarcasına aşıveren o semre kızcağız. Dört yıl sonra, *Erika Schinegger*'in, 'kadınlık testlerinden' geçemediği için, 1970 *Grenoble Kış Olimpiyatları*'na katılması, *Uluslararası Kayak Federasyonu* tarafından, 'resmen' engelleniyor: kromozom muayenesi'ne bakılırsa, *Erika*'nın cinselliği 'karışık'mış!

Genç yaşta, başarının ve şöhretin tadını tatmış, gözü çok daha yükseklerde olan 'Şampiyon' için, ağır bir darbe bu! Ağır da olsa *Erika Schinegger* darbeyi sineye çekecek; o kadarla da kalmayıp, gerçekte kadın mı yoksa erkek mi olduğunu meydana çıkarabilmek amacıyla, uzmanlara başvuracaktır. Uzmanların 'teşhisi,' tektir ve aynıdır: 'Kadın' şampiyon, gizli kalmış bir erkekliği içinde taşıyor; uzunca bir hormon tedavisi, yeterince psikoterapi, birkaç önemli ameliyatla, sağlıklı ve güçlü bir erkek olabilecek!

Öyle de oluyor, 1968'de başlayıp 1974'de sona eren 'öteki cinse yolculuk' başarıya ulaşmıştır: Olimpiyat Şampiyonu *Erika Schinegger* kaybolmuş; yerini, babasından kalma dağ otelini işleten, bu arada kayak antrenörlüğü yapan, yakışıklı bir delikanlı almıştır: *Erik Schinegger*! Vaktini dumanlı kar beyazlığı, ocakta çatırdayan kütükler, skiye yeteneksiz kızlar ve oğlanlar arasında; hayatına yeni bir mana; bu manaya, yaşanabilir bir somutluk vermeye çabalayarak, geçirmektedir.

İşlerine yardımcı olsun diye yanına aldığı *Frieda Renate Heuhacher*'in, bu anlamı ve somutluğu deyimlediğini, Erik ne zaman anlamıştı; bunu kimse bilmiyor, bildiğim henüz 19 yaşını süren genç kıza 'evlenme teklif etmeden önce' kadınlıktan erkekliğe doğru geçirdiği olağanüstü serüveni anlattığı ve 'müstakbel' eşinin olayı kabul ettiği! Gelin düğünden sonra, gazetecilere diyecektir ki: "— ... *Erik harikulâde bir erkek, onun yıllar önce bir kadın olduğunu düşünemiyorum bile, mutlu olacağımızdan eminim.*"

Mutlulukları, tahminlerini aşmıştı; bunu, bir süre sonra, ajanslar bütün dünya gazetelerine, şu teleks haberiyle duyuruyor:

"... *geçirdiği bir dizi ameliyattan sonra cinsiyet değiştirerek erkek olan, eski kayak şampiyonlarından altın madalya sahibi Erika Schinegger –yeni adıyla Erik– önümüzdeki günlerde 'baba' olacaktır. Böyle bir olay, yeryüzünde ilk defa meydana gelmektedir. Bugüne kadar, cinsiyet değiştirmiş kadın veya erkek, hiç kimsenin çocuğu olmamıştı.*

"*Her gün, çocuğunun kalp atışlarını, eşinin karnından dinleyen Erik Schinegger, doğacak çocuğun cinsiyeti konusunda hiçbir tercihte bulunmadığını belirterek: '— Benim için kız çocuk da bir, erkek çocuk da bir' diyor, '... ancak eşim çocuğumuzun kız olmasını dilemektedir.'*"

Polonya'lı Olimpiyat Şampiyonu ciritçi atlet kızla, *Avusturya*'lı Olimpiyat Şampiyonu kayakçı kız arasında, önemli bir kader benzerliği, göze çarpmıyor mu? İkisi de 'gizli' erkektiler, 'kadınlıkları' tabiatın bir yanlışlığından ibaretti; bu gibi hallerde öteki cinse yolculuk, ulaşılacak merhalenin özellikleri ve işlevleri açısından, 'mesele çıkarmıyor': birey kadınsa tam kadın, erkekse tam erkek olabiliyor.

İki şampiyonun kaderindeki karşıtlık ise, *Polonya*'lı ciritçinin 'sevdiği kadın tarafından reddedilmek' talihsizliğine uğramış olmasına mukabil; *Erik Schinegger*'in hem mutlu bir koca, hem mutlu bir baba olabilmesi değil midir? Bu 'muhataralı' serüvende, o kadar 'istisnai' bir şey ki bu!

La Jolla Kadınlararası Tenis Turnuvası'nda, o uzun boylu, ince ve esnek *Renée Richards*'ın ilerlemiş yaşına rağmen kupayı alacağı, daha başından belliymiş: o hülyalı, dibi yaldızlı koyu kestane rengi gözlerine, davranışlarının yumuşak ve dişi yuvarlaklığına, genizden ve hafif kısık sesine hiç aldanmayacaksın; öyle sert oynuyor, öyle çevik, o kadar yıldırıcı ki, hasımlarının dayanabilmesi imkânsız! Neredeyse bir erkek canım!

Kupa, alkışlar arasında *Renée Richards*'a verilirken, turnuvayı izleyen bir gazetecinin içine kurt düşüyor: şunu yakından bir incelesem mi? İnceleyince kuşkusu çoğalacaktır: Allah Allah boy o boy (1.88), ifade o ifade, üslûp o üslûp, oyun o oyun; ister misin bu *Renée Richards*, evvelce *New-York* tenis kortlarından eksik olmayan ünlü göz hekimi *Doktor Richard Raskind* olsun? Olur mu olur, malûm ya 'mumaileyhin' 'öteki cinselliğe doğru' bir yolculuğa başladığı söylenmiş, sonra da adı duyulmaz olmuştu. Gazeteci işini gücünü bırakmış, konuyu araştırmaya koyulmuştur: edindiği bilgileri yayımladığı zaman, kıyamet kopuyor.

Evet, *La Jolla* Kadınlararası Tenis Turnuvası Şampiyonu *Renée Richards*, ünlü göz hekimi *Doktor Raskind*'den başkası değildir. Evvelce erkek olarak göründüğü tenis kortlarına, artık kadın olarak dönüyor. Tabii, ilk tepki, ABD *Kadınlar Tenis Birliği Başkanı Chris Everett*'ten; basına demişti ki: "— *bir zamanlar otuz beş yaşının üstündeki erkeklerde Amerika çapında iddia sahibi olan Doktor Richards, kadınlararası turnuvalara kesinlikle katılamaz!*" Bu tepki, *Renée Richards*'ı handiyse çileden çıkarıyor, öfkeden ve üzüntüden titreyen sesiyle, verdiği cevap şu:

"— *hayatım boyunca tenis oynadım. Artık erkeklerle oynamam mümkün değil, elbette kadınlarla oynayacağım, amaçları beni çok sevdiğim bir spordan uzaklaştırmak mı? Benden niye korkuyorlar anlamıyorum: iki başlı bir hilkat garibesi değilim ben, onlar gibi bir insanım...*"

İnsan olduğundan kuşku yok da, gerçekten 'onlar gibi' mi, orası biraz karanlık; dinleyin hele, kendi 'hikâyesini' nasıl anlatıyor:

"— ... *ufacık çocukken bile kız olmaya hevesim vardı, az büyüyünce gizli gizli annemin elbiselerini, iskarpinlerini giymeye başladım: inanılmaz bir zevk alırdım bundan, gizli, büyülü bir zevk! Yale Üniversitesi'nde hekimlik okurken, hem üniversitenin tenis takımı kaptanlığını yapıyor, hem içimdeki 'kadınlık' duygusunun karşı konulmaz bir yoğunluk kazandığını hissediyordum...*

İlginç olan, erkeklere ilgi duymaması. O kadar böyle ki bu, bir ara hoşlandığını sandığı bir kadınla evleniyor, bu kadından bir erkek çocuk sahibi oluyor; yoksa 'nikâh kerametini' gösterecek, her şey rayına girecek mi? Hayır, giremiyor: erkeklere ilgi duymuyor, ama, *Doktor Richards*'ın kadın olmak, kadın yaşamak tutkusu, inanılmaz boyutlara ulaşmıştır; en iyisi eşinden ayrılması, öteki cinse müthiş yolculuğuna başlamasıdır!

"— ... *en büyük hatam evlenmek olmuştur. Eşcinsel değildim, onun için evlendim, fakat New York'ta hem tenisçi hem göz operatörü olarak ünlendiğim sıralarda, seks değiştirme sürecine girmiştim bile, düzenli olarak dişilik hormonları alıyordum: gündüzleri, işimde erkek kıyafetiyle çalışır; gece olur olmaz, kadın kılığına girerdim. O kılıkla, süslü boyalı olarak, şehirde dolaşmanın bana verdiği zevki anlatamam...*

Sonunda, ameliyat oluyor, adını değiştiriyor. *New York*'u terk ediyor: yeni kimliğiyle kadın hayatını yaşayacaktır ama, tenisten vazgeçebilse... Tenis tutkusu, *La Jolla* Kadınlararası Turnuvasını kazanması, sırrının meydana çıkmasına sebep olacaktır. *Kadınlar Tenis Birliği*'nin tepkisi, onu en hassas yerinden vuruyor: artık tenis oynayamayacak mı? Ne münasebet, orası *Amerika*, işin içine böyle muazzam bir reklam, hayli de dolar kazanma olasılığı girince, elbet bir oynatan bulunur.

Nitekim *Tennis Week* dergisi, *Kadınlar Tenis Birliği*'ne inat, onu düzenlediği kadınlararası tenis turnuvasına çağırıyor: yaşı kırk iki, karşılaşacağı rakiplerin büyük çoğunluğu on be-

şiyle yirmi beşi arasındaki genç kızlar; bu, işin gerilimini artırıyor, heyecan zirvededir, kalabalık kıyamet! *Doktor Richards*, kimsenin inkâr etmediği ustalığıyla, ilk maçını 6/0, 6/2, ikincisini 6/2, 0/6, 6/1 alarak çeyrek finale yükseliyor. Çeyrek final maçında, zorlanıyor biraz ama, yine maç onun: 6/4, 7/6.

Yarı final maçına, tir tir titreyerek çıkmış, sebebi etekleri-nin etrafında dolaşan, ona bir dakika bile rahat vermeyen gazete fotoğrafçıları, türlü çeşit meraklılar; böyle garip bir alâka insanda asap mı bırakır? Hasmının, henüz 17 yaşındaki kolejli bir kız olması da, onu tedirgin ediyor biraz; sonuçta maçı 6/7, 6/3, 6/0 kaybederek, turnuvadan eleniyor.

maçtan sonra ilk sözü: '— Yorulduğum için yenildim. Artık ben de rakibim gibi günde on kilometre koşarak antrenman yapacağım, sigarayı da bırakacağım' demek oldu.

"Dr. Richards'ı izleyen seyirciler, onu tam bir dişi olarak bulduklarını söylediler. '— Biz daha ne erkek gibi tenisçi kadınlar gördük, Avustralya'lı ünlü Margaret Court'un adaleleri yanında bununkiler oyuncak kalır' dediler. Doktor'u erkekliğinden tanıyanlar ise, '— Artık eskisi kadar güçlü değil, dayanıklılığı azalmış, o sert servislerini atamıyor: adaleleri erimiş, en az on beş kilo vermiş, vücudu da yuvarlaklaşmış' diyorlar..."

Yeniden turnuvalara katılmak, kortların heyecanını yaşamak, ne güzel! Dr. *Renée Richards*, seks değiştirmesine rağmen, hayatını gönlünce sürdürebileceğine neredeyse inanacak... Fakat hayır, ABD *Tenis Federasyonu*, bu defa işe karışarak, *Renée Richards*'ın *Forrest Hill* (Amerikan) *Tenis Şampiyonası*'na katılabilmesi için, kromozon testinden geçmesi gerektiğini açıklıyor.

Olimpiyatlarda kadın sporculara uygulanan kromozom testinden, *Renée Richards*'ın geçebilmesi imkânsız, çünkü seks değiştirme ameliyatlarının, kromozomları değiştirmediği, bilimsel bir gerçek. Yoksa öteki cinselliğe bu tehlikeli yolculuğu boşuna mı yapıldı? İçindeki kadını dışa çıkarırken, dışındaki erkeği içine mi taşımış? Ölünceye kadar kromozomlarından 'damgasını' silemeyecek mi?

Kayakçı, *Erika/Erik Schinegger*'den söz ederken, 'mutluluğunun' ender rastlanır, 'istisnai' bir şey olduğunu söylememiş miydim?

Meraklısı için notlar

Adını unuttuğum **Polonya**'lı ciritçi kadın atletin, 'öteki cinselliğe yolculuğu' kitap haline getirilmiş, üstelik Türkçeye de çevrilmiştir. Kitap, yanılmıyorsam, savaş yılları içinde –ya da hemen sonrasında– **Hilmi Kitabevi** tarafından yayımlanmıştı, çeviriyi yapan ise **Asım Çalıkoğlu** idi. **İzmir**'de gazetecilik ettiğim yıllarda, bu anıları **'Erkek Olan Kadının Anlattıkları'** başlığı altında tefrika ettiğimizi hatırlıyorum, epeyce ilgi de toplamıştı.

Dr. Renée Richards'la ilgili, şöyle bir not buldum, ilave etmem herhalde uygun olacak: **Amerika**'da yapılan son büyük tenis turnuvalarından birisinde, bu şampiyonaların büyük abonesi –Çek asıllı– **Navratilova**'nın yakın çevresinde **Renée Richards**'ın adı da zikrediliyordu. **Navratilova**, şu ara yayımladığı anılarında, –zaten herkesin bildiği– cinsel gerçeğini açıkladı, eşcinsel olduğunu belirtti. **Renée Richards**'ı onun çevresine çeken acaba nedir? Tenise olan tutkusu mu, yoksa şampiyonun 'eşcinselliği' mi?

7.

ÖTEKİ CİNSE YOLCULUK

Nürnberg'den *(B. Almanya)*, *İstanbul*'da yayımlanan bir kadın dergisine yazan, C.S.'nin mektubuna bir göz atar mısınız?

yaşım 32, normal bir kadın olmama rağmen, bir erkeğin yaşadığı hayattan daha fazlasını yaşadım: hislerim, düşüncelerim, davranışlarım, bir kadının yaratılışına ve görünüşüne aykırıydı. Sonunda bir kadınla beraberliğe karar verdim. Almanya'da yaşıyorum. Kadın arkadaşım beni Türkiye'de bekliyor. Toplumda, tam manasıyla yerimi almak için, burada bir kadın doktoruna gidip, durumumu anlattım. Doktor kan muayenesi yaptı. Sonuç normal dedi. Aylarca gidip, sorularına cevap verdim. Sonunda erkeklik yönümün gelişmesi için, bana iğne yapmaya başladı. Henüz üç iğne vurdurdum..."

Mektubu yazan C.S. travesti'nin, kendini transseksüel 'sath-ı mailine' bıraktığı, o müthiş noktadır: öteki cinselliğe doğru, sonu ve sonuçları, önceden pek de kestirilemeyecek, 'muhataralı' bir yolculuğa çıkıyor. Mektubu okuduğum an, birden *Ankara*'dayım: sanat çevrelerinde adı duyulmuş aydın bir kadın, hikâyelerini getirmiş, onları okuyorum: alttan alta eşcinselliğin işlendiği, lezbiyen hikâyeleri bunlar; yazarla, durumu konuştuğumuzda, eliyle göğüslerini koparırmış gibi bir jest yaparak, 'Kanser bunlar, kanser' deyişi var ki, öteki cinse gitmek, onunla özdeşleşmek ihtirasını dehşetle gösteriyor. Hiç kuşkum yok, *Nürnberg*'deki C.S. de, 'erkekliğini' tasarladığı anlarda, o aydın, yetenekli, üstelik evli barklı aydın kadın gibi bakıyor: öz cinsine, cinselliğine, küçümseme ile karışık bir istikrah; heveslendiği cinse, cinselliğe iştahlı bir gurur ve ihtiras!

Ya Doktor *Gilbert Tordjman*'ın kitabında aktardığı 'vak'a,' öteki açıdan, o daha az mı ilginç? Bu defa içini döken, kadın olmak isteyen bir erkek transseksüel'dir:

kadın olmak, hiç değilse kadın diye bilinmek tutkusu, bende çok küçük yaşımda başladı. Ürkek ve çekingendim; yalnız kızlarla oynamak gelirdi içimden. Renk renk, ince ince kadın giysileri, beni her zaman büyülemiştir. (...) Evde yalnız kalabildiğim zamanlar, başımın derdi saydığım organı, hiç belli olmasın diye, bastıra bastıra bağlar, sonra aynanın karşısına geçip, kendimi bir kız çocuğu sanmanın tadını çıkarırdım...

İstiyordum ki, kadınca memelerim olsun, içimdeki kadınsı ruha uygun bir seksim olsun. Eğer organ nakline gönüllü bir kadın bulsam, her türlü riski göze alıp operatöre koşacağım. Elime fırsat ve olanak geçti mi, hemen kadınca bir havaya sokarım kendimi: giysiler, makyaj, tırnak cilalamalar, zengin bir peruk... Yemek pişirmeye, ev düzenlemeye bayılıyorum. Çocukluğumdan beri, biçki dikişten, örgüden hoşlanırım. Şimdi de aklım fikrim, kadın kılığında sokağa çıkmak ama, pek göze alamıyorum...

Doktordan, ısrarla istediği ne? Erkeklik organının alınması ve kadına dönüşmek! Oysa, öteki cinse yolculuk –hele kadınlıktan erkekliğe doğru yola çıkanlar için– uzay yolculuğundan beter bir serüven: ameliyat öncesinin akıl almaz bürokrasisini, yasallaştırma işlemlerinin çetrefilliğini bırak; o uzun, o ikircikli psikoterapi seanslarını geç; bitmek tükenmek bilmeyen hormon tedavilerini unut; yine de önünde, sağlık kurullarından yasal iznin alınması, başlı başına bir serencam olarak ameliyat kalıyor.

Ameliyatın sonucu, görüntüyü kurtarıyor, fakat kişi, aslında cinsel işlevini yitirmiştir: erkek olan kadın çocuk yapamaz; kadın olan erkeğin, çocuğu olmaz. Dahası, nispeten kolay sayılan 'kadınlaştırma' operasyonları, süt gibi bir vücut, iri göğüsler, dolgun kalçalar sağlasa da, normal salgılarıyla kendiliğinden ıslanan olağan bir *vagina* oluşturmuyor; daha zor olan 'erkekleştirmelerde' ise, sakal bıyık, göğüs kılları, se-

sin kalınlaşması vs. elde edilse de, cinsel sevişme sırasında ayaklanan bir *penis*, ne yazık ki hayal, evet!

Doktor *Dümen'e göre, bu amaçla yapılan ameliyatta, karın derisinden vulva'nın üstüne aktarılan, beş altı seanslık, her biri aylar süren ameliyatlardan sonra, elde edilebilen sonuç, içinden idrar akan, ama erection olmayan, deriden işlevsiz bir penis'tir.*" Bir başka doktor, Doktor *Gilbert Tordjman*, şöyle bir çözüm aktarmış: *bir Slav cerrahı, geçen yıl bir kadın transseksüel üzerinde, yiğitçe bir ameliyat yaptı: memelerini kesip aldı onun ve bir kaval kemiği parçasından yararlanarak, apış arasına bir fallus ekledi.*"

Marie Muller'in *Kaliforniya*'da, olayın nasıl cereyan ettiğini, *l'Express*'te şöyle özetlediğini okuyoruz.

"... cerrah, ya sürekli erection halinde kalan bir penis yapıyor, ya da derinin altına gizleyip içerden penis'le irtibatlandırdığı lastik bir armuda, gerektiğinde usulca basılmak suretiyle, erection elde ettiriyor; karmaşıklığına karmaşık ama, iyi kötü, başlarını beceriyorlar işte..."

Peki, sonu ve sonuçları önceden pek de kestirilemeyecek, bu 'muhataralı' yolculuğa, isteyen istediği yerde çıkabiliyor mu?

"ALAN RAZI SATAN RAZI" AMA...

Ne gezer, bazı ülkelerde 'resmen yasak; sözgelişi *Fransa*'da, ne cinsiyet değiştirilebiliyor, ne de kimlik! Cinsiyetini başka bir ülkede değiştirmiş bir *Fransız*'ın, ülkesinde topluma uyum sağlaması imkânsız gibi bir şey. Doktor *Marie-Ange*'in çilesi, bunun kanıtı: Dünyaya erkek olarak gelmiş, hanidir kadın olarak yaşıyor. Yaşamak sayılırsa, tabii.

Çocukluğumda kendimi oğlan çocuğu asla saymadım, sadece oğlan çocuğu rolünü yapmak zorundaydım; gerçekte, daha o zaman durumumu açıklamayı denedim ama, öyle bir anlayışsızlıkla karşılaştım, öyle bir huzursuzluğa sebep oldum ki, sonunda sırrımı kendime saklamaya karar verdim. Kime açılsam beni deli sanıyordu. İlk gençlik yıllarım, bu sebepten

korkunç sayılabilir: Ne bir erkek arkadaşım oldu, ne bir kız; tam bir yalnızlık içinde idim."

Sonradan onunla evlenecek, yıllarca 'karısı' olacak *Marie-Claude*'la o sıra karşılaşıyorlar; dünyanın en garip evlenmelerinden birisi gerçekleşiyor; çünkü *Marie-Claude*'un dediğine bakılırsa:

ona rastladığımda kibar aile çocuğu, derli toplu bir gençti; neresinden baksan, ideal koca izlenimi veriyordu. Güzel bir kadın oldu çıktı."

Marie-Ange'la *Marie-Claude*, affedersiniz, on beş yıllık karıkoca; birkaç aylık evli değil; günün birinde *Marie-Ange*, 'ahval-i perişanı'nı 'karısına' açmış; ondan anlayış görünce, gidip öğretmen olan anası-babasıyla görüşmüş; onlar ne diyebilirler ki, 'alan razı, satan razı, halt etmiş terazi': Sonunda gidip *Brüksel*'deki bir klinikte kadın olup geliyor, işin tuhafı ayrılmıyorlar; *Marie-Claude* diyor ki:

"... aramızda cinsiyet ilişkisi zaten olmadı, o erkek iken de, kadın olduktan sonra da, olanca gücümle buna karşı koydum, gerçek bir toplumsal intihar olarak görüyordum durumu...

"... hayır, bir erkekle evlenip onu kaybetmedim, bir erkek hiçbir zaman mevcut olmadı; bilmeyerek, bir kadınla evlenmiş bulundum ben; önceleri pek koymuyordu doğrusu, şimdi şimdi koyuyor, çünkü toplum tarafından sürekli dışlanıyoruz; artık biliyorum ki, ölünceye dek, alışılmış ölçülerin ve kalıpların dışındayız, kesinlikle dışında tutulacağız...

Yaşadıkları şehirde, *(Clermond-Ferrand)* onları kimse evine çağırmazmış, onların çağırdıkları ise, alâkasız bahaneler uydurup kaytarıyorlar. Daha acısı, ne? Yeni cinsiyete kavuşmanın ilk aylardaki heyecanı geçince, çeşitli yasal güçlüklerin sökün etmesi. Kimliğini değiştiremiyor. O istediği kadar süslensin, boyansın, lacivert eteklikler, yüksek ökçeli iskarpinler giysin, sarı saçlarını rüzgârda savurtsun, sorana isminin *Marie-Ange Grenier* olduğunu söylesin, 'resmen' bir erkek olmakta devam ediyor, nüfus kâğıdında erkek, nüfus kütüğünde erkek, yasal olarak cinsiyetini değiştirebilmesi ise imkânsız. Hal böyle olunca, ne *Sosyal Sigorta*'ya yazılabiliyor, ne *Ta-*

hibler Odası'na; bırakın bunları, adına gelmiş iadeli taahhütlü bir mektubu postadan çekmesi, bankada hesap açması bile, başlı başına birer sorun. Belki onun içindir ki, *Marie-Ange* şöyle demiş:

"*... en önemlisi cinsiyet değildir, kimliktir. Şimdi vücudumdan memnunum, vücudumla ruhum arasında gerekli uyumu sağladım, ne var ki yine birçok şeyin eksikliğini hissediyorum, en başta bir geçmişim yok benim.*

Geçmişi, yani sosyal bir kişiliği!

Transseksüellerin cenneti

Öte yandan, diğer bazı ülkelerde, ameliyat bıçağıyla isteyenin kendisine istediği cinsiyeti biçtirmesi, alabildiğine serbest bırakılmış; sözgelişi *Kaliforniya*'da durum bu! *Los Angeles*'i, *San Francisco*'yu, daha çok eşcinsellerin cenneti mi bellemiştiniz? Yanlış, aynı zamanda transseksüellerin cenneti! Gereken sadece iki ruh hastalıkları uzmanının 'olur' raporu, iki yıl da süre! İstatistiklere bakılırsa, yirmi yıldır *Amerika*'da kadın-erkek senede ortalama beş bin kişi cinsiyet değiştirmektedir: Aralarında on sekizine henüz basmış çocuklar da bulunuyor, seksen yaşını geçmiş ihtiyarlar da; son birkaç yıldır, erkek olmak isteyen kadın sayısında belirgin bir artış kaydedilmiş, genel yaş ortalamasında da bir yükselme: İşin tecrübelisi bir cerrah, yemin billah, seksen iki yaşında bir kadını, erkek yaptığını açıklıyor: Kadıncağız ömrü boyunca bunu hayal edermiş, meğer.

Gazeteci *Marie Muller, Amerika*'lı transseksüeller arasında geçirdiği saatlerin izlenimini, *l'Express*'te şöyle anlatıyor. Bir bakın isterseniz:

"*... San Francisco banliyösünde, bahçe içinde bir evdeyim. Steve'in evi bu. Steve ufak tefek, buğday benizli, sakallı adaleli bir adam. Şantiye şefliği yapıyormuş. Dört yıl önceyse, jimnastik öğretmeni, adı da Doris. Çoğu onun gibi transseksüel (kimi geçiş sürecinde, kimi bu süreci tamamlamış) yirmi kadar kadın ve erkekle baş başayız; başlayışı biraz yavan, fena*

halde küçük burjuva bir kokteyl parti yaşanıyor. Davetlilerin başlıcaları Dan, John ve David ile karıları Anita, June ve Lisa. Kokteyle katılan erkek gazeteciler, açıkça hayal kırıklığına uğradı; gelirken herhalde insanın içini karıştıran çok seksi, çok şahane birtakım yaratıklar bulacaklarını sanmışlar; hani erkek mi, kadın mı pek anlaşılamayan türden. Oysa burada buldukları kendi halinde, biraz ters türs, bildiğimiz Amerikan küçük burjuva kadınları. Fakat, erkek gazetecileri asıl şaşırtan, erkekler oluyor; aralarında hemen hiç fark yok, eski kadınlıklarından ise en ufak bir iz bile taşımıyorlar.

"... Steve hayatından memnun, o da seksolog olmuş çıkmış, diplomalı filan. Amerikan toplumuyla bir sorunu yok, San Francisco'da öylesi geçerli olduğu için mi ne, erkekliğiyle övünen bir tavırla diyor ki: 'Beş yıl önce kocamdan boşanmıştım, şimdi karımdan boşanıyorum.' Bir ara cinsiyeti konusunda tereddüte düşmüş, kendisini lezbiyen (sevici) sanıyor, bereket hoşlandığı kadınların özellikle lezbiyen olmayanlar olduğunu saptamış da rahatlamış, işin tuhafı ona ilgi gösteren kadınlar da lezbiyenler değil, normal kadınlarmış.

David de dengesini bulduğunu söylüyor, henüz evli, karısına gelince –ikisi de gülerek ilave ediyorlar– 'normal bir kadın'mış! Sevişiyor, sevişmenin bir güzel tadını çıkarıyorlarmış; ilerde çocuk sahibi olmak isterlerse, suni döllenme yolunu deneyecekler.

"... Buna karşılık, kadınlığı seçen erkeklerin durumu, toplumsal açıdan biraz daha zora benziyor. Veronica, erkeklikten kadınlığa geçiş sürecinin albümünü gösterdi bana. İlk resim, tatlı, az buçuk kız havalı bir oğlan çocuğu. Sonra karısıyla evlilik, iki kızıyla babalık resimleri. Arkasından travestilik dönemi geliyor, başında peruk, dudakları boyalı vs. Gittikçe çizgileri yumuşayıp inceliyor, göğüsleri büyüyor. Nihayet, sırtında saydam bir sabahlık, ya da bikinili, kadın olarak o. İşin tuhafı son resimde yine travesti, bu defa kravat, takım elbise giyerek yeniden erkekliği denemiş, çünkü kızlarını ziyarete gidiyor: Onun kadın olduğunu bilmiyorlarmış, ne onlar, ne de anneleri.

Gel gör ki, müdür olarak çalıştığı o pazarlama ve reklam firmasından ayrılmak zorunda kalmış, Veronica, kadın kişiliğiyle kendini başka yerlere kabul ettirmeye çabalıyor, o kadar mutlu görünmediğine göre, pek de kolay olmuyor bu...

... RİVAYET MUHTELİF

Peki, ya hekimler? *Amerika*'lı hekimlerin, olay karşısındaki tutumu ne? Açıkçası, doktordan doktora değişiyor. Bir-ikisine göz atalım mı?

Colorado'da Doktor *Biber*, rahat ve liberal: Üç bin doları bastıranı, kaşla göz arasında istediği cinsiyete aktarıyormuş! Galiba yanlış söyledim, ayrıca 2800 dolar hastane ücreti, 125 dolar anastezi ücreti ödenecek; artı (yeni burnunuz için) 600 dolar, artı (yeni göğsünüz için) 500 dolar. Yeni hayatınızda başarılar dileriz, güle güle.

Oysa, ruh hekimlerinin tutumu farklı, çok daha ince eleyip sık dokuyorlar: '*Kinsey Raporu*'na emeği geçenlerden Doktor *Pomeroy*, bunlara bir örnek oluşturuyor: İnce eleyip sık dokuduğu, her şeyden önce, transseksüel ile travesti'yi kesin ve ayrı tariflere bağlamak istemesinden anlaşılmıyor mu? "*Transseksüellerde, kadın ya da erkek rolü vücudunu şaşırmıştır, bu şaşkınlık ciddi ruhsal bozukluklara yol açar; oysa travestilikle, kadın kadın vücudunu, erkek erkek vücudunu kabul eder, karşı cinsin kılığına girmek, onun için cinsel ve ruhsal bir rahatlama aracıdır.*" Dahası Doktor *Pomeroy*, transseksüellerle travestilerin, kadınsamış erkek, erkeksemiş kadın eşcinsellerden, kesinlikle ayrılması gereğine inanıyor; çünkü bu sonuncular, onun gözünde, sayılsa sayılsa karşı cinsin birer 'karikatürü' sayılabilirlermiş!

Ameliyat olarak cinsiyetini değiştirmek isteyen biri, Doktor *Pomeroy*'a başvurdu diyelim, cevaplandırmak zorunda olduğu bir sürü sorudan, bazıları şunlar: Sizde bu duygu hangi tarihte başladı? Fiilen kadın gibi giyinmeye (ya da erkek gibi) ne zaman kalkıştınız? Mastürbasyona başvurma tarihiniz. Bu işi çok sık mı yaparsınız? ("Ne kadar seyrek yaparsa, o ka-

dar transseksüel!") Nasıl yaparsınız? ("Elleriyle yapıyorsa, penisi ya da klitorisi kabul ediyor, o halde gerçek bir transseksüel değil.") Şaka maka, Doktor *Pomeroy*'un başvuran hakkında açık bir karara varması, iki saati buluyormuş.

Bir başka *Amerika*'lı doktora, Doktor *Stokler*'e göre ise, *Birleşik Amerika*'da (belki de dünyada) cinsiyet değiştirme ameliyatlarına başvuranların gittikçe çoğalması, *'varlıksal bunalımın yoğunlaşmasından ve ameliyatın varlıksal sorunlara çabuk bir çözüm gibi görünmesinden'* ileri geliyor; adam öyle müthiş bir söz etmiş ki, herkesin elini şakağına koyup, uzun uzun üzerinde düşünmesi, hiç de fena olmayacak:

aslında transseksüeller çoğalmıyor, cinsiyetini değiştirmenin hayatını değiştireceğine inananlar çoğalıyor."

Meraklısı için notlar

Travesti'lerin, **transseksüel**'lerin durumlarını, **Batı**'da bayağı ciddiye alıyorlar. Sözgelişi **Fransa**'da, özellikle öteki cinse yolculuk edenlerin çeşitli sorunlarıyla uğraşan bir dernek kurulmuştur: **'Transseksüel'lere Tıbbi Yardım Derneği'** Kısa adı **Amefa** olan bu dernek, çeşitli faaliyetleri arasında, **Doktor Marie-Ange Grenier** ile 'eşi' **Marie-Claude Grenier**'in durumunu ele almış, kamuoyunu harekete geçirebilmek için, olayı televizyon ekranına getirmiştir.

Ülkemizde, **Uğur Dündar**'ın **transseksüel**'lerin durumunu işleyen *Olay* programı bir yana bırakılırsa, sorun daha ziyade dedikodu ve skandal basını için malzeme mahiyetinde görülmektedir. Oysa **transseksüel**'lerin sayıca epeyce çok olduğu, **travesti**'lerin ise, –hele büyük şehirlerde– başa çıkılamaz bir hal aldığı biliniyor. Bir gazete haberine göre, **İzmir**'de **Ahlâk Zabıtası**'nın bir geneleve yaptığı baskında, evdeki 'hayat kadınları'nın 32 tanesi **'travesti'** çıkmıştır. Bir başka habere göre ise, **İstanbul Ahlâk Zabıtası**'nın randevuevi baskınlarında, bir gecede **17 'travesti'** eşcinsel meydana çıkarılmıştır.

8.

'BU DÜNYADA BANA YER YOK!'

"Lüks travesti'lerin görkemli dünyasına Paris'te girdim. George Jamieson gitmiş, kaybolmuş; yerine Tony April adında şahane bir kadın belirmişti. Dior'dan, Balmain'den giyiniyordum. Göğüslerimin yeterince gelişmesi için, haftada dört defa, bir sosyete doktoruna götürüyorlar: Oestrogen iğneleri yapılıyor. O yıllar Carrousel'in ünlü yılları: Ben varım, Ruby var, Everest var; yıldızımız ise Coccinelle...

"... Zaman zaman kendimi, onlarla kıyasladığım olurdu, bir travesti gün ışığında 'felaket'tir, ben öyle değildim: Ünlü ressam Salvador Dali 'hünsa' olarak ısrarla resmimi yapmak istiyordu. Etrafımdaki erkeklerden benimle birlikte olmak isteyen isteyene! Öbür 'kızlar' için bir şey söyleyemem ama, Bambi ve ben, gerçek birer 'hanımefendi' gibi davranırdık: Teklif kimden gelirse gelsin, asla kendimizi satmadık.

Bunları *April Ashley* söylüyor, travesti'likle transseksüel'lik arasındaki 'sath-ı mailde' uzun süre kalamayıp, 1960'tan sonraki hayatını 'kadın' olarak yaşayan, eski İngiliz travesti. Resmine dalıyor, 1950'lı yılların *Raspail Bulvarı*'ndan, bilinmez hangi gece yarısı, uzun ve narin siluetini çıkarmayı deniyorum. İmkânsız. Coccinelle, evet! *Bambi*, evet! *Ruby*, evet! Fakat *Tony April*, hayır! Oysa, Fransızca kurslarına devam ettiğim *Alliance Française* ile *Carrousel*, handiyse kapı komşusu yapılardı, zamanın 'tanınmış' travesti'lerini, ya gümüş mavisi bir *Cadillac*'tan inerken; ya 'işten önce, civar bistro'lardan birinde, elinde kadeh; hiç değilse meşhur gece kulübünün vitrinlerindeki fotoğraflarda görmüş, tanımıştık.

Kazablanka'daki Dr. Burou'nun bıçağı altına ilk ya-

tanımız Coccinelle oldu. Bir Marilyn Monroe ışıltısıyla dönüp, Notre-Dame'da 'evlendiği' günü, unutamam. Ben, o tehlikeli ameliyatın müthiş acılarını, ameliyat sonrasının ağır bunalımlarını göğüslemeye ancak 1960'da hazır olacaktım. Nihayet kadın olmak beni mutluluğun doruğuna ulaştırdı. Adımı doğduğum aydan (April/Nisan) soyadımı ise Rüzgâr Gibi Geçti'*deki Ashley'den alıp, April Ashley oldum...*

"Tereddütlerimde haklıydım: Uzmanlar ısrarla uğraşmışlardı, ameliyat travesti'ler, ya da eşcinseller için, çokluk, bir felaketle sonuçlanıyordu; kadın giyinmek, kadın yaşamak başka, oysa tamamıyla kadın olmak başka: Önceki hevesler, kadın olmak gerçeğini taşıyamıyor. Benim böyle sorunum olmadı. Carrousel'den ayrılıp Londra'ya döndüm: Ünlü, sevilen, aranan bir mankendim, artık; iyi bir muhit yapmıştım: Yalnız Londra'da değil, Paris'te, Nice'te, Güney İspanya'da; Peter O'Toole, Omar Sharif ya da Sarah Churchill günlerini benimle paylaşmaya hazırdı.

Arthur'la evliliğim, o yıllara rastlıyor."

UYARILAR BOŞUNA DEĞİL...

Uzmanların uyarıları, evet! Sözgelişi Prof. Dr. *Özcan Köknel*, diyor ki: "*... Kromozomlar, iç salgı bezleri, iç ve dış cinsel organların gelişmesi, bilimsel olarak incelenmeden; ruhsal olarak eşcinsel eğilimler gösteren, cinsel rolünü benimsememiş; ya da karşı cinsin giysilerine düşkünlük (transvestism) gösterenlerin, ameliyatla cinsiyet değiştirmesi çok sakıncalı sonuçlar vermektedir. Bunlarda, özellikle erkeklerde, cinsel organların kesilmesi, iç salgı bezlerinin işlevlerinin değiştirilmesi, dışardan kadın hormonu verilmesi, türlü bedensel ve ruhsal sorunların ortaya çıkmasına yol açar.*"

Bir başka uzman, *Amerika*'lı Doktor *Walker*, bu konuda her türlü sınıflandırmaya karşı çıkarak, diyor ki: "*Birbirini tutmayan bir sürü davranışa rastlıyoruz: Görünüşü transseksüel, gitmiş ses değiştirmiş, ruhu oysa eşcinsel, 'hoşgörülü' bir büyük şehirde yaşasaydı, muhtemelen seks değiştirme gere-*

ğini duymayacaktı." Doktor *Walker*, ayrıca ilginç rakamlar veriyor, hastaları arasında ameliyatla kadın olmuş erkeklerin yüzde 15-20'si, sonradan lezbiyen (sevici) olmuşlar, kadınlara dönmüşler yani; buna mukabil, ameliyatla erkekliğe geçmiş kadınlardan sadece üçü 'homo' olmuş! (Kadınlar daha mı bilinçli dersiniz?)

Müthiş yaşantısı, inanılmaz cinsten tecrübesiyle *Penthouse* gibi bir derginin 'cinsen sorunlar' uzmanlığına 'yükselmiş' ünlü *Xaviera Hollander* de, *Xaviera* adlı kitabının bir yerinde saptamayı doğruluyor: *"Hollanda'da bir transseksüel tanıdım, erkek iken sadece kadınlarla yatar kalkardı; bir erkekle ilişkiye girdiği görülmemiş, istediği kadın olmaktı sadece, ameliyatla cinsiyetini değiştirdikten sonra da erkeğe el sürmedi, ünlü bir lezbiyen oldu çıktı.*

ROLA'NIN TRAGEDYASI...

Yanlış bir transseksüelliğin, ulaşabileceği en yüksek tragedya yoğunluğunu, yoksa İtalyan ressam *Rola*'nın akıbeti mi gösteriyor? Askerlik resmine bakılınca, kaşlı gözlü bir Latin yakışıklısı, çevresinde, iyi kötü 'şöhret' yapmış, boyadığı, *Rolando* (asıl adı) diye imzaladığı tablolarını satabiliyor, askerlik bitti mi bitti, yatıyor bıçağın altına, ameliyat, tedavi, ruhsal alıştırma filan, bir süre sonra bir de bakıyorsunuz, basbayağı güzel sayılabilecek genç bir kadın ressam oluvermiştir, adı da *Rola*.

Havası iyi, 'süksesi' çok, tablolarını daha pahalı satabiliyor, arzu ettiğini sandığı kadınlığa da kavuşmuş, mutluluktan uçuyor olmalı, öyle mi? Hayır, *April Ashley*'in tersine, *Rola* daha ameliyatının hemen sonrasında halini beğenmemiş, yüreğinde tehditkâr ve karanlık bir hortum gibi oluştuğunu hissettiği bunalımı, kendini tuvallerine hapsederek geçirmeye çabalıyor; nafile! On yıl kadınlık, on yıl mutsuzluk!

İtalyan gazeteleri, o kendilerine has farfaracılıklarıyla, haberi birinci sayfadan veriyorlar: *Rola*'nın hem kadın, hem erkek birer resmini yayımlamayı unutmayarak:

On yıl önce erkekliğe veda ederek kadınlığı seçen ünlü ressam Rola, Frenze'deki evinde, kendisini soba borusuna asarak intihar etti. Cesedi, intiharından üç gün sonra bulunan Rola, geride bıraktığı pusulada şu satırları karalamıştı: 'Ne erkek, ne de kadınım, bu dünyada bana yer yok. Bu hayatı yaşamaktan bıktım.'"

Yok yok, bu serüven, uzay yolculuğundan beter!

MUTLU BİR İSTİSNA MI?

O halde *April Ashley (Lady Rowallan)* mutlu bir istisna mıdır? *Observer*'den *Maureen Cleave,* onu öyle bir anlatıyor ki, insan ihtişamlı bir saadet içinde yüzdüğüne kolayca inanabilir:

April Ashley, Galler sınırındaki küçük bir kasabada, Hay-on-W ye, renkli bir kişilik olarak yaşıyor. Orada evi var, o, yanında çok sevdiği köpeği Flora, kürklü kalpağının altında, yüksek topuklu çizmelerinin üstünde, çevredeki paste! gölgeleri darmadağın ederek dolaşır. İsterse Flora'nın yiyeceğini almak için sokağa çıkacak olsun, aynanın karşısına yığılıp yüzünün makyajıyla bir saat uğraşmaya üşenmiyor: onun için bu bir 'disiplinmiş,' 'yüzüm' diyor, 'dünyanın en boş yüzü; onun üstüne her gün başka bir resim çiziyorum!'

Gece çıkacak olmasın, gelsin opera pelerini, elişi Brüksel danteli, elde boyama ipekle; o şahane manken geçmişinden, St-Laurent, Balmain, Thea Porter tuvaletleri. 'Gece ihtişamıymış bu,' 1960'larda öğrenmeye başladığı 'şahane kadın' olma tekniği yani, korumak zorunda olduğuna inandığı bir 'mevkiin' gerekleri: 'Bir lokantaya girdiğimde, benden beklenildiği gibi davranmalıyım; bir cüce değilim ben, boyum bosum yerinde, uzunum ve görkemliyim; kimseyi hor görmem ama, benim bulunduğum yerde sadece ben bir yıldız gibi parlamalıyım.'

Yakında bir yere yemeğe çıkacak olduk, o siyah küpelerine uyan siyah bir şifona büründü, uzun ve siyah bir şala sarındı; ayaklarına, siyah balıkağı çoraplarını giymiş; parmak-

larına nişan ve nikâh yüzüklerini takmıştı. 47 yaşındaymış, bayağı uzun boylu, göğsü adamakıllı dolgun, bacakları mevzun; mükemmel bir İngilizceyi, derinden, hafif çatlak bir sesle konuşuyor; yüzünün o ünlü güzelliğini fark edebilmek için, artık her gün tazelenen makyajın katlarını aralamayı bilmek lazım."

YALNIZ BİLESİNİZ Kİ...

Neresinden bakılırsa bakılsın, bu görüntü, harp ertesi *Liverpool*'unun karanlık yoksulluğunu paylaşan sarhoş bir gemicinin dokuzuncu oğlu için, tasarlanması bile imkânsız bir film görüntüsüdür. Baba sarhoş, çoğu zaman denizde; ana çocuk boğmasına uğramış, şaşkın ve öfkeli, on yaşındaki *George Jamieson*'un hayatı ne olabilirdi ki, hayalleri görkemli olsun?

"... Annem yemek seçmeme kızardı, tek parasız besinimiz olan okul sütünü içmeyişim, onu çileden çıkarıyordu. Okulda mutsuzdum; rahibeler insafsız davranıyorlar, cetvelle dizlerimize vuruyorlardı. Çocuklarla uyuşamıyordum, bu da kötü davranmalarına yetiyordu. Kısacası, savaş sonrası günlerinde, Liverpool'da benim gibi bir oğlu olmak, korkunç bir şeydi. Çok zayıftım, çok; o kadar da utangaç. Sakalım yoktu, sesim kalınlaşmak bilmedi, göğüslerimde garip bir büyüme istidadı: Nasıl bir adam olacaktım ben?"

'Adam olmaya' çalışmamış denemez: On beş buçuk yaşında, babası ve kardeşleri gibi denizciliği denedi, başaramadı. 1950'li yılların başında, *Londra*'da okumaya çabalıyor, bunlar, aynı evde oturan bir arkadaş grubu, çoğu 'hayta,' " *İçlerinde her gün çalışan bir ben vardım, işimse, beyaz bir masa örtüsü üstünde salam dilimlemek; onların saçmalıklarına katılmadığım için şaşarlardı bana, ama ben, günün birinde kadın olacağımı biliyordum, derli topluydum bu yüzden."*

Peki, ressam *Rola*'nın tragedya yoğunluğunun temsil ettiği transseksüellik serüveninde, *April Ashley*'i bir mutlu son *(happy end)* mi sayacağız? Orası size kalmış, bir şey, yalnız bilesiniz ki, resmi makamlar onu asla 'kadın' saymadılar. *Art-*

hur Corbett'le evliliği iptal edildi; Katolik olduğu halde, üç intihar teşebbüsü var, son yirmi yıl içinde iki kere kalp krizi geçirmiş.

Ha, alkolik olduğunu da söylemiş miydim?

Meraklısı için notlar

April Ashley, anılarını dostu yazar **Duncan Fallowel**'in yardımıyla yazdı ve *April Ashley'in Serüveni* adı altında yayımladı (1982).

April Ashley'in en büyük hevesi film yıldızı olmaktı; 1960'lı yıllarda *Hong Kong Yolu* adlı bir filmde rol almayı başarmıştı, fakat basında **'erkekten dönme'** olduğu açıklanınca, rol ondan geri alındı.

Carousel revüsü tam kadrosuyla **Türkiye**'ye birkaç defa gelmiş olduğuna göre, **April Ashley**'i (o zamanlar **Tony April**) de, 'gerçek bir hanımefendi gibi davrandığını' söylediği **Bambi**'yi de görmüş ve tanımış olan hovardalarımız çıkabilir.

9.

'KADIN İKEN DAHA İYİ BİR ERKEKTİM'

Epeyce oluyor, büyük gazetelerin birinde, üç sütun üzerine şu başlık: "*On Yıldır Doğum Yaptıran Ebe Meğer Erkekmiş!*"

Bursa'dan 'geçilmiş' haberin, bazı bölümlerine bir göz atmak istemez misiniz? *Santral Garaj* civarındaki otellerin birinde, fuhuş yaptığı sanılan bir kadın, polisin dikkatini çekiyor: Müdüriyete getiriyorlar, sorgu soru derken, iş uzayacak 'şüpheli şahıs' geceyi 'nezarette' geçirecektir. Sabah, tam salıverileceği sırada, uzamış sakalları polisin gözünden kaçsa, 'sırrını' kim bilir daha kaç on yıl kendine saklayacaktı; ama kaçmıyor, soruşturma derinleştiriliyor.

"*Konuşması, hareketleriyle bir kadından farksız sanığın, N.Ç. adıyla, on yıldır özellikle köylerde ebelik ettiği ve doğum yaptırdığı ortaya çıktı. Çantası karıştırıldığında, ayrıca, hemşire elbiseleriyle bir çocuğa aşı yaparken çekilmiş bir fotoğrafı bulundu.*"

Asıl adı Nail'miş, polisler parfüm kokan uzun sarı saçları 'takma mı' diye bakmışlar, değil, buna mukabil, iri göğüsleri sutyenine doldurduğu pamuklardan ibaret! Gerçek bir travesti olması, çok muhtemel, travestiliğe 'ekmek parası' için kaydığını da savunabilir, çoğu öyle yapmıyor mu?

Kimler diyeceksiniz, en başta eğlence endüstrisinin gözde yıldızları: Oyuncular, dansçılar, şarkıcılar, filan.

ZENNE KİMDİR?

Öyle ya, 'zenne' kimdir? Ekmek parası için, 'kadın giyinen' bir erkek değil mi? O, 'ortaoyunu'nda nasıl 'kadını' oynuyor-

sa, 'köçek' raksta aynı şeyi yapıyor. Kaçgöç'lü bir toplumda, başka türlüsü nasıl olacaktı? Kadın eğlencelerindeyse, kolbaşı çengilerin 'erkek giyindiklerini,' çok yaşlılardan belki hatırlayanlar çıkacaktır.

Sabık Balıkhane Nazırı *Ali Rıza Bey, 13. Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*'nda açıkça yazmamış mı?

Üçüncü fasıl Tavşan raksıdır. Bu raksda kadifeden yapılmış erkek biçimi kovalı şalvar ve o renkte dar camedan ve başlarına dal fes giyip bellerine şal kuşanırlar...

'Kalyoncu' oyununda, oyunun kahramanı olan kalyoncu rolü çengiler arasında mühim bir vazife sayılırdı. Çünkü levend endamlı ve gösterişli bir babayiğidin, bütün vaziyet ve tavırlarını canlandırmak her kadının kârı değildir...

Başındaki kalyoncu kalpağı kaşının üstüne yıkılmış, sırmalı şalvar üstüne beline sardığı şalın münasip yerlerine yatağan bıçağı, piştov, kama ve emsali silahlar sokulmuş, sırma cepken, kartal kanat omuza atılmış olduğu ve bir elinde rakı şişesi diğer elinde bıçağın kabzası bulunduğu halde yıkıla yıkıla kalyoncu ortaya çıkar...

"Zenne"ye çıkan erkek ise, *Metin And*'a göre şöyle giyiniyor: *Giyimlerine gelince, sokak kılığında başta hotoz, beyaz yaşmak, mavi ferace, yeşil pabuç, elde şemsiye. Yaşlı zenne kırmızı ferace, başında başörtüsü, elinde değnek, ayağında sarı çedik pabuç. Arap zenne yüzünü boyar, feracesi kırmızı, başörtüsü beyaz, pabucu kırmızıdır. Abdülaziz çağında zenneler hotoz, entari, üç parça etek, şalvar giyer, saçlarını kurdele ile bağlardı...*

Köçeklerin hele, kadından hiç farkı yok: "*... köçekler kız gibi giyinirler, saçlarını uzun bırakırlardı. Giyimleri şöyleydi: Sırma işlemeli saçaklı ipekli kumaştan bir fistan, toka, süslü ipek kumaşla altın suyuna batırılmış kemer; sırtında ipek, sıçandişi işlenmiş gömlek, onun üzerine som sırma ile işlenmiş kadife veya alçuhadan dilme, başlarında da hasır fes, üzerine ipek ve kıyıları sırma ile süslenmiş çevre giyerler...*"

Boyanırlar da, tabii: Kaşlar alınıp, rastıkla 'kazan kulpu' çekiliyor, gözlerde sürme, suratta düzgün ve allık; ayrıca, uy-

gun yerlere dağıtılmış yapma 'ben'ler. Osmanlı geçmişini şöyle dolaşıverince, günümüzün anason, soğuk izmarit ve amonyak kokan, karanlık pavyonlarında, gizli ya da açık, 'oryantal dansözlük' (köçeklik) eden travesti'lere, pek de şaşamıyor insan.

Alt tarafı, ekmek parası (mı?).

"Bazı konular vardır ki"

Dustin Hoffman'ın, 'ekmek parası çıkarmak' için, kadın giyinerek oynadığı *Tootsie, Sydney Pollack*'ın filmi; ünlü rejisör, filmiyle ilgili olarak *Le Nouvel Observateur* muhabiri *Bruno Villien*'e şu ilginç sözleri söylüyor:

— "*... Bazı konular vardır ki, onları ciddi tarafından ele almak tehlikelidir; örneğin, kadınlıkla erkeklik arasındaki ilişkiler. Konuyu, bir dram çerçevesi içinde ele almayı, istemezdim doğrusu: Herkesi sinirlendiriyor çünkü, kimse ne diyeceğini kestiremiyor, tutup kadının ve erkeğin yeniden tanımlanmasını istiyorlar. İyisi mi işi komediye dökersin; daha garibi şu ki, film komikleştikçe, insan işi daha ciddi tarafından alabiliyor...*

— " Tootsie'*de gerek filmin, gerek kahramanın ana fikri, Dustin Hoffman'ın söylediği 'Kadın iken çok daha iyi bir erkektim' sözünde ifade edilmiştir. Böyle bir cümle bir dramda fazla iddialı gözüküyor, ama komedide rahatça söylenebiliyor...*"

Kim bilir, dünya sinemasının yeniden travesti'lerle ilgilenmeye başladığı, *Wilder*'in "*Some Like It Hot/Bazıları Sıcak Sever*"inden (1959) beri, konuyu işleyen bütün filmlerin komedi oluşunu, *Pollack*'ın sözleri, belki açıklıyor. *Bazıları Sıcak Sever*, bir *Marilyn Monroe* filmiydi. 1920'ler Amerika'sının zarif bir taşlaması, fakat *Tony Curtis*'le *Jack Lemmon*'un travesti'lerindeki başarı kolay kolay unutulabilir mi?

Batı sahne –hatta edebiyat– geleneğinde travesti, en az Doğu'daki kadar kullanılmış; *Shakespeare*'in kim bilir kaç oyununda kadınlar erkek, erkekler kadın kılığına girmişlerdir;

Commedia dell'arte'nin, *Fransız Bulvar Tiyatrosu*'nun çoğu komedilerinde travesti'yi oyuna sokmak, seyirciyi bilinmez hangi şüpheli yerinden yakalayan, hınzırca bir *truc* sayılmıştır. Sinema olaya geç yaklaşıyor, biraz da 1960'lı yıllarda dünyayı saran erotizm dalgasının etkisiyle! *Blake Edwards*'ın *Victor Victoria*'sı, *Sidney Pollack*'ın *Tootsie*'si, rağbet gören ilk başarılı örnekler; ikisinde de, kahramanların öteki cinsin kılığında yaşamak zorunda kalışının, 'ekmek parasını kazanmaya' bağlanmış olmasına ne demeli: *Victoria* erkeklik, *Tootsie* ise kadınlık taslamaz, öyle yaşamazsa, istedikleri rolü alamıyorlar. Boyu bosu, hali tavrı elverişli olduğundan mı nedir, son derece başarılı bir *Victor* olan *Julie Andrews*'in film bittikten sonra: "*— Erkek kılığında kendimi pek rahat hissediyordum!*" demesi sorunun cinsel boyutunu aklımıza getirse de, bunun vebâli *Julie Andrews*'in o sözü söylediğini nakleden, *l'Express* muhabiri *Catherine Laporte*'un boynunadır.

Ya *Boy George*, o tombul, epeyce 'üşütük' genç kız haliyle, kendini 'rahat hissetmiyor' mu dersiniz?

"Middle Sex"

Victor Victoria'yı seyrederken, üzerimde bir an 'Ben bu filmi gördüm' duygusu! Çok geçmeden, yanılsamanın nereden doğduğunu çıkarıyorum: *Julie Andrews*'in *Victor*'u, *Paris*'te yaşadığım 50'li yılların *Margot*'sunu fena halde çağrıştırmaktadır: Purosunu alıp eline bir pipo ver, sağ gözüne bir tekgözlük tak; kaşları az daha ince, saçları çok daha siyah olsun; al sana *Margot*! Çağrışım boşuna değildi, oldukça sağlam bir sebebe dayanıyordu: *Blake Edwards*, filmini 1930'lu yılların bir bulvar komedisinden esinlenerek çevirmiş; *Margot*'ysa o yıllar *Paris*'inin, savaş ertesine sarkmış, dolaysız uzantısı! O zamanlar *Victor/Margot* türünden travesti'lere, aydınlar ne ad takmış, merak etmez misiniz? "*Le troiseme sex/üçüncü cins*" diyorlar.

1980'ler *Londra*'sının, kılığı kıyafetiyle olduğu kadar, se-

siyle de cinsiyeti tam anlaşılamayan *pop* (yoksa *punk* mı demeliyim) şarkıcılarına bu tarif yetmiyor: Belki 'erkek' giyinen ve yaşayan 1930 *Paris* kadınlarının soylu ve kibar erkeklere özenmelerine mukabil, 'kadın' giyinen ve yaşayan 1980 *Londra* şarkıcılarının çapaçulluğundan doğuyor, bu yetmezlik, belki de günümüzdeki kıyafet çetrefilliğinin tam bir kaos manzarası arzetmesinden! İngilizlerin bulduğu terim de hayli açıklayıcı, *'Middle Sex/Ara seks'* demişler ki, 'ne o ne bu' anlamını da içeriyor, 'hem o hem bu' anlamını da!

Pop sahnesine *travesti*'yi ilk taşıyan *David Bowie* olmamış mıydı? Ondan daha çok, bir dikkati çekme oyunuymuş, şöhrete yerleştikçe hafifledi, sonra kayboldu. *Boy George* öyle mi ya? Travesti'liğinin şarkıcılığıyla ilgisi olmadığını ağzıyla söylüyor, içinden geliyormuş boyanmak, on iki yaşından beri *eyeliner* kullandığına 'vallahi komşular şahit,' gözlerini hanidir böyle buğulu *kamasutra* gözleri olarak boyuyor, kaşları derseniz kazıyalı çok olmuş!

Boy George'u böyle konuşturan, aslında rakibi/rakibesi *Marilyn*; 'ara seks' şarkıcıları arasındaki yerini tehdit mi ediyor ne, adama verip veriştiriyor: "— Yooo, sevimli olmasına sevimli *Marilyn*, ama görüntüsü mide bulandırıcı, çünkü *Marilyn Monroe*'ya, o zarif ve güzel kızcağıza benzemeye uğraşıyor: Tarzan yapılı kapı gibi bir herifin, kendini *Marilyn Monroe* sanması iğrenç doğrusu!"

Marilyn, Boy George'un tombul çapaçulluğundan uzak bir tip, formülünde erkeklik daha fazlaca, davranışları, konuşması, dans etmesi, 'erkek' ama, 'kadın' gibi boyanıyor, aynalara bakışıysa bir vamp bakışı kadar hülyalı! 'Ara seks'in en ünlü kadın şarkıcısı *Nina Hagen*'in tam karşıtı yani: *Nina Hagen*, bir erkek gibi bakar, saçlarının yarısı usturayla kazıtılmış, üstte kalan bölümü eflatuna boyanmıştır; sahnede sık sık, –tepeden tırnağa– siyah deriden 'erkek' elbiseleriyle görüyorsunuz!

Fransızcada 'iki iskemle arasına oturmak' diye bir deyim vardır ya, 1980'li yılların 'ara seks' şarkıcılarını görüp, hatırlamamak elde değil.

1940'lar, 'gırgırı' seven, hafif 'fırlama,' bir öğrenci grubuyuz; mekânımız *Beyoğlu, Şişli/Tünel* tramvaylarının ıslak kürk, gizli parfüm koktuğu yıllar, savaş Karadeniz'in üzerinde kalın bir bulut, simsiyah uğulduyor: *Boğaz*'da tutsak iki Romen gemisi, *Transilvanya ve Besarabya*, ağır ağır eskiyorlar.

O 'acayip' kadına *Galatasaray Postanesi* etrafında rastlardık, azınlık okullarından birinde jimnastik öğretmeniymiş, 'yarı erkek' giyimi aramızda uzun süre 'matrak mevzuu' olmuştur. Nasıl bir giyim? Erkek desenli erkek kumaşından erkek kesimi bir tayyör, altı kauçuklu süet pabuçlar, gömleğinin sadece kravatı eksik, yerine siyah bir kordon bağlanmış, bilekte erkek kol saati, elde erkek çantası. Yüzüne damla boya sürmediği gibi, saçlarını bütün 'erkek' kestiriyor, üstelik dönemin modasına uyup, ensesini 'makineyle' aldırarak! 'Travesti' kişiliğine ne kadar yerleşmiş olmalı ki, bir ara saçlarını uzatması şartıyla onunla evlenmek isteyen varlıklı Rum tüccarı gözünü kırpmadan reddetmiş. Öyle söylüyorlardı.

Kırk yıl önce *Beyoğlu*'na girdi mi milleti kendine baktıran o 'yarı travesti' kadın, bugün aynı kılıkla aynı yerden geçse, dönüp bakan olur mu? Çizme, şapka, kravat, yelek dahil, bütün aksesuvarıyla 'erkek' giyinmiş nice kadınlar, ellerinde cıgara, etrafı kaplamıştır. Ya erkekler? Bırakın eşcinsel kaymaların ortaya çıkardığı 'kadınsılıkları,' bildiğimiz erkek berberinin yerini –yarı güzellik salonu– kuaförlerin aldığını görmezden gelebilir miyiz? Buysa manikürün, pedikürün, saç bakımı ve boyamasının, orta sınıfa yayılmasıdır. Parfüm ayrı bahis, çoğu asansöre dalar dalmaz genzimizi tıkayan ağır koku, bir önceki yolcunun erkek mi yoksa kadın mı olduğunu anlamamıza, eskisi gibi imkân vermiyor. Erkek giyiminin, ufak ufak, kadın giyiminden neler 'yürüttüğünü' merak ediyorsanız, kırk yıl öncesinin erkek modellerine bakacaksınız: Aklınız durur.

Yozlaşma mı bu? Tarihten alacağımız kesitler nice benzerlerini sergilemese, yozlaşma diyelim; ama ister Doğu, ister Ba-

tı olsun, tarih boyunca toplumlar travesti kaynıyor. Öyleyse yaşadığımız süreç, feodal dönem erkek egemenliğinin bıçak keskinlikleriyle uyguladığı kadın/erkek giyim karşıtlığının, endüstri toplumunun ağır koşulları altında, eriyip dağılma süreci; giyimde cinsel bir ozmos yaşanıyor, bu, ruhsal bir hastalıksa bile, *Dr. Gilbert Tordjman*'ın dediği gibi, *Bütün ruhsal yapıyı saran ve sarsan bir delilik değil! Çünkü travesti'ler karşı cinsten olduklarına inanmak saplantısı dışında, psikiyatrik bozuklukla yorumlanacak, hiçbir düşünce ve davranış anormalliği göstermezler. Üstelik her türlü sapıklıklardan –özellikle eşcinsellikten– kendilerini uzak tutarlar."*

Meraklısı İçin notlar

Victor Victoria'da **Julie Andrews**'in **travesti** hali, **Paris**'te yaşadığım 50'li yılların **Margot**'sunu fena halde çağrıştırmaktadır: purosunu alıp eline bir pipo ver, sağ gözüne bir tekgözlük tak, al sana **Margot**. Bu vesileyle onun, aşk konusundaki şu paradoksunu hatırladım: **"— Birbirine bağlı çift ilkesi, ancak erkeğin üretici kadının tüketici olduğu toplumlara vergi bir lükstür; üretime kadın da erkekle eşit oranda katıldıkça bu bağlılık yok olacak, yerini cinsel bir özgürlük alacaktır."** Şimdilik bu tahmin, onların toplumları için, pek de yanlış gibi görünmüyor.

MERAKLISI İÇİN EKLER: 2

"... İlk özel çocuk giysileri, on altıncı yüzyıl sonunda, ortaya çıktı; bu çocukluk kavramının belirmesinde, önemli bir tarihti. Önceleri, çocukların giysileri, yetişkinlerin eski giysilerine bakılarak yapılıyordu; tıpkı küçük-soyluların eskilerini giyen alt sınıfların giysileri gibi. Bu eski havalı giysiler, çocukların ve emekçilerin, genel yaşamın gittikçe daha çok dışında bırakıldıklarını gösteriyordu. Fransız devriminden önce, alt sınıfları daha iyi belirleyen özel denizci pantolonları çıkmadan, aynı göreneğin üst sınıf erkek çocuklara da bulaştığını görüyoruz. Bu önemlidir, çünkü üst sınıfın içinde çocukların bir alt sınıf oluşturduklarını açıkça gösterir. Giysilerin işlevlerindeki bu farklılaşmanın sınıf ayrımını derinleştirmesi ve belirtmesi, on yedinci ve on sekizinci yüzyılda, başka türlü açıklanamayacak göreneklerde de görüldü: hem erkek hem de kız çocuklar, giysilerinin koltuk altlarına tutturulmuş, arkadan yere dek uzanan iki geniş kurdele takmak zorundaydılar. Bu kurdelelerin tek işlevi, terzilerin çocuk giysilerini bunlarla belirtmeleriydi.

Özellikle erkek çocukların giysileri, cinselliğin ve çocukluğun, ekonomik sınıflarla ilişkisini çok iyi ortaya koyar. Erkek çocuk kabaca üç evreden geçiyordu: erkek bebek kundaktan çıkınca kız çocuk giysilerine bürünüyor, beş yaşlarında yetişkin erkek giysilerinin ögelerini (ör: yaka) taşıyan giysilere geçiyor, son olarak delikanlılığında da, her şeyiyle asker donatımına bürünüyordu. **XVI. Louis** çağında da büyük erkek çocukların giysileri hem eskiydi (Rönesans yakası), hem alt sınıf özelliklerini taşıyordu (denizci pantolonları), hem de erkekçeydi (askeri, düğmeli ceket). Çağdaş dille söylersek, çocuğun 'uzun pantolon' giymek istemesi gibi, giysiler, erkekliğe geçişi başka bir biçimde gösterir oldu.

Çocuk giysileri tarihinde yansıyan bu erkekliğe geçiş evreleri,

Oedipus Kompleksi konusunda söylediklerimle çakışıyor. Erkek çocuklar yaşama, kadınlardan oluşan alt sınıfta başlar. Kadınlar gibi giyindiklerinden, hiçbir biçimde kız çocuklarından ayrılamazlar; bu evrede, hem erkek hem de kız çocuklar, kendilerini anneleriyle, kadınla özdeşleştirir, bebek oynarlar. Beş yaşına doğru çocuğu annesinden koparma çabaları başlar; bu yavaş yavaş yapılır, örneğin babaya benzemek için yaka takılır: Bu **Oedipus Kompleksi**'nin geniş dönemidir. Sonunda çocuk, kadınlardan kopup erkekle özdeşleştiği için, 'büyükler'in giysileriyle ödüllendirilir; bu giysilerdeki askeri donatım, ilerde kazanacağı yetişkin erkek egemenliğinin habercisidir.

Peki, ya kızların giysileri nasıldı? İşte size şaşırtıcı bir gerçek: Çocukluk, kadınlar için geçerli değildi. Kız çocuk, kundaktan sonra doğru yetişkin kadın giysilerine geçiyordu. Kızlar okula gitmiyordu. Dokuz-on yaşlarındaki bir kız çocuktan, tam bir 'küçük hanım' gibi davranması beklenirdi; uğraşları, yetişkin bir kadının yaptıklarının aynısıydı. Yeniyetmeliğe erişir erişmez, daha on-on iki yaşlarındayken, kendisinden çok yaşlı bir erkekle evlendirilirdi..."

Shulamith Firestone
Cinselliğin Diyalektiği

Yalanla Yanlış Arasında

"Cinsel yokluk, cinsel yaşama dışardan zorla uygulanan düzenlemenin sonucu olduğundan, cinsel yaşamı tekeşli zorlama evliliğin belirlediği bütün toplumlarda aynı sıkıntıyla karşılaşırız. Cinsel etkinliğin bastırılmasıyla, halkın dolaysız çıkarları (beslenme, barınma, eğitsel gereksinimler) arasındaki ilinti şöyle kurulur: İktisadi darlığın, toplumun küçük bir kesimini etkilemesine karşılık; cinsel darlık, toplumun bütün katmanlarında ortaya çıkan bir olgudur; ama, varlıklı sınıfla yoksul sınıfta kendini aynı biçimde göstermez.

Açlık ve konut sıkıntısı, yoksulların cinsel yoksulluğunu artırmakla kalmaz; aynı zamanda –cinsel yaşamla ilgili korkunç yasaları bir yana bıraksak bile– bu derde çare bulabilmek için, onlara, varlıklıların elindeki sayısız olanaklardan, bir tekini bile sağlamaz. Otoriter toplumun, cinsel gereksinimlerin karşılanması sorununu, neden başka türlü değil de böyle çözdüğünü (aynı soru beslenme güdüsü konusunda da sorulabilir), çocuklarla gençlerde görüldüğü üzere, kimi durumlarda bu etkinliği neden bütünüyle bastırdığını araştıracak olursak, hep şimdiki toplumun toplumsal/iktisadi çıkarlarıyla karşılaşırız. O zaman, **kişilik zırhına bürünmüş insanların egemenliği altında yaşayan bir toplumun, iki temel kuramını: tekeşli zorlama evlilikle, ataerkil aileyi sürdürebilmek için cinsel etkinliği bastırdığını saptarız.**

Cinsel darlık, sinir hastalıkları, sapıklıklar, işkenceli öldürmeler; cinsel bastırmaya eşlik eden –otoriter düzenin bile arzulamadığı, ama kaçınamadığı– alt ürünlerdir: Böylelikle ortaya çıkan ruhsal bozukluklar, sarsılmış bir cinsel düzenliliğin sonuçlarıdırlar."

Wilhelm Reich
Cinsel Ahlâkın Boygöstermesi

1.

'KONT' SANDOR'UN ESRARI

KONT SANDOR 'OLAYI'

Kont Sandor V. tutuklanınca, *Viyana*'da büyük hayret!

Sıradan biri değil ki bu adam, sanat çevrelerinin iyi tanıdığı bir yazar. Başkentin iki ünlü dergisinde yazdıklarını, beğenen çoktur. Tanıyanlar ince yapılı bir genç olduğunu söylüyor: Eli lüzumundan fazla geniş, güzel kadınlara düşkün bir Macar soylusu; işin garibi, epeyce dindar! Çekiciliği gözlerinden mi geliyor; yoksa, cıgaranın birini söndürüp öbürünü yakarak sürdürdüğü, etkileyici konuşmasından mı? Ailesi ünlü bir aileymiş: Babası, önemli bir görevdeydi, savurganlığı yüzünden ayrılmak zorunda kaldı: Bir buçuk milyon yemiş dediler. Annesi sert tabiatlı bir kadın, etrafını pek umursamaz ispirtizmaya meraklı. *Kont Sandor*, henüz yirmi üç yaşında ama, ailesiyle yaşamıyor. Baba ocağından kopalı, yıllar olmuş!

Kont Sandor'un savurganlığı, babasının savurganlığından hiç aşağı kalmaz. Bu yüzden başı borçtan kurtulmuyor! Rezaletin ayyuka çıkmasına da, borçları sebep olmadı mı? Onu mahkemeye veren, karısının babası. Damadını, 'bahaneyle almış olduğu önemli bir meblağı ödememiş olmakla' suçluyor. Yalnız onla mı, 'aralarındaki bazı sözleşmeleri tahrif etmiş olmakla' da! Tam bir aile dramı canım! Olayı dramlıktan çıkarıp rezalete çeviren, gerçekte kayınpederinin üçüncü suçlaması. Dediğine bakılırsa, hanidir kızı *Maria*'yla 'evli' olan bu 'şahıs,' iddia ettiği üzere erkek değil, düpedüz kadınmış! Rezalet dediğin bundan kopmaz mı? Kopuyor. Serpintileri *Vi-*

yana'ya, Kont Sandor'un yazılarını yayımlayan dergilere kadar ulaşıyor.

Kont Sandor V. bir kadın ha, aman Allahım!

KONT SANDOR'UN 'AŞKLARI'

Oysa *Kont Sandor*, 'erkek' yüzünü cıgara dumanları ardına gizleyerek, sorgusunda 'durumu' kabul etmişti. Diyor ki:

"— ... *Kont Sandor V.* yazılarımda kullandığım imzadır, asıl adım *Sarolta (Charlotte)*. 23 yaşındayım, Katolik ve bekârım. Kendimi bildim bileli, erkek kılığında yaşıyorum: Çocukluğumda da böyle dolaşırdım, babam bundan hoşlanıyordu..."

Yalnız bundan mı? *Sarolta*'nın babası, kızını, erkek gibi büyütmeye meraklı. Oğlan gibi giydirmekle kalsa iyi, ata binmeyi, araba sürmeyi, silah atmayı öğretiyor. Üstesinden geldi mi, keyfine diyecek yok, sanki dünyayı bağışlamışlar. *Sandor* adını takan da, o! *Sarolta*'yı bırakmış, sıralı sırasız onu *Sandor* diye çağırmaktadır. *Sarolta*, babasının gözüne girmek hevesiyle mi, yoksa hoşuna gittiğinden mi, nedense, *Sandor* adını da, oğlan çocuğu gibi yaşamayı da benimsiyor: Artık gözü kızlarda! On iki yaşında iken, *Dresden*'e gitmişti, ninesinin yanına; kadıncağız torununu yeniden kızlığa döndürmek istiyor ama, nafile: *Sarolta*, yatılı verildiği okulda, gerçekte oğlan olduğunu ileri sürerek, bir İngiliz kızını baştan çıkarıyor. Hem de, koynuna almacasına! İlk aşkı bu İngiliz kızı ama, uzun sürmeyecektir: Ailesinin yanına dönmesi lazım.

'Erkekliğe' iyice yerleşmesine, ne babası ses çıkarmış, ne annesi! Tam tersine, 'delikanlıyı' koluna takıp, babası büyük yolculuklara götürüyor. Erkek erkeğe, çene çalıyorlar. *Sarolta*'nın yeni merakı erkek sporları: En çok da eskrim, elde kılıç, yüzde miğfer, her dakika antrenmanda! *Kont Sandor*'u beğeniyorlar, yakışıklı bir genç, ağzı laf yapıyor, yazarlığı gittikçe tanınmaktadır. O hayatından memnun olmasın da, kim olsun? Cıgara dumanı, haşlanmış lahana ve sosis kokan, yük-

sek tavanlı birahanelerde, akranı delikanlılara nasıl geneleve gittiğini anlatıyor, efendim piliç gibi bir sarışın varmış da, onu görür görmez eli ayağı kesilmiş, falan filan.

'Delikanlılık' bu, epeyce kızın gönlünü çalıyor. Yazdıklarının bunda etkisi olmalı, hep aynı şeyleri tekrarlıyor ama, çarpıcı şeyler: Artık vahşi, başıboş bırakılmış tutkular mı ararsınız; abartılmış aşklar, güzelliklere ve inceliklere büyük hayranlıklar mı? Hangi kız ilgisiz kalabilir? İşte *Fraulein D.* bunlardan biri, *Kont Sandor*'a hem sırsıklam tutuluyor, hem de ondan mutlak bir bağlılık bekliyor: Başka kızlarla ilgilenirse canına kıyacağından söz edermiş! Kaç para eder? *Kont Sandor*'un, *Frau E.* ile yaşamasına engel olamayacak! *Kont Sandor*, rahat ablası yaşındaki bu güzel kadını, eskiden tanırmış, ama ilişkileri masum yakınlıkları geçmiyormuş. Birbirlerine, sonra sonra tutuluyorlar; hem ne tutulmak, aralarında 'evlilik sözleşmesi' yapmacasına! Artık evli bir çift gibi beraber yaşıyorlar, *Frau E.* doğrusu *Kontes Sandor*'luğu öylesine benimsemiştir ki, işler sarpa sarıp *Kont Sandor* onu terk ettiği zaman bile, bu sıfatı kullanmaya devam edecektir. *Kont Sandor*'un başka 'karısı' olamazmış, bir tek 'karısı' olmuş, o da *Kontes Sandor*!

Oysa bir su şehrinde *(Baden Baden mi, Karisbad mı?) Kont Sandor*, hayatını altüst edecek 'genç kıza' rastlamıştır. Engellenemez bir aşk bu! Nitekim *Frau E.*'nin çıkardığı bütün güçlüklere rağmen, bir yıl sonra *Maria*'yla 'evlenmeyi' başarıyor. *Macaristan*'da, bahçeli bir evde, sahte bir rahibin huzurunda 'evleniyorlar.' Gelin de son derece mutludur, damat da! Kader araya girmese, Allah bilir, uzun yıllar mutlu kalacaklarmış! Galiba kuşkular, *Kont Sandor*'un kayınpederine borçlanması üzerine başlamış; daha doğrusu, borçlarını 'eda edememesi' kayınpederin genç damada tavır takınmasına yol açmış. Evdeki hizmetçinin garip uyanıklığı, buna ekleniyor: Bu meraklı kız, *Kont*'un yatağında 'kan damlası' fark edince pirelenmiş; arkasından sıkı bir göz hapsi, yalnız anlarında anahtar deliklerinden gözetleme filan, *Kont Sandor*'un esrarını keşfediyor: 'Gelin hanımın' soylu 'kocası' *Kont Sandor*, aslında

ufak tefek bir kadındır. Kayınpederin savcılığa başvurması, *Kont Sandor*'un tutuklanması, sonraki iş.

Kont Sandor olayı, geçen yüzyılın sonunda, *Almanya* ve *Avusturya*'yı epeyce meşgul ediyor; o kadar ki, ünlü yazar *Frank Wedekind* konudan yararlanarak bir piyes kaleme almış: *Franziska*.

KONT SANDOR'UN VERDİĞİ İFADE

Kont Sandor, olayı ve kendisini nasıl görüyordu; bunu anlamanın en kestirme yolu, hiç kuşkusuz, sorgusu sırasında verdiği ifadeyi gözden geçirmektir. Şunları söylemiş:

"— şu anda beni en çok perişan eden şey, olanlar yüzünden *Maria*'nın benden nefret etmesidir. Onunla mutluydum, bir kerecik olsun tekrar görebilmek için, neleri feda etmem! Elimden kaçırdığım bu mutluluk, o kadar çok ağlamama sebep oldu ki, gözyaşı selleri içinde boğulabilirim..."

"— erkekler beni, başından beri ilgilendirmedi. Bu ilgisizliğim, yıldan yıla, azalmamış daha çoğalmıştır. Kendimi erkek saydığımdan, bunun böyle olması doğal! Tutkularım, alışkanlıklarım, erkekçe oldu hep. Herkes beni *Kont Sandor* olarak tanıdı. Mektuplarım bu isme gelir; hatta mahkemenin gönderdiği celpname bu isme geldi..."

"— kadınlarsa aksine, çocukluğumdan beri ilgimi çekiyor. Onlara karşı ilk cinsel tutkuyu, *Dresden*'deki Enstitü'de İngiliz kızını koynuma aldığım zaman hissetmiştim. O gün bugün, cinsel ilişkide kendimi daima erkek olarak düşünürüm, bu bana büyük zevk verir, zaman zaman orgazma bile varmışımdır. Bunun 'sapıklık' sayıldığını elbette bilmez değilim, ama doğrusu bu beni rahatsız etmiyor; çünkü bir erkekle cinsel ilişkide bulunamam, böyle bir ilişkiyi tasarlamak dahi beni iğrendirir: Gerçekleşmesinin ne imkânı vardır, ne de ihtimali!.."

"— ... hayır, ne tek başına *masturbation* 'yaptım, ne de karşılıklı olarak! Bence *masturbation* 'erkeklik onuruna' sığmaz. Aslında cinsel organlarıma kimsenin eli değmemiştir. Aksi halde, büyük sırrımı saklayamazdım ki, sonunda açığa çı-

kardı. Sevdiğim kadını, cinsel organlarını ellerimle ve ağzımla okşayarak, doyuma ulaştırırım. Ara sıra, içine üstüpü doldurulmuş bir çorabı, yapay bir *penis* yerine kullandığım olmuştur..."

"— ... hoşlandığım kadınların ille çok güzel, etine dolgun olması gerekmez. Vücut güzelliği aramadığım gibi, gençlik şartı da koşmam. Genellikle 25-30 yaş arasındaki kadınlar, beni bir mıknatıs gibi çekiyor..."

KRAFFT EBING NE DİYOR?

Kont Sandor 'serüveniyle' sadece yazarlar mı ilgileniyor? Hayır! O devrin en önemli ruh hekimlerinden *Dr. Richard Von Krafft-Ebing* (1840-1902), üzerinde ciddiyetle durmuş: Ünlü eseri *Psychopathia Sexualis*'te *Kont Sandor V., '180 numaralı, klinik vak'a'* olarak yerini alıyor.

Krafft-Ebing'in, *Kont Sandor*'un kalıtımsal tablosu ve bireysel durumu üzerine yazdıkları şunlar:

" ailesinin bir özelliği de tuhaflığı imiş! Anneannesinin bir kız kardeşi histerik, ayrıca uykusunda geziyor. On yedi yaşından beri, kötürümlük vehmiyle, kendini yatağına hapsetmiş. Büyük halalarından biri de, öldürücü bir hastalık vehmettiğinden yatak meraklısı ama, bir yandan da balolar veriyor. Üçüncü bir hala salonundaki bir konsolun uğursuzluğuna takmış; bu konsolun üzerine –kim olursa olsun– birisi bir şey koydu mu küplere binmesine yetiyor; konuları kaptığı gibi kendini 'karanlık oda' adını verdiği bir odaya atıp günlerce kapanıyor. Ölümünden sonra bu odada bir sürü şal, tuvalet eşyası, kâğıt para bulunmuş! Büyük halalardan bir başkası, iki yıl boyunca ne yıkanmış, ne taranmış, ne odasını süpürtmüş! İki yıl boyunca kimseyi görmemiş! Yalnız bu kadınlar, zihnen uyanık kadınlar, hepsi aydın, üstelik cana yakın...

Kont Sandor'un annesi de sinirli kadındı deniyor, ay ışığına katlanamazmış. Babasının akrabalarının iddialarına inanılırsa, anne, 'erkek tabiatlı' bir kadınmış. Baba tarafından iki uzak akraba, kendilerini tabanca ile öldürmüşler. Ailenin

erkekleri, çokluk, son derece istidadlı kişiler; kadınları ise, çekingen, kabuğuna çekilmiş tipler...

"... *Kont Sandor* müthiş bir cıgara tiryakisi. Esasen daha ziyade erkekçe ihtirasları ve tiryakilikleri var. Yakında talim için silah altına alınacağından bahsedermiş. Kayınpederinin ihbarından anlaşıldığına göre, bir torba ya da eldiveni doldurup, *testis* şeklinde pantolonunun içine yerleştirirmiş. Kayınpederi, 'damadının' yapay bir *penis* taşıdığını da söylüyor...

"... utangaçlığı tersine, erkeklerin yanında bulunmaktan değil, kadınların yanında bulunmaktan utanıyor. Bir ihtiyacını gidermek ya da çamaşır değiştirmek gerekti mi, cezaevindeki hücresinde beraber yattığı kadın arkadaştan, bir şeylerin farkına varmasın diye, arkasını dönüp dışarıya bakmasını rica ediyormuş. Şimdiye kadar hiç alışmamış olduğu kadın elbiselerini, cezaevinde zorla giydirecekler diye müthiş korkmuş! Bunu kendisi söyledi, hiç olmazsa erkek gömleğini kendisine bırakacaklarını düşünerek teselli buluyordu...

" *Kont Sandor*, dindar. Güzel ve soylu şeylere, büyük ilgi duyuyor. Boyu 1.53 santim. Kemik teşekkülü narin, zayıf, fakat göğsü, kalça kısımları, göze çarpacak kadar adaleli. Kadın elbiseleri içindeki yürüyüşü pek acemice..."

Beauvoir'in yorumları

İşin tuhafı, 'kadınlık durumu' üzerinde kafa yoran çağdaş bir yazar da yıllar sonra, *Sandor* olayı üzerinde duracaktır. *Simone de Beauvoir, Le Deuxième Sexe/İkinci Cins* adlı ünlü eserinde, olayı nasıl yorumlamış, öğrenmek istemez misiniz?

sevici kadın, çoğunlukla, erkeksi yanının zayıflığını, aslında iç dünyasındaki dengesizliği açığa vuran bir saldırganlıkla, bir göstermecilikle ödünlemeye çalışır. Zaman zaman, öbür kadınlarla, 'kadınsı' bir erkeğin, ya da erkekliğine daha pek güvenemeyen delikanlınınkine benzer, ilintiler kurabilir. Bunun en ilginç örneği, *Kraft-Ebing*'in kitabında adı geçen *Sandor*'dur. O, işi bu açıdan ele alarak, ancak toplumun araya girmesiyle bozulan, tam bir dengeye ulaşmıştır...

"... *Sandor*, ruh çözümlemesinden geçirilmiştir, ama, salt birtakım olguların sıralanmasından, birkaç sivri nokta ortaya çıkıyor. Görünüşe göre, 'erkekçe kafa tutmaya' girişmeksizin, sırf aldığı eğitimin ve bedensel yapısının etkisiyle –içinden geldiği bir dürtüyle– başından beri kendisini erkek saymıştır; babasının onu yolculuklarına, yaşamına ortak edişi, belirleyici bir etki yapmıştır besbelli; erkeksiliği öylesine güvenlidir ki, kadınlar karşısında kimi zaman şöyle, kimi zaman böyle davranmamaktadır: Suç ortaklığı duygusuna kapılmaksızın, tam bir erkek gibi sevmektedir onları; karşılıklığı kabul etmemekte, katkısız bir buyurganlık ve etkinlikle ortaya koymaktadır sevgisini. Bununla birlikte, 'erkeklerden nefret etmesi' ve özellikle yaşlı kadınlara düşkün olması ilginçtir. Bu bize, *Sandor*'un anasına karşı erkeksi bir *Oedipus* karmaşasıyla baktığını gösteriyor; her küçük kızın çocukluğunda takındığı tavrı, o büyüdükten sonra da sürdürmüştür. Kızlar analarıyla birleşip bir çift kurar, onu korumayı, günün birinde egemenlikleri altına almayı umarlar. Çoğu kez çocuk ana sevgisinden yoksun kaldığı zaman, büyüdükten sonra da bu sevgi gereksinimini zihninden atamaz. Babası tarafından yetiştirilen *Sandor*, kendisini seven, sevdiği bir ananın düşünü kurmuş, ondan sonra başka kadınlarda onu aramış olsa gerektir; kendisi gibi, 'yalnız' ve yaşlı kadınlara 'şiirsel' bir sevgiyle, saygıyla yanaşan erkekler karşısında duyduğu yaman kıskançlığı, bununla açıklayabiliriz. Tutumu, *Rousseau*'nun *Madam de Warens*, genç *Benjamin Constant*'ın da *Madem de Charrière* karşısındaki tutumunun aynıdır: Duygulu, 'kadınsı' delikanlılar da, analarının yaşındaki oynaşlara yönelirler...

sevici kadınların davranışlarının kışkırtıcı ve yapmacıklı oluşu, durumlarını doğal biçimde yaşayabilmek için, ellerinde hiçbir tutamağın bulunmayışındandır: Doğallık, insanın kendini düşünmemesi edimlerini, zihninde adlandırmadan eylemde bulunması demektir; öbür insanların tutumlarıysa, sevici kadını, hep kendi varlığının bilincine varmaya zorlar. Ancak iyice yaşlandığı, ya da büyük bir toplumsal etkiye sahip olduğu zaman, dingin bir kayıtsızlıkla kendi bil-

diği yolda yürüyecektir. Örneğin, hoşuna gittiği için mi, yoksa kendini savunmak üzere mi erkek gibi giyindiğine karar vermek güçtür. Hiç kuşkusuz burda, içten gelen seçmenin payı büyüktür. Hiçbir şey kadın gibi giyinmekten daha az doğal değildir; erkek giysisi de yapaydır elbet, ama kadınınkine oranla, daha rahat ve yalındır, eylemi köstekleyici değil, kolaylaştırıcıdır: *George Sand, Isabelle Eberhardt* erkek giysileriyle dolaşırdı; *Thyde Monnier*, son kitabında, pantolona düşkünlüğünden söz eder; bütün etkin kadınlar topuksuz pabuçları, kalın kumaşları severler...

"... sevici kadın içinse, giyimdeki simge haklarını korumak zorunda kaldığı oranda önem taşımaktadır. Bedensel özellikleri sevicilik yeteneğini körüklemişse, sert çizgili giysilerin vücuduna daha bir yakışması olasıdır. Bu arada, takıp takıştırmanın, belli başlı rollerinden birinin, kadının kavrayıcı hazlarını doyurma olduğunu belirtmek gerekir; sevici kadınsa, kürkün ipeklinin getirdiği avuntuları horgörür: *Sandor* gibi, kürkleri de, ipeklileri de, kadın dostlarının üstünde sever, ya da sevgilisinin vücudunu onların yerine koyar. Sevici kadının çoğu kez susuz içki, sert tütün içişinin, kaba bir dille konuşmasının, nedeni de budur: Cinsel aşk açısından, sevgilisiyle aynı kadınsal yumuşaklığı paylaşır; onun tersine, katı bir ortamda yaşamayı sever..."

Aslına bakılırsa

Peki, *Kont Sandor V.* nedir?

Geleneksel kilise ahlâkına karşı çıkmış, bir 'hoşgörü toplumu' öncüsü mü? 'İflah olmaz' bir cinsel 'sapık' mı? Babasının çılgın fantezilerinin kurbanı, 'zavallı' bir kız çocuğu mu? Cinsel hayallerini gerçek diye alan, dengesiz bir yazar mı? Karşı cinsin kılığında dolaşmaya meraklı, bir 'travesti' mi? Biz bunu *Margot*'yla *Paris*'te tartışmışızdır: O, 'tebdil gezmek' merakı ağır basan, 'erkek' bir kadın olduğunu savunuyordu.

Oysa ben, sonuca kestirmeden gidiyorum: İyi kötü, herkes kendisini bir başkası sanmıyor mu? *Sarolta* da, kendisini

Kont Sandor sanıyormuş; yalnız onun sanışı ciddi, hayalini yaşamaya kalkışıyor: Ödün vermeyi beceremediğinden, tırnaklarını kırması kaçınılmazdı. Serüveninin mutlu sonla nihayete ermeyişi, bu sebepten! *Simon de Beauvoir* ne demişti, hatırlasanıza: Toplum araya giriyor!

2.

'KOCAMIN KOCASIYDIM'

Doktor Wilhelm Stekel'in, o günü unutması mümkün mü?

Dalgın bir sabah, camlarda duman duman yağmur, yazı masasında *Viyana* kahvesi. Gazetesine uzanmıştı. Onun gibi bir psikanaliz uzmanının gözüne konuyla ilgili bir yazı ilişir de, okumaz mı? Fakat, ne görsün? Yazıyı *Frau X...* yazmamış mı? Hani canım, epeydir 'tedavi maksadıyla,' muayenehanesinin eşiğini aşındıran o ressam kadın yok mu? İşte o!

Doktor Stekel, gözlerine inanamıyor. Psikanalizle ilgilendiğini, ona inandığını söyleyen *Frau X...*, ruhsal çözümleme yöntemine vermiş veriştirmiş yok: 'iradeyi zayıflatırmış da, insanın kişiliğini dağıtırmış,' daha da neler. Başlangıçta tedavisinden hayli ümitli ve heyecanlı görünen *Frau X...*'in, aşağı yukarı üç aydır, ayağını niye kesmiş olduğu şimdi anlaşılıyor.

Ne garip kadındır! *Doktor Wilhelm Stekel*, gözlüklerini alnına kaldırdı, kahve fincanını aldı. Bir an, *Frau X...*'in ilk ziyaretini hatırlıyor. Bekleme odasının loşluğunda onu, cıgara dumanları arasında görünce, erkek sanmıştı: ceketi, sağ kaşına eğik fötr şapkası, kravatı ve cıgara içişiyle, benzemez de değildi hani! Meğer bilerek yaparmış, sorunu bu! *Frau X...* aslında son derece aydın bir kadın, felsefeyle meşgul, güzel sanatlarla ilgili: bayağı ünlü bir ressam, bir iki piyes yazmış, gazetelerde makaleleri yayımlanıyor. Eşcinsel olduğundan emin, işin tuhafı bundan memnun; şikâyeti cinsel soğukluğundan: erkeklerle sevişirken, orgazm olamıyormuş!

Doktor Stekel kalktı, hasta dosyaları arasından, onunkini buldu. Epeyce kalın bir dosya bu, 'hasta'nın anlattıkları, hekimin 'seanslarda' tuttuğu notlar, sonradan eklediği 'mülâha-

zat,' vs. *Frau X...*'in, durumunu hayli ayrıntılı olarak sergilediği, o ilk yazılı açıklaması bile, 'vak'anın' ne kadar ilginç ve önemli olduğunu göstermiyor muydu? Nasıl olduysa, yeniden okumaya daldı. Camlarda yağmur duman duman. Yazı masasında *Viyana* kahvesi soğuyor.

FRAU X...'İN İTİRAFLARI

"Altı yaşıma kadar, çevremdekiler ne kadar aksini söylerse söylesin; kendimi, bilmediğim sebeplerden kız gibi giydirilmiş, bir oğlan sanıyordum. Parmak kadar bir çocukken, 'entari' giydirdiler mi, utanır, hele süsleyip püslediler mi, fena halde tedirgin olurdum. Daima kaba kumaştan giysiler, deri pantolonlar giydirsinler istiyordum. Vahşi bir çocuktum, hayli dik kafalı; bebek oynamaktan nefret ederdim; erkek çocukların oyunlarından hoşlanıyor, onlarla oynuyordum: bir kılıcım vardı, fişekliklerim filan! Altı yaşımda iken, büyüyünce ne olacağımı soranlara, '— Teğmen olacağım' derdim, '... eğer Allah ömür verirse de, Mareşal!' Daha o yaşta (beyaz süvari külotu, çizmeler, tuğ vs.) ata binmiş, bir ordunun başında, şehirden çıktığımı hayal ediyorum. Bugün de aynı rüyayı görürüm. Uydurduğum 'kız gibi giydirilmiş oğlan' masalına, birlikte oynadığım erkek çocukları, epeyce bir zaman inanmışlardır.

Annemle babam bana nedense hep soğuk durmuştur. Bebekliğimde bile. Bundan acı çektiğimi hatırlıyorum. Annem her zaman 'mesafeli' bir kadındı, bir 'büyük hanımefendi;' onu çok seviyor, daima sevgisini ve şefkatini arıyordum ama, boşuna! Babamla doğru dürüst bir yakınlığımız yoktu; gerekti mi, o sadece ceza verirdi, o kadar. Okulda çalışkan, öğretmenlerimin gözdesi bir öğrenci oldum. Tarih ve coğrafya derslerini seviyor, kız arkadaşlarımı küçümsüyordum. Ne korkak şeyler, ufacık bir şey olsa, gözyaşları hazır! Oğlanlarla oynuyorduk: sekiz yaşıma kadar tamamıyla oğlan gibi giyindim zaten. Harpçilik, haydutçuluk filan oynardık işte! Yedi yaşımdayken Tanrı'nın varlığından kuşkulanmaya başladım, dine karşı içime bir kuşku düşmüştü; artık ulusal ülküleri yeğliyor-

dum ama, içimden; hiç kimseye bir şey açmıyor, ufak ufak, düşüncelerimi bir kenara kaydediyordum. Liseye gelince adamakıllı mutsuz olduğumu hatırlıyorum, çünkü orada kadınlaşacağımdan *(effeminé)* korkmuştum.

Buluğa on üçümde erdim, bir hayli kilo almayayım mı, ne kadar üzüldüm Allah bilir. Kızlara karşı tavrım değişmişti: Bir yandan 'havaiyatla' uğraştıkları, ciddi konulara eğilmedikleri için onları küçümsüyordum ama; bir yandan da, yanlarında kendimi mahçup ve haşin hissediyordum, fazlaca sokuldular mı, kıpkırmızı kesilir; güzel kızlara eşlik etmekten garip bir mutluluk duyardım; onların kız arkadaşı değil, kavalyesiydim sanki, ellerini mellerini öpüyordum. Bu arada evde, babamın eskilerini giyme alışkanlığını edinmişimdir. Felsefeye, Hindu dinlerine, doğal bilimlere merak sarışım, on iki yaşımdayken oluyor; kafam ciddi konularla karman çorman, soyut ve yapayalnız, *Lenau* ve *Schopenhauer* okumaya sığınıyorum. Daha o tarihte, değişik olmamın getirdiği terslikler, bana acı veriyor ama; aynı zamanda bunu, özel bir seçkinlik saymaya yatkınım; 'herkes gibi' olabilsem iyi, çünkü biliyorum ki bu beni rahatlatacaktır, sakinleştirecektir. İlk şiirlerim o devirde yazılmıştır, bazıları felsefe konularında, bazıları kızlara: Hem de açık açık cinsel dokundurmalarla! İlk peyzajları boyayışım da, o tarihlere rastlıyor.

İlkgençliğimde *mastürbasyon* bilmedim ben, cinselliğim uyanır uyanmaz, genç kızlara yöneldim. İlk ilişkilerim, on altı yaşımdayken oldu. Duygularım, kesinlikle iki yönlü gelişiyordu: Kur yaptığıma saygı duyuyor, yattığımı hor görüyordum. Her sahip oluştan sonra da, pişmanlık! Erkek, kendini ona veren kadını, değerinden düşürmez mi? Bir yandan da deliler gibi, öğretime vermişim kendimi: İçimde, öğrenmeye değer her şeyi öğrenme hırsı ve açlığı. O güne kadar hayatım, ufak bir taşra kasabasında geçmedi mi, öğretimimi tamamlamak amacıyla, on altı yaşımda yurtdışına çıktım: Hem de tek başıma! Kendimi tamamıyla erkek hissediyor, gece gündüz demeden çalışıyordum. İlk aşkım, o günlere tesadüf eder. Yatmayı düşünmediğim, her türlü şehvet duygusundan arındır-

dığım genç bir kızdı bu: Her dakika hayalini kuruyor, handiyse tapınıyorum. Umduğumu bulamayınca, hayal kırıklığına uğradım; bu beni içkiye, vahşi bir erotizme götürdü. Derslerimi ihmal etmiyor, ama bir çılgın gibi yaşıyordum, bu hayat bir yıl kadar sürdü, sinirlerim o kadar yıpranmıştı ki, dayanamayıp eve dönmeye karar verdim: Öğretimimi orada sürdürecektim. Erotizm, benim için, zaman zaman önem kazanıyordu; yine de, şiir yazmayı tercih ediyor, iyice ihtiyaç duymadıkça kadınlara yanaşmıyordum: Onları elde etmenin kolaylığı, uğradığım bunalımı ağırlaştırıyordu da!

Derken, ailecek *Viyana*'ya taşınıyoruz. Etrafımda bana kur yapan, bir sürü erkek. Birkaçıyla dostluğu ilerlettik, tutulduklarını da olmadı değil ama, hiçbirine cinsel bir yakınlık hissetmiyordum. Cinsel yakınlık hissettiğim kadınlar; ara sıra onlarla yatmayı bırakmamıştım. On yedi yaşıma bastığım yıl, kocam olacak erkeğe rastlıyorum, kadınımsı bir yanı yok, yalnız güzelliği *decadent* bir güzellik; beni çeken galiba, o doğulu yumuşaklığı, kaygısızlığı ve duygusallığı! Ailem karşı çıktı, aldırmadım; entelektüel açıdan dengim değildi, kulak asmadım; onunla evlenmeye karar verdim: Ne anlayış arıyordum, ne üstünlük; bütün aradığım, onun yanında beni perişan eden iç mücadelemin yorgunluğunu çıkarmaktı, bir anlamda çocukluğuma dönmek! Aşkımın sürekli olmayacağını bilmiyor muydum, biliyordum elbet, yine de evlendim, zaten başka türlü yapamazdım, iyi bir aile kızı mutlaka evlenmelidir. Aşkım hayal üzerine kurulmuştu. Hayal olduğunu bile bile kocamda birtakım meziyetler vehmediyordum. Onu kadın gibi aldığımdan mıdır nedir, benim dünyamı hiçbir zaman anlayamayacağını bilmek, içimi tatlı bir hüzünle dolduruyordu. Evlendik. İradesizin biriydi, bundan hoşlandım; ben çalışır yaratırken, o boş gezenin boş kalfası, şurda burda lak lak ediyordu, bunu sevdim; ona lüks bir hayat sağlamaya bayılıyorum, çünkü onu karım sayıyorum! Evet, *kocam benim karımdı*: Onu pahalı giysiler, ipek çoraplar içinde sever; ben mümkün mertebe erkek gibi giyinirdim. Basit ve sade! Üniformasını giymeme izin verdi mi, mutluluğuma son yoktu.

Çok tahrik olmama rağmen, uzun süre doğru dürüst birleşemedik; bir kere, o bana güçlü geliyordu, fazla güçlü; ikincisi birleşme esnasında durumumu utanç verici buluyordum: 'Erkekçe bir durum' değildi, böyle uzanıp yatmak! Ne yapalım, biz de oral sekse başvurduk, doyuma ulaşabilmek için; daha sonra da, karşılıklı *mastürbasyona*. 'Duhul,' asla orgazma ulaşmamı sağlayamadı.

İki 'BEN...'

Annemle ilişkimiz beni hâlâ altüst ediyor. Buluğ çağımda, aramızda kıyasıya çekişmiştik. Ardına sığındığı, o soğukluk duvarını aşabilmek için, neleri denememiştim ki! *Sevmiyorsa, hiç değilse nefret etsindi benden*! Evlendikten sonra da, aramızda atışma eksik olmadı; her seferinde, üzüldüm, yaptığıma pişman oldum. Ne var ki sevgime karşılık görmeyişim, beni katılaştırdı. Dahası, *mastürbasyona*, ya da oral sekse başvurmaksızın, sadece kadınlarla orgazma ulaşabildiğim için, tekrar onlarla ilişki kurdum. Kocam durumu biliyordu; –kadınları hiçe sayarım, kıskanmam– onu da benimle beraber, kadınlarla sevişmeye sürüklediğim olmuştur: Erotizm açısından, hayal gücüm istediğim kadar canlı, istediği kadar ateşli olsun, genç kocamı tatmin edemiyordum ki! Evliliğimizin ilk yılından itibaren, hep cinsel iktidarsızlık çektim, her birleşmeden sonra da bel ağrıları. Orgazma, ancak kadınlarla ulaşabiliyorum ya, onlarla bile, çokluk bir kere, nadiren iki kere.

Kişiliğimdeki ikilik, gittikçe belirgin bir hale gelmekteydi: Birinci *Ben*, soğukkanlı ve kuşkucu, her şeyi didik didik ediyor, her şeyi aydınlatmaya çabalıyor, ikinci *Ben*, birincisinin bilgisinden tedirgin, bilinçsizliği arzuluyor, *herkes gibi olmayı*, aile hayatını! Ne yapayım, sonunda kocamdan ayrılmaya karar verdim, gerekçem de hazır: Sanat çalışmalarımı engelliyor, cinsel bakımdan beni aşağılayıp, verebileceğimden fazlasını istiyordu; onu 'delicesine' sevdiğim halde uzun ve acılı iç mücadelelerinden sonra, onun umutsuz direnişine rağmen, ayrılmayı başardım da! Artık hürdüm, sanatla yaşıyordum.

Ressam bir arkadaş buldum, dost olduk; kafa kafaya verip, saatlerce erkek erkeğe, felsefeden, kadınlardan, hayattan söyleşiyoruz. Benim erkek ve otoriter tabiatımı seviyor. Evlenmeyi, doğrusu aklımdan bile geçirmiyordum ama, hiç değilse nişanlanmaya aklımı yatırmayı becerdi, ailem zaten 'etrafı düşünerek' çoktan taraftar. Gerçi 'aşk evlenmesine' inancımı tamamıyla yitirmiştim, fakat beni mükemmelen anladığı için, bu adama bağlandım. Bir keresinde çok üsteledi, ısrar etti, onunla yatmaya razı oldum; şöyle desek de olur, bir arzu anında, ona 'sahip oldum' ama, bu birleşme orgazma ulaşmaya yetmedi. Kadınlarla yatıp kalkmayı sürdürüyordum, bunun getirdiği arzuyla tiksinti arasındaki karşıtlıktan, kadını bir iblis ve bir hayvan gibi temsil eden bir tablo doğmuştu: Erkeğin, dişi üzerindeki zaferini simgeliyor.

Gelgelelim, içimdeki uyuşmazlığı ne yapmalı? Gittikçe daha çok büyüdüğünü hissediyorum. 'Kadın' ben ile 'erkek' ben, sırayla birbirinin yerini alıyorlar.. Yaratıcı çalışma sırasında, tepeden tırnağa 'erkeğim.' 'Erkeklik' dönemimde, ressam dostumla, sadece arkadaşız; aramızdaki 'muhtemel' cinsel ilişkiyi, ancak iki erkeğin eşcinsel ilişkisi olarak düşünebiliyorum. Bu anlar, ikimizin birbirimize sunduğumuz derin sarhoşluk anlarıdır ki, onları başka, bu defa yalnızlık anları izler. 'Erkeklik' dönemimde çokluk cinsel ilişkiden kaçar, bütün varlığımı içimi âdeta kavuran eserime adarım. Bunun hemen ardından, kadınlara aşırı derecede düştüğüm bir dönem geliyor. Üstelik epeyce *sadique* bir dönem. En çok göğüsleri, aklımı başımdan alır ama, cinsellik dediğimiz nedir ki, bir anlık geçici bir zevk, hepsi bu.

'Kadınlık' dönemimde, büsbütün kadın olamıyorum. *Sadique* ve *masochiste* arzular, birbiriyle yer değiştirip duruyor. Zaman zaman, bana bir kadın gibi sahip olunmasını da canım çekmez değil ama, ne vakit bu işe kalkıştıksa, orgazm olamadım. Tabiatımın daha yumuşadığı bu dönemde, belki bu yüzden kadınlarla ilişkilerim devam edebiliyor. Bana kalırsa, bu iki farklı dönemden, şu iki farklı sonuç çıkarılabilir:

– 1. Sarhoşluk isteği, tam bir kaçış arzusu. – Altı ay ön-

cesine kadar, yıllarca kendimi kurtaramadığım içki düşkünlüğü. Vücut gittikçe direndiğinden, beyni ve muhayyeleyi büsbütün çileden çıkaran, ani ve cinsel davranışlar;

– 2. Başkalarıyla aramdaki uçurumu hissedişim. Onu aşmamı kolaylaştıracak, bu farklılığın yarattığı sanat değil mi? En büyük sarhoşluklarım, en yaratıcı anlarım oluyor: Duygusal komplekslerimi çözebildiğim anlar! İçimde yarattıklarımı, bu arada dışarıya vuruyor; o andan itibaren onlarla ilgimi kesiyorum. Yaratışın soyluluğu, tutkuların yüceltilmesi, beni yoğun bir mutluluğa götürmektedir.

Saplantılarım *(obsession)* ne zaman başladı, kesin olarak söyleyemem. Aşağı yukarı, ressamla ilişki kurduğumdan az sonra. Belli bazı manzaraların hayalini kurmadan, uyuyamaz oldum. Sonra sonra, orgazma ulaşabilmek için, çeşitli sahnelerini belirli bir düzen içinde hayalimde canlandırdığım, karmaşık bir cinsel olaya saplandım. Bu hayalde *sadique* davranışlar, önemli bir rol oynamaktaydı. Kendimi, aynı zamanda, hem erkek hem kadın, hem aktif hem pasif, hem *sadique* hem *masochiste* olarak görüyordum. Hayal gücüm bana, her iki durumdan da zevk alma, ikisinden de doyuma ulaşma olanağını sağlıyordu. Ancak, kendi kendimle seviştiğim takdirde gerçekleşiyordu, bu ikili zevk; olağan bir cinsel birleşme sırasında, asla! Kadınlarla sevişirken, hayal kurmaya filan gerek duymuyordum hiç; zira birleşme anında, çabucak orgazma ulaşabiliyordum. Fakat tedavi olmak isteyişim, hayallerden ileri geliyor. Asabımı bozuyorlar, son derece rahatsızım.

1913'de, çok sarhoş bir anımda, nişanlımın ırzına geçtim; o dakika kendimi tamamıyla erkek hissediyordum; olaydan sonra, o, gözümden iyice düştü. Besbelli bu yaşadığımın etkisiyle, o sıralar bir sahne oyunu tasarlamıştım, yazıp bitirmek ancak 1915'te mümkün olabilir. Oyunun kahramanı otoriter, 'erkek' bir kadın; farkına varmadan, oğlunun metresi oluyor; onun oğlu olduğunu bilmeden yani! Durumu öğrenince, ilişkisini kesecek yerde, *inceste*'i kabullenir; son perdede, finalin heyecanı arasında, savunur da! Oyunu başka resimler, başka oyunlar izledi; hepsinde başka başka iç uyuşmazlıkla-

rımı, başka başka ben'lerimi saydım döktüm; böylelikle onlardan kurtulmayı istedim – Fakat *Oedipus* kompleksi, nedense bir daha tekrarlanmadı.

Savaş sırasında, 1917'ye kadar cinsellikten nerdeyse büsbütün uzak durdum; istisnalar olmadı değil, tabii: Nişanlımın yıllık izinlerinde, ara sırada da, kadınlarla! 1914'le 1917 yılları arasında, ayrı ayrı iki kadınla, iki serüven yaşadım ki, bir sürü lirik tablo boyamama neden oldu. Nişanlımla ilişkimiz dostça sürüyor, benim yönümden hiçbir cinsel yanı yok; buna mukabil, benliğimin ikiye bölünüşü, beni gittikçe üzmektedir: Yıllar geçtikçe, herkesten kaçar oldum, kimseyi arayıp sormuyorum; çünkü, biliyorum ki beni ancak sanat kurtarır, sanatın yaratıcılığı kurtarır. Dışardan bakıldı mı, aslında hiçbir şey belli olmuyor; hep eskisi gibi, yine açık, sert ve sağlıklıyım; zaaflardan hastalıklardan, –bu arada elbet kendiminkilerden de– nefret ediyorum.

Diyebilirim ki, hayatımda yaşadığım en mutlu dönemler, savaş sırasında o iki kadınla yaşadığım dönemler olmuştur. Bunlardan birisi, kocamın kız kardeşiydi. Beni son derece mutlu kılan, zaten bu tesadüf değil mi? Başka kadınlarla ilişkilerimin aksine (kısa süreli, küçümseme ve tiksintiyle biten ilişkiler), bu kadına saygı duymuştum. Bir yıldan fazla, beraber yaşadık. Çok mutluydum, çok çalışıyordum; sağlığım yerindeydi; erkeklerin, 'karımın' güzelliğine hayran olmaları, hoşuma gidiyordu. İlişkimizi, o kalkıp adamın biriyle nişanlanınca bozdum, uzun süre hiç kimseye elim değmedi, bu perhiz dönemini bazı kadınlarla geçici ilişkiler izliyor. 1917 yazında, eski bir hekim dostumuzun kızıyla, aramızda yakınlık doğdu: Uzun sürmeyen, birkaç aylık bir aşk! Bu ilişkide, genç kızın babasınca arzu edildiğimi düşünmem, beni tahrik etmekteydi; fakat tam sükûnet isteyen önemli bir çalışmaya niyetlendiğim için, kızı bıraktım. Doğrusu istenirse, benim gözümde sanatım, hayatımdan bile değerlidir. Bir eser uğruna, feda edemeyeceğim mutluluk yok! Katlandığım bunca iç çatışmaya, aşırı çalışmamın verdiği yorgunluğa, epeyce de içmeme rağmen, doğrusu sinirlerim şaşılacak derecede sağlamdır; ne var ki

nişanlım izinle geldi mi, başlayan hayaller, bir de cinsel iktidarsızlığını, beni perişan ediyor; yerin dibine geçiyorum.

Genç bir teğmen

1917'de genç bir teğmenle tanıştık. 19 yaşında bir çocuk! Etrafımda beni şımartıp duran sürü sepet erkek dolanıyordu ama, gençliğinden mi, çocukça hallerinden mi etkilendim nedir, bu oğlana tutuldum. Kendimi onun mutlak efendisi gibi hissettiğimden olmalı, aramızdaki ilişki bana mutluluk veriyor. Birleşmemiz orgazma varmamı sağlamıyordu ama, doyuma başka yollardan ulaşıyordum. Duygularımı, şöyle çözümleyebilirim sanıyorum: – 1. Saygı duyabileceğim bir kadın arayıp duruyordum ya, bu çocuk kadınımsı olmamakla birlikte (gerçekte öbür erkeklere hiç benzemiyor) gerek fizik gerekse ruhsal bakımdan, gözüme kadın gibi gözükmektedir. Fiziksel bakımdan, çünkü genç, teni saydam, bıyığı sakalı bitmemiş; ruhsal bakımdan, çünkü ondan üstünüm, onu yeni bir dünyaya, kendi dünyama sokabileceğimi hissediyorum. – 2. Oldum olası yalnızlıktan kurtulmak, öğrendiğim ne varsa hepsini, ruh çözümlemelerimi filan bırakıp; öteki insanların basit ve kaygısız dünyasına, çocukluğuma kavuşmak istemiyor muyum? O da ressam olduğu, üstelik beni fazlasıyla tanıdığı için, nişanlım bana sağlayamıyor bunu. Oysa bu çocuk ebediyyen kaybettiğimi sandığım bir âlemin kapılarını, önüme açıverdi. Onu özlemlerim dolayısıyla seviyorum. – 3. O da, annesi yüzünden mutsuz; bu sebepten annemle mutsuzluğumu rahatça açabildiğim tek kişi, o. Zaman zaman kendimi oğluyla *inceste* ilişkisine girmiş bir anne olarak tasarlıyorum; zaman zaman da, annesini inkâr eden onunla özdeşleşiyorum. – 4. Sahici bir erkek, hele sanatçıysa, kendini kimseye veremez; elinde değildir bu, kim olursa olsun, eseri uğrunda sırası gelince harcar. Yalnız kadınlar, bir de aylak erkekler, kendilerini topyekûn teslim edebilirler. Onun için, içimdeki 'erkeğin' arzu ettiği tam teslimiyeti, ancak bu oğlan gösterebilir.

Ne yazık ki, onunla sevişirken de, saplantılarımdan kur-

tulamıyorum. Altı aydır, yüzünü bile görmediğim halde, annesinin hayalini kurup durmaktayım. Her defasında, bu kadınla sevişiyoruz, ona sahip oluyorum. Bazen bir adamın tecavüzüne uğruyor, biraz kurcalayınca, keşfediyorum ki o adam oğludur, bense hem oğluyum, hem de o kadın! Önceleri bunalıma düştüm, içimi sıkıntı basıyordu, neyse ki yavaş yavaş geçiyor. 1918 ilkbaharında, telkin yoluyla orgazm olmayı denemeye karar verdim. Bu deneyi cinsel birleşme sırasında yapacaktım. Birkaç ay şehrin dışına gittik; kırda bayırda, saplantısız hayalsiz yaşadım; bu arada, aklın almayacağı bir enerji sarf ederek muradıma kavuştum: Hayatımda hiçbir zaman hissetmediğim şiddette bir orgazm oldu bu, o dakikada kendimi bütün halinde erkek hissediyordum. İkinci denemem de başarılı oldu ama, sonrakiler, hayır. Bir defa orgazmdan hemen sonra, iki defa da bitkinlikten, bayılmıştım; bunları uzunca süren bir kalp zayıflığı, birtakım dolaşım ve refleks bozuklukları izledi.

Resimlerde simgeleri seviyorum. Resme çalışırken, ne açlığımı duyarım, ne uykusuzluğumu; âdeta sürekli tahrik halindeyimdir, güçlü bir tahriktir bu, cinsel bile denebilir; sanki bitmek tükenmek bilmeyen bir boşalmayı yaşıyorum; zaten benim sanatım da, sadece bir tepki ya da yüceltme olmaktan çok, gizli bir mastürbasyondur. Kendimden emin olmasına eminim, otoriter, kişiliğime hayran *(narcissique)* olduğum bir gerçek; ama eşe dosta karşı, yumuşak ve tatlıyımdır; hayatımda olduğu kadar, sanatımda da, insancıl bir soyluluğa özlem duyarım. Kendime düşkünlüğümü *(narcissisme)*, *Oedipus* kompleksimi hesaba katmazsak, erotizm, erotizm olarak, yaşantımda önemli bir rol oynamaz; zaten asıl isteğim mutlak bir güçlülüğü ele geçirmekten çok, yaratıcı gücümü kaybetmeyeceğime emin olabilmektir. Babama saplanıp saplanmadığımı, kesinlikle söyleyemem, yalnız bir zamanlar, sadece babama benzediğinden dolayı, delikanlının biriyle, flört etmiştim.

On beş aydır sevistiğimiz genç teğmenle çok mutluyum. Sevgim gittikçe artıyor. Onda sükûnet, çocukça nitelikler, bu-

na rağmen büyük bir anlayış bulmaktayım. Sık sık sevişemiyoruz ama, buna ben sebep oluyorum, ayda ancak bir kere birleşmeye taraftarım, çünkü gücüm bana başka şeyler yapmak için gerekli. O, ne pahasına olursa olsun, evlenelim diyor. Ressamla nişanlılığıma çok üzülüyormuş! Yine de isteğine baş eğemiyorum, zira biliyorum ki onun kendisine, çocuk doğurabilecek gerçek bir kadına ihtiyacı vardır; üstelik ben istesem de, nişanlım benden ayrılmaz. Durumum son derece güç, ikisi de kendilerini öldüreceklerinden söz etmiyorlar mı, ne yapacağımı büsbütün kestiremiyorum."

Dr. Stekel'in 'teşhisi'

Doktor Stekel, daha sonra, çözümleme seansları boyunca aldığı notları gözden geçirdi. Az şey saptamamış! Bazı satırların altı, kırmızı kalemle çizili. Sayfaları çevirirken, gözleri bu satırlara iliştikçe elinde olmadan tekrar okuyor.

"Frau X..., erkek gibi giyinen, erkek gibi yaşayan, erkek olmak ihtirasıyla dolu; fakat, normal cinsel ilişkiden zevk duymak (orgazma varmak) isteyen bir kadın. En büyük korkusu, kadınlaşırsa, artist yaratıcılığından bir şeyler yitireceğine inanması. Ancak erkeklerin sanatçı olabileceğini sanıyor...

"Kişiliğini bölebilmek, birçok kişiyle özdeşleşebilmek yeteneği, ürkütücü derecede! Cinsel birleşme sırasında, hem erkek hem kadın olarak keyif duyabiliyor; aynı zamanda erkek, anne, baba, çocuk olabiliyor. Bu özelliği, daha çok, orgazma ulaşabilmek için son yıllarda başvurduğu hayallerde göze çarpmaktadır...

"Sonunda 'erkekliğini,' giderek yaratıcı gücünü ve eşcinselliğini yitireceği kaygısıyla, 'hasta' ruhsal çözümlemeden ürküyor. Olduğu gibi kalmak, ama 'duhul'dan da zevk almak arzusunda!..

"Kadın olmak istemiyor. Kadınlaşmaktan ödü patlıyor. Bu korku o kadar güçlü bir korku ki, son ilişkisini insanüstü bir çaba harcayarak bozmasına neden oldu: Erkeği, gerçekten bir kadın gibi sevmeye başladığını hissetmişti...

"Babasına cinsel serüvenlerini anlatırmış. Cinsel hayatında babası da söz sahibi. Onları kıskandığından, kızının erkeklere karşı soğukluğu, onu dehşetli mutlu ediyor. Kaçamak eşcinsel ilişkilerine anlayış gösterir, 'yarım kalmış bir erkek' olduğu hayalini sürdürmesine yardımcı olurmuş. Sebebi, bir erkek yüzünden kızını kaybetmek korkusu! Onun sanatına hayran, başarıya ulaşması için, yapmayacağı şey yok: Sergisini o açtırmış, resimlerini yabancı ülkelere o gönderiyor. 'Hasta' işte bu yüzden teğmenle ilişkisini, babasından gizlemektedir. Ressamla nişanına aldırmamış, kızının adamı sevmediğini, ona soğuk kalacağını biliyormuş; fakat teğmenle ilişkisi ciddi, gizlenmesi lazım...

"Âdet görmesi, 'hasta' için korkunç bir şey, tiksindirici. O sırada gizlenmek, odalardan çıkmamak, kendini öldürmek istermiş. Kadın tabiatı baskın çıktığından, vücudundan iğreniyor; tabii, çalışamıyor da. Babası da 'ay halinden' rahatsız, sık sık sorarmış: '— Niye âdet görüyorsun?'

Dr. Stekel, 'seanslar' ilerledikçe, *Frau X...*'in nasıl tedirgin olduğunu hatırlıyordu. Bir-iki defa, mazeretler icat edip, hiç gelmedi. Bazen gecikerek geliyor, fakat 'seans' boyunca, doktora direniyor. Bütün bunlar, hayatına hükmeden cinsel nevrozun, sarsıldığını gösterir. Üç ay kadar oluyor. *Frau X...*, muayenehaneden ayağını büsbütün kesmişti, şimdiyse psikanalizin hiçbir işe yaramadığını gazetelere yazmış!

Dr. *Wilhelm Stekel, Frau X...*'in dosyasına son olarak eklediği, 'teşhis ve tedavi' notlarını okumaya geçiyor:

" bu kadın, ruhsal olarak, erkeğin otoritesine karşı çıkmıyor, kendisi erkekle özdeşleşiyor. Kadınlara düşman, (çağdaş kızların çoğu gibi) inandığı tanrılar Strindberg ve Weininger, yaşadığımız dönemin gevşekliğini eleştiren, konferanslar verirmiş! Nevrozu, kadın tabiatına karşı çıkmasından doğuyor; ama nevrozun dinamiğini harekete geçiren, sadece dişi/erkek değerlerin çatışması değil; nevrozun tümünü babası belirliyor: Kalbinin sahibi, o. Nasıl kurtulsun, kadınlığını yaşamak doğrultusunda bir adım atacak oluyor, sonuç, neredeyse matematik bir kesinlikle, babasını tanrılaştıran çocukluğuna gerileyişi!

"Tablolarına ve hayallerine dayanarak, önceleri annesini tutkuyla sevdiğini kabul edebiliriz; o kadar böyleydi ki bu, kıskandığı için, babasının yerini almaya özeniyordu. Annesinin aşkını elde edememek, onu gönlünde baylandıramamak, ona muazzam ıstırap çektirmişti. Çünkü çocukluğunun bütün amacı, annesini fethetmek, aşka zorlamak, cinselliğe baş eğdirmek! Git git, annesinin soğuk bir kadın olduğunu fark ediyor. Zaten soğukluğu, kısmen onunla özdeşleşmesinden! Bedenen soğuk, ama hayallerinde daima iffetli bir kadıncağız, sert bir nefis düşkünlüğüyle aşağılanıp, kirlenip duruyor. Annesi o kadar soğuk ve uzak kalırken, o böyle sürekli yanıp tutuşmaya katlanabilir mi? Annesinden farklı olmayı içine yatırabilir mi? Babasıyla özdeşleşmesine de, annesinin soğukluğu neden olmuş. Sevmiş ve hayal kırıklığına uğramış bütün çocuklar gibi, annesinden nefret ettiği için, kadınlara da düşman. Babasının kudreti kuvveti enerjisi onu, erkeklerin egemen olduğu kadınların boyun eğip acı çektiği bir dünyanın varlığına inandırıyor; çocukluğunda bile, kadın değil erkek olmak isteyişi bu yüzden. Aşktan kaçışı da bundan, çünkü onun gözünde kadın olmak çocukluğunun inancını temsil ediyor, bunun anlamı babasına mutlak itaat! Hayatı bu noktadan itibaren, babası için ve babasına karşı bir mücadeleye dönüşmüş.

"İyileşmesi ailesinden, özellikle –aşk hayatında bile kendisine olağanüstü haklar tanıdığı– babasından, kopup kopamayacağına bağlı. Kadın olabilmek için, içindeki çocuğu yenebilmeli. Ruhsal çözümlemeler, ne kadar çocuk ruhlu kalmış olduğunu meydana çıkardı. Onun kara yazısı da bu. Erkek olayım derken, 'ezeli çocuk' olmuş, onu 'kadınlaştıracak' kurtarıcıyı bekliyor. Yaptığımız ruhsal çözümlemenin, nevrozunu adamakıllı hırpaladığına, artık gerçekten sevebilecek bir yere geldiğine inanılabilir. Severse, bu aşkla, bu aşk tarafından, iyileşecektir. Erkeğin, babasını andıran, yaşlıca biri olması, işi kolaylaştırırdı. O takdirde yüreğini nihayet rahatlatacak adımı atabilir, aile hayatına döner. Şimdiki hali, bohem hayatı, cinsel anarşisi, tanrıtanımazlığı, Nietzsche'ciliği filan, baştan aşağı 'hava,' gerçek tabiatına uymayan şeyler – aile ha-

yatı özlemi gerçekleşecektir. Nevrozundan, olağandışı davranışlarından kurtulup, iyileşecek. Yine resim yapmaya devam eder mi? Ressamlık onun için barış ve huzurdan, mutluluk ve hoşnutluluktan değerli midir? Doğrusu bu soruya karşılık veremiyorum.

'MUTLU SON' MU?

Dr. *Wilhelm Stekel, (1868 Viyana – 1940 Londra)*, aslında *Frau X...*'i, 1919'da yayımladığı ünlü *Kadında Cinsel Soğukluk/Die Geschlectskalte der Frau* adlı eserinde, koskoca bir bölüm ayıracak kadar önemsemişti. Bu bölümün adı, *'Bir travesti'nin çözümlemesinden parçalar,'* sonunu ise şöyle bağlıyor:

"*... gazetede yayımlanan yazısından kısa bir süre sonra, yanında gençten bir adamla, ona rastladım. Bana, 'kocam' diye tanıttı; bu arada kulağıma eğilip, 'o genç teğmen' olduğunu fısıldadı. Çok mutluymuş, çok çalışıyormuş! Böylece, çözümlemelerin onu iyileştirmiş olduğunu görmüş oluyoruz. Bütün mücadeleleri terk etmiş, kadın olmuştu; bu yoldan, aile hayatına kavuşabildi.*

Acaba? *Frau X...*, doktorun öngördüğü gibi 'babasını andıran, yaşlı bir adamı' değil de, 'gerek fizik gerek ruhsal bakımdan, gözüne kadın gibi gözüken' o genç teğmeni, 'koca' diye seçtiğine göre, insan bu soruyu sormadan edemiyor. Ne yazık ki film, geleneksel *Hollywood* filmleri gibi, *happy end*'le bitmiş. Doğrusu, evlenmeden sonraki gelişmeleri öğrenebilmek için, çok şey verirdim.

3.

'İBRAHİM VOYVODA'

Bende-i Hüsrev Ağa

Bir gece, ormanların uğultusundan sürülüp, *Saraybosna*'ya giden kervanı, dağ eşkıyası vuruyor. Fi 1050, *Sultan Murad-ı Râbi*'nin devr-i saltanatı, *Beylerbeyi 'Abaza' Mehmet Paşa'dır, Bosna Valisi* ise *Salih Paşa*. Vurgun, *Beneluka* ve *Kilissa* kal'aları çevresinde vurulmuş, haydutlar, kadın erkek demeyip, yüz dokuz cana kıymışlar: hem de nasıl, anadan üryan soyup, işret sofrasında çengi köçek gibi oynatıp, kirlettikten sonra!

Üç yıl devam edecek, bir belalar silsilesinin, başlangıcıdır bu vurgun.

Bir hafta sonra mı ne, yirmi yaşlarında bir cıvan, *Bosnasarayı âyânından Sarı Zülfikar Ağa*'nın oğlu *Ramazan Çelebi, Mevlevihane Mesiresi*'nde kayboldu. Çamaşırlarını sazlıkta buldular. Suya girip boğulmuştur deniyor. Üç gün sonra, çıplak cesedi, ağacın birine ayağından asılmıştı, kesik başı kütüğün dibinde durur. Aynı yalçın dağlarda, orman sislerinin sinsi sinsi vadilere sokulduğu bir gece sabaha karşı, ikinci kervanın vurulması gecikmedi. Eşkıya bu sefer iki yüz dört cana kıymıştı. Allah allah! Kimdir ahaliyi dehşet içinde bırakan bu vurgunların vurucusu? Bunun gizli saklı bir yanı yok ki: her seferinde, 'kasd-ı mahsusla' sağ bırakılan bir kişi –çoğu kez kervancı– *Bosna Valisi Salih Paşa*'ya eşkıyadan bir 'name' getirmektedir. Hepsinin kelâmı aynı: *'Hüsrev Ağa hanedanından bigünah astığım kırk nefer masumun her birine karşılık yüz cana kıymaya ahdettim;'* hepsinin altında, aynı imza: *'Bende-i Hüsrev Ağa, İbrahim Voyvoda!'*

Salih Paşa, Hüsrev Ağa'nın adını işitti mi ifrit oluyor. Nasıl olmasın, fikrince oğlu *Cafer Bey*'in 'sebeb-i mevti'dir. Bu *Hüsrev Ağa Kilissa Sancağı* muteber eşrafından 'vâriyetli' bir âyân ki, çiftinin çubuğunun, ağılının mandırasının, ne ucu vardır ne bucağı. *Cafer Bey Kilissa*'ya bir gittiğinde, *Hüsrev Ağa*'nın kızı *Rebia*'yı görmüş, görür görmez abayı yakmış, tutturdu bunu alacağım diye. Babasının gönlü razı gelmiyor. Anasının hakeza. İddiaları şu ki, *Hüsrev Ağa* için de, kızı *Rebia* için de, iyi söylemezler: *Hüsrev Ağa, İspalet* Kal'asındaki *Venedik* Paşasına, el altından *Beneluka* ve *Kilissa* kal'alarını bağışlarmış, *'yâni, hünkârımız efendimize mel'ânet düşünür;'* kızı *Rebia*'ysa, bir başka bela, Müslüman mıdır kâfir midir anlaşılmaz, Allah'ın günü at sırtında dağ bayır dolaşır, on altısına gelmiş evlenememiş, tesettür nedir bilmez! Etrafta on yaşında örtünmüş, soyu sopu yerinde, bunca bâkire dururken, *Cafer Bey*'e bu 'karı' alınır mı?

Bosna Valisi Salih Paşa, oğlanın başını tezelden bağlamaya karar veriyor. *Saraybosna* eşrafından *Sinan Ağa*'nın kızı münasiptir, söz kesip nikâh kıyıyorlar. Gel gör ki *Hüsrev Ağa*'nın kızı *Rebia*, *Cafer Bey*'i fena bağlamış, düğününe birkaç gün kala, *Cafer Bey*'dir *Saraybosna*'dan kopuyor, avlanmak bahanesiyle *Kilissa* yöresine uzaklaşıyor. O gün bugün kayıp! Bre nerdedir? Birlikte avlandığı 'paşalılar,' el bağlayıp boyun büküyorlar. Dağlarda kaybolmuştur. Yok yok yok. Allah bilir, orman karanlığındaki bir su değirmeninde, *Hüsrev Ağa*'nın kızı *Rebia* ile halvet oldular. Oğlu –hâşâ huzurdan– dağa kaldırılan *Bosna Valisi Salih Paşa* gazaba gelmişti. Kapı kulu askeriyle *Kilissa* üzerine yürüyüp, değirmeni bastı. *Hüsrev Ağa* tayfası teslim olmadılar. Ağızdan dolma tüfek ve 'kubur,' kıyasıya savaşıldı. Ele geçirilen değirmende, *Cafer Bey*'in ölüsü bulunuyor. *Rebia*'ysa kendisini vurasıymış, yaralıların rivayeti bu, lâkin cesedini su götürmüş, bulamıyorlar.

İşte o gazap ve ıstırapla, *Salih Paşa* dağlardan savlet edip, *Hüsrev Ağa* soyunu bütünüyle kırmıştı. *'Hüsrev Ağa'*yı, kardeşini, kardeşinin üç yiğit oğlunu, *Hüsrev Ağa*'nın kâhyasını, kâhyanın iki taze cıvan oğlunu, bu hanedanın bendegânın-

dan, genç ihtiyar ayırt etmeden tam kırk nefer erkeği, mahkemesiz, sorgusuz, kasaba sokaklarındaki çınar ağaçlarına astırdı. *Hüsrev Ağa* ve kardeşinin bütün emlâki, konakları, eşyaları, paraları, mücevherleri müsadere edildi. Kadınlar üstlerindeki esvaplarla sokak ortasında kaldı. Korkusundan kimse kapısını açıp içeri alamadı, bir tas çorba, bir dilim ekmek veremedi. Kulaklarından küpeleri, boyunlarından incileri altınları, bileklerinden bilezikleri ve parmaklarından yüzükleri, hoyratça çekilip alınan, elli can, yalınayak, kimi başına bir örtü çekip atamamış, yaya olarak yollara düştüler, civar köylere, kasabalara, bir lokma ekmek için avuç açmaya gidiyorlardı. *Salih paşa*, bu kadın kafilesinin ardından, azgın 'sarıcalarını' gönderdi; 'sarıca' o ki, ırz, namus, merhamet bilmez, alınlarına cehennemlik şaki damgası vurulmuş, yılan zehiri gibi bekâr uşakları idi.

Hepsi böyle kırıldığına göre, dağa çıkmış kervan vuran *'bende-i Hüsrev Ağa'* kim ola ki? *Vali Salih Paşa*'nın düşündüğü budur. Ahalide rivayet bol, kimisine sorarsan *Rebia*'nın eski sevdalısı değirmenci *İbrahim* olmalı, kimisine sorarsan *Hüsrev Ağa*'nın posta tatarı *'Köse' İbrahim*'dir. Her kim ise, zalimliğiyle ortalığı titretiyor. Sağ bırakıp 'nâme' gönderdiği kervancıların anlattıkları, dehşet verici şeyler.

İbrahim Voyvoda, tutsak aldığı ne kadar genç erkek ve kız varsa, çırılçıplak soydurup, işret sofrasında oynattırırmış. Karanlığın ve ormanın en koyu yerinde, yaman bir meydan ateşi uyandırıp, sofra kuruyorlar. Lenger lenger pilav, çevrilmiş kuzu, av eti. Destilerde buruk bir şarap ki, içeni güneş gibi çarpıyor. Ağacın dibinde çalgıcılar. *İbrahim Voyvoda* işaret etti mi, oyun havası başlar. Çıplak vücutlarında alev yansımaları, delikanlı kızlar ve oğlanlar oynuyor. Bu cehennem sofrası, bir saat mi sürer, üç saat mi sürer, akıbet *İbrahim Voyvoda* kalkıp gidecektir. *'O gidince, kalanlar, meclis-i şeytani kurarlar, mazlumlara dilediklerini yapıp, seher vakti geldikte boğazlarlar. Eşkıyadan biri çıkıp, bir delikanlıyı halâs etmek murat etse, onun dahi başını alırlar.'*

Peki, bu kanlı *İbrahim Voyvoda*, nasıl bir adamdır? Ca-

nı bağışlanmış kervancılar, *Salih Paşa*'ya, onu, hep aynı şekilde tasvir ediyordu:

uzun boylu, pençeli ve koca ayaklı bir genç adamdır. Yüzünü kara bir peçe ile kapamaktadır. Karaca karaca gözleri vardır ki, bilhassa işret ettikten sonra, o gözlere bakılmaz, avını görmüş aç kurt, kaplan gözüne benzer ve bunca mazlumu hep işret ettikten sonra boğazlatmıştır, fakat başlar kesilirken kendisi seyretmez. Asla konuşmaz, o işaret eder, yanındaki talimli adamları konuşur. Başında kuzu derisi kara kalpak, ayağında kara frenk çizmesi, poturu, kuşağı, cepkeni, mintanı, gömleği hep karadır, görenlerin yüreğine kara taş gibi kasvet ve dehşet çöker..."

Derken, *Salih Paşa*'nın oğlu *Cafer Bey*'e kızını vermiş olan *Saraybosnalı Sinan Ağa*'nın da, çiftliği basıldı: Yetmiş kişi telef edilmiş, bütün binalar ateşe verilmişti. Ağacın birinde, *İbrahim Voyvoda* imzalı, bir pusula bulmuşlardı: *'3.617 can kaldı, alınacak!'*

BASKIN BASANINDIR

Artık *İbrahim Voyvoda* bir efsanedir. Güneşte ustura mavisi parıldayan, sarp uçurumların üzerinde, ay ışığı mavisi küheylanını şahlandırıyor. Kuşağından 'kubur'unu çekti mi, boşa sıktığı görülmemiş. İşret sofrasında, üstüne yok; destilerce şarabı devirir, bana mısın demez. Bugün eşkıyasıyla, *Saraybosna* dolaylarındaki bir boğazı tutmuş derler, aynı gün fersahlarca ötedeki bir hanı bastığı işitilir. Hangi dağı mekân tutmuştur, hangi vadiden eser, kestirilemiyor. Dehşetinden, yörenin ağıllarından sürüler, köylerinden köylüler boşalır. Herkesin yüreğinde bir korku: *İbrahim Voyvoda* korkusu! Analar huysuz çocuklarını, karılar aksi kocalarını onunla korkutuyorlar.

Kulaktan kulağa adı büyüyor. Yaptıkları da. İşin içine biraz yalan, hayli dolan karıştığından, neler anlatmıyorlar ki! Yok *Venedik Paşa*'sı, *İbrahim Voyvoda*'nın emrine, üç bin atlı veresiymiş; yok, her işret sofrasından sonra, gözüne kestir-

diği en dilber kızla en cıvan oğlanı alıp götürür; bilinmez hangi tenhada nefsini körletirken, canlarını alırmış; yok esas niyeti, günün birinde *Saraybosna*'yı basıp, *Vali Salih Paşa*'nın ocağına incir dikmekmiş! Bütün bunların aslı var mıdır, yoksa uydurma mıdır, anlaşılamıyor ama; *İbrahim Voyvoda* efsanesi büyüdükçe, milleti canından bezdiriyor. Öyleki sonunda, *Saraybosna*'nın ulları destur deyip, *Salih Paşa*'nın huzuruna çıkarlar; yalvar yakar, *İbrahim Voyvoda* eşkıyasını tenkil eylemesini isterler. İşte bunun üzerinedir ki, *Salih Paşa*, rumi 1053 (miladi 1637) ilkbaharında, kapı kulu askerlerini toplayarak, yeniden *Kilissa Sancağı*'na sefer eyler.

İyi de, *İbrahim Voyvoda* şeriri, nerede ve nasıl bulunacak? Rivayet o ki bunlar, her önlerine çıkanı gözlerini kırpmaksızın telef ederse de, dervişan ile Bektaşi babalarına ilişmezler imiş; o halde *Salih Paşa* bendegânından *Şakir Ağa* tebdil edilip, bektaşi fukarası kılığında dağlara salınır: sözde *Beneluka* doruklarındaki bektaşi tekkesine gidiyor, aslında *İbrahim Voyvoda* eşkıyasının izini sürmektedir. Bir gün, beş gün, on gün, *Şakir Ağa*'dan bir haber çıkmaz. On gün sonra mı ne, *Kilissa* ahalisi bir de uyanırlar ki, sabah sabah, ne görsünler: *Şakir Ağa*'nın çıplak cesedi. *Hüsrev Ağa* Konağı'nın önündeki çınarlardan birinin dalına ayaklarından asılmıştır, hafif hafif sallanıyor; kesik başını dahi, sakalından yandaki bir dala bağlayıp, koyvermişler. Aman Yarabbi! Bundan geri, iz sürmeye, hangi yiğit gönüllü çıkabilir?

Buna hacet kalmıyor. Bir eyyam sonra, keçi kokan, keçi suratlı, bir keçi çobanı, ki on altı yaşlarında adına *Ramo* derler pis bir oğlandır, çıkıp *Kilissa*'ya geldi; *Vali Salih Paşa*'nın huzuruna varıp, dedi ki:

siz Voyvoda İbrahim'i mi bulmak dilersiniz? Öyleyse tezelden Şehbaz Evliya Mandırası'na koşun, orada eyleşiyor!"

Avcuna bir altın sıkıştırıp, *Ramazan*'ı –belki tuzaktır diye– konağa kapattılar; sonra dört bin atlı başlarında *Vali Salih Paşa*, *Şehbaz Evliya Mandırası*'na doğru yola çıktılar. Sefer iki hafta kadar sürdü. Mandırada eşkıya ve avenesi bulunamadıysa da, büyükçe bir kalabalığın konaklama izleri gö-

rülüyor. Birkaç konak ötede, koca bir ocak, ocakta henüz soğumamış küller. Nihayet ertesi gece, karanlığın yoğunluğundan ağaçların çatırdadığı derin bir vadide, aradıklarını buluyorlar. Dolabı şakır şakır dönen bir su değirmeninde, beş ayrı yerde, beş ayrı ateş yakılmış; alevlerinin aydınlığı, eşkıya gölgelerini ormanın ıssızlığına uzatıyor; uzak uzak, köpek havlamaları; bir de, baykuş.

Salih Paşa, karanlığı akıllıca kullanıyor. Askerlerini, vadinin geçitlerine yerleştirdi. Artık kuş olsalar kaçamazlar. Değirmeni, şafak sökerken bastı. *İbrahim Voyvoda* ve avenesi, neye uğradığını anlayamadıysa da; eşkıya kısmı tavşan uykusundadır, tez toparlanır olduğundan; tüfeğini kapan, başladı vuruşmaya. Ateş, duman ve barut, o gün akşamı ettiler. Silah sesleri, vadinin boşluklarında çoğalarak yankılanıyor; yakut kızılı bulutlar, hızla incir moruna kararıyordu.

Değirmen muhkemdi. Bir yanı dere, arkası kayalık! *Salih Paşa*, *İbrahim Voyvoda*'yı diri istediğinden (yakalayana bin altın), asker serbest hareket edemiyor. Müsademe bu yüzden, dört gün devam etti. Dördüncü gece, eşkıyanın sağ kalanı, dere yakasından savuşmaya kalkıştı: Beyhude gayret! Üçü sularda boğuldu gitti, yirmi dördü, tepeden tırnağa kan ve çamur, derdest edilip, Paşa'nın huzuruna çıkarıldı. *Salih Paşa* harıl harıl, *İbrahim Voyvoda*'yı arıyordu; aralarında göremeyince, kükredi: "Bre nerdedir?" Haydutlardan biri, *İbrahim Voyvoda*'nın 'ihtimal canına kıymak üzere, değirmende kaldığını' söyleyince, olanca 'paşalı' elinde meş'ale oraya seğirtiyor.

Reşad Ekrem Koçu, İbrahim Voyvoda'nın yakalanışını şöyle anlatmıştır:

müthiş haydut yakalandığı zaman, gün henüz ağarmamıştı. Meş'alelerin ışığında, gözleri vahşetle parıl parıl, yüzü ilk defa nikabsız görülüyordu. Değirmen odasına girenler, onun hakikaten İbrahim Voyvoda olduğuna şüphe ettiler. Koca Bosna Vilayeti'ni yıllardır titreten kara esvablı haydut, en çok on dokuz yaşlarında, daha bıyıkları bile terlememiş, tüysüz bir oğlandı. Uzun boylu, vücud yapısı tığ gibi na-

rif ve zarif ve yüzü göz kamaştıracak güzellikte idi. Bir değirmen ırgatına, çobana, tatar ulağa değil, masallarda tarif edilen Peri Padişahı'nın oğluna benziyordu. Üç yıldır makas görmemiş saçları, omuzlarından aşağı uzamış sarkmıştı, hatta bu saçlarla Şehzadeden ziyade Peri Padişahı'nın kızına benziyordu.

'— İşte devletli Vezir, İbrahim Voyvoda dedikleri şâki bu kâfirdir' diye Salih Paşa'nın huzuruna çıkardıkları zaman, Vali Paşa da şaşırdı:

'Bre mel'un! Voyvoda sen misin?' diye bağırdı.

Güzel genç gayet metindi:

benim!' dedi.

Bosna Valisi Salih Paşa, yüzüne karşı çataçat konuşan bu haydutla sözü uzatmaz; onu 'mukadder akıbetine' terk etmeden, etrafındakilere der ki:

'— Bu mel'un delikanlıları çırılçıplak soyar, oynatırdı; sonra biçarelere türlü cefa idüp, başlarını vurdururdu. Biz de şimdi onu üryan edip, kendi avenesi önünde oynatalım!'

Bir iki tartışmadan sonra, emir geliyor:

'— Bre soyun şu mel'unu!'"

Reşad Ekrem Koçu, İbrahim Voyvoda'sında, bundan sonrasını şöyle anlatmaktadır:

İbrahim Voyvoda'yı kollarından tutan iki askere, birkaç kişi daha yardım etti; haydudun sırtından cebkenini, yeleğini, mintanını ve gömleğini, parçalarcasına çıkardılar. Fakat, gömlek çıkarılıp da, gövde tamamen çıplak kalınca: 'Uuuuu' diye bir hayret sesi yükseldi. İbrahim Voyvoda'nın göğsü, bir delikanlı göğsü gibi düz değildi; genç haydudun göğsünde, hırçın iki keçi yavrusu gibi, bir çift kız memesi vardı. Paşa da gözlerini açtı:

'— Bu ne manadır? Yoksa bu mel'un avret midir?' dedi.

İbrahim Voyvoda: 'Tahkike lüzum yok, dedi. Ben hanedanını zulüm ile yıktığım Hüsrev Ağa'nın kızı Rebia'yım!'

Bir hayret uğultusu daha yükseldi. Paşa, öbür haydutlara – 'Bunun avret olduğunu bilir miydiniz?' diye sordu. Hepsi başları önlerinde sustular. Çeteye yeni katılmışlardan, ya-

lın ayaklı, çul çaput içinde bir oğlan: — 'Bilirdik, fahişedir. Her gece birimiz ile yatardı ve bizleri bu sihrile bend eylemişti,' dedi. Rebia bu oğlanın yüzüne tükürür gibi baktı. Etrafını sarmış olan beş altı nefer 'paşalı' bir tereddüt ânı geçiriyordu. Paşa tekrar: — 'Soyun!' diye bağırdı. Kızı ana doğması çırılçıplak soydular. Salih Paşa çılgın gazapla: — 'Oyna!' diye bağırdı. Kız gayet sâkin: — 'Raks için levent sazı çökür ister,' dedi...

Rebia Bint-i Hüsrev

Kilissa Sancağı eşrafından *Hüsrev Ağa*'nın kızı *Rebia*'nın –nam-ı diğer *İbrahim Voyvoda*– ruhsal ve cinsel çözümlemesi yapılmamıştır. Bir uzmanın, olaya etraflıca eğilmesi, ne kadar iyi olurdu. *Reşad Ekrem Koçu*, 'vak'ayı' kaynak göstermeden yazmış. Mamafih, onun *'version*'undan da, Rebia'nın ruhsal topografyasını gösteren, bazı ipuçları çıkarılabilir.

Göze ilk çarpan, *Rebia*'nın da *(Kont Sandor/Sarolta*, ya da *Frau X*... gibi) çocukluğunda, bir oğlan hayatı yaşamış olmasıdır. Çünkü " *Hüsrev Ağa Rebia'yı dokuz yaşında örtü altına koymuştu, fakat öbür ağa kızlarından çok farklı: Otuz örgüden fazla ve beline kadar inen saçları, bir namaz bezinin altında toplanmış, yüzüne de ak tülbentten bir nikap/yaşmak tutunmuştu. Ferace giymemişti. Oğlan gibi cepken, potur giymiş; belinde kuşak, silahlık; silahlığında çifte pala, çifte kubur tabanca, ayaklarında ya çizme, ya kundura; elinde kamçı, babasının yanında dolaşmaya devam etmişti.* " Rebia, kan davasına soyunurken, erkek kişiliğine bürünmesinde, hiç kuşkusuz erkek gibi yaşadığı çocukluğunun, etkisi altında kalıyor. Böyle büyütülmüş çocuklar, asıl cinselliklerini benimseyemiyorlar.

Aynı şey *Salih Paşa* ile hesabında görülmüyor mu? *Rebia*'nın sevdiği tek erkek *Cafer Bey*'dir; *Bosna Valisi Salih Paşa*, ilk *Kilissa* seferinde, yalnız *Hüsrev Ağa* soyunu kırmakla kalmamış, *Cafer Bey*'in (öz oğlunun) ölümüne de neden olmuştur. O halde, *İbrahim Voyvoda*'nın, *Hüsrev* Ağa ailesinin her

ferdi için yüz can almaya kalkıştığı halde, onun aşkı uğrunda ölen *Cafer Bey*'in adını dahi anmaması ilginç değil mi? *İbrahim Voyvoda* kimliğine büründükten sonra, 'kadınlığını' hatırlamak mı istemiyor? Mümkündür, zira dağlardaki haydut hayatında ağır basan, sadece işret ve zulüm, aşka yer yok.

İşret, yani içki içmek, kız ya da oğlan oynatmak! Hepsi bu kadar, iş cinselliğe dayandı mı, *İbrahim Voyvoda* sahneden çekiliyor. Yalnız, haydutlardan birisi, yakalandıktan sonra ona 'fahişelik' izafe eder. *Rebia*'nın bunu reddettiği, o hayduda 'tükürür gibi bakmasından' anlaşılmaktadır. Üç yıl erkeklik tasladığı, eşkıyalık ettiği halde; *Reşad Ekrem Koçu*, *Rebia*'nın eşcinselliğinden kuşkulanmamış; acaba, kuşkulanamaz mıydı? Sanırım. Kuşkulanabilirdi, çünkü 'karineler' az sayılmaz.

Mukabil cinsin kılığında yaşamak, öyle bir kişiliği benimsemek, –her vak'ada değilse de bile– çokluk, eşcinsel eğilimlerin itişiyle oluyor. Kadın ve erkek eşcinsellerden, karşı cinsin kılığında yaşayan, az ünlü mü tanıdık? Bu bir. İşret düşkünlüğü *(alcoolisme)* özellikle kadınlarda, çok kere eşcinselliğin belirtisi sayılmaktadır. *(Frau X...*'i hatırlayınız). Bu iki. *Rebia*'nın, yalnız erkek kılığında gezip kafa çekmekle yetinmemesi, işi sefahata *(libertinage)* dökmesi, ciddi cinsel kaymaları olduğuna kanıt sayılabilir: Ele geçirdikleri kız ve oğlanları, çengi ve köçek gibi, içki sofrasında oynatmasının, 'aile intikamıyla' ilişkisi ne? Sonu korkunç cinayetlere bağlanan bu işret geceleri, benzerine ancak *Marki de Sade*'ın kitaplarında rastlayabileceğimiz *orgie*'leri andırıyor. Bu, üç. Nihayet bunlara, uğruna canını vermiş sevgilisi *Cafer Bey*'in, adını anmayışını katabiliriz; bu ihmal, *Rebia*'nın cinsel haritasında anlamlı bir boşluk yaratmıyor mu?

Hüsrev Ağa'nın kızı *Rebia*, *declarée* bir eşcinsel değilse bile, ciddi eşcinsellik eğilimleri saklayan, 'sefih' bir kadın, üstelik *sadique* de! Ha bakın, eşcinselliği tartışılabilir, ama *sadique*'liği su götürmez. Ayrıca bu *sadisme*'in cinsel dürtülerle ilişkili oluşu da! Çıplak oğlanları kadın gibi oynatıp, kirlettirdikten sonra, boğazlatmak neye delâlet eder? Kafaları-

nı kestiriyor, çıplak cesedi ayağından ağaca astırıp, kellesini gövdenin dibine bıraktırıyor. Hem bir kişiye mukabil yüz kişinin canını almak, nasıl bir kan iştahıdır? Kana doyamıyor, bu *sadique*'liğinden mi, yoksa ağır basan *vampirisme*'in etkisi mi? İnsan ister istemez, şatosunda yüzlerce genç kızı boğazlatıp, kanında banyo eden ünlü vampir *Kontes Bathory*'yi hatırlıyor.

Hüsrev Ağa'nın kızı *Rebia*'nın, içinde bir yerinde gizlice taşıdığı *İbrahim Voyvoda* kişiliğiyle açık özdeşleşmesi, ailesinin katliamıyla başlamıştır. Ondan sonraki hayatı, neresinden bakılırsa bakılsın, bir erkek hayatı. Tabii ölümü de, bir erkek ölümü olacaktır.

İbrahim Voyvoda'nın sonu

"... Haydut kız, üç gün hanedanın konağının önündeki meydancıkta bir ağacın gövdesine bağlı olarak, aç ve susuz bırakıldı. Atılacağı çengel, mahkûmun gözü önünde inşa edildi. Bir minare boyunda, kalaslardan çatılmış, dört köşe bir kule idi. Yerden iki adam boyu yüksek bir yerine muhtelif uzunlukta uçları kılağılı ve yukarı kıvrık, birçok demir çengel konmuştu. Çıplak mahkûm el ve ayak bileklerinden iplerle bağlanıp, makaralarla kulenin tepesine alınacak ve oradan, şu kadar arşın yüksekten, bu çengellerin üstüne atılacaktı. Vücuduna kaç çengel saplanırsa, ya derhal ölecek, yahut ölünceye kadar orada kalacaktı.

"Rebia, son üç gününü, hayal ve hatıra âleminde geçirmiştir, diyebiliriz. Kasabanın küskün havası, askere de tesir etmişti; muhafızları, kızla alâkadar olmadılar. Yalnız Paşa'nın dalkavuklarından üç beş adam gelip, pek süfli laflar atıyorlardı; bu sesler de, kızın çıplak vücuduna durmadan konup kalkan kara sineklerin, vızıltılarına karışıyor idi.

"Korkunç idam emri bir ağustos sabahı infaz edildi. Çengellerden biri Rebia'nın tam kalbine girmişti. Bir anda öldü. Aşağıya sarkmış ayağının dibinde de, yirmi dört haydutun başları vuruldu."

4. Murat (1612-1640). **1. Ahmet**'le **Mahpeyker Kösem Sultan**'ın oğludur. Tahta on iki yaşında çıkmış, yirmi bir yaşına kadar annesinin etkisinden kurtulamamıştır. Bu yıllarda ülkede, rüşvet, iltimas, yolsuzluk, ahlâksızlık almış yürümüştü. Sonra duruma ve devlete egemen olan **4. Murat**, bunu zulümle gerçekleştirdi. İçkiyi ve tütünü yasak eden hükümdar odur. İki **İran** seferinden (1624 ve 1635), **Bağdad** ve **Revan**'ı ele geçirmiş, **İran**'la **Kasrışirin Antlaşmasını** yaparak, barışı sağlamıştır.

Yüzü yuvarlak, saçı sakalı siyah, geniş omuzlu, elâ gözlü ve ince belliydi. İşrete ve sefahata düşkünlüğü ünlüdür. Yalnız, kadınlarla değil, oğlanlarla da ilgilenirdi. Zamanında yüz bine yakın insanın öldürtüldüğü söylenir.

Erzsebet Bathory (Nadasdy) (1560-1614) Kocası **Frencz Nadasdy** ile evlendiğinde henüz on beş yaşındaydı. Saf mermer gibi lekesiz, beyaz bir yüzü, uzun kirpikleri, iri ve siyah gözleri vardı (Sinemada rolü **Delphine Seyrig** oynamıştır). Kalıtımsal olarak 'hasta' olduğu ileri sürülüyor. Bir türlü kurtulamadığı baş ağrılarını, karnı taze deşilmiş bir güvercini, sıcak sıcak, alnına koyup geçirirmiş; sükûn bulmak için, hizmetçilerinin etlerini ısırır, çiğnermiş. Daha sonraları, vücutlarına altın iğneler batırıp, kanlarını akıtarak seyrediyor. Akrabasından bir kızı soyup bala bulayarak, böcek ve karıncaların ısırması için, yirmi dört saat bahçede bırakmıştı. Kızın suçu meyve çalmış olmaktı.

İlk kurbanının kim olduğu, nerede öldürüldüğü bilinmiyor, öyle sanılıyor ki **Erzsebet** 1604'den itibaren, **Kont Nadasdy**'nin ölümüne kadar, civar köylerden çok sayıda kız toplamıştı. Genç kızlar, can verinceye kadar, dayanılmaz acılar çekmek zorunda bırakılıyorlardı. Bu işi ya bizzat yapıyor, ya cüce soytarısı **Ficzko**'ya, dadısı **Liona**'ya, büyücüsü **Dorko**'ya, ya da ona yeni yeni işkence sistemleri geliştiren **Anna Darvulia**'ya yaptırıyordu. Bu konuda, tanıklar ifade verirken, şunları açıklamışlardı:

"Kızları, kol ve bacaklarından Viyana ipiyle sıkıca bağlıyor, vücutları simsiyah olana, derileri yırtılana kadar dövüyorlardı. Aralarından bir kız 200 darbeye dayanabilmişti. Dorko, bu arada, dövülen kızın parmaklarını demirci makasıyla teker teker kesiyor, sonra bu kesik parmakları damarlara batırıyordu."

Kocasının ölümünden sonra **Erzsebet** işi büsbütün çığrından çıkarmıştır: gençliğini korumak için, genç kızların kanında banyo yapmak âdetini edinir. **"... kanı alınacak kız sıkıca bağlandıktan sonra, atardamarı yarılıyor ve fışkıran kan, kızın korkunç çığlıkları arasında, güğüme dolduruluyordu. Dorko güğümü, sıcaklığını kaybetmesin diye, fırının üstünde tutardı. Erzsebet, kurbanların feryatlarından rahatsız oldu mu, bazen onların dudaklarını diktirirdi. Sonra keyifle banyoya uzanır, Darko'nun kanı omuzlarından aşağı dökmesini beklerdi."**

Soylu olduğundan **Erzsebet Nadasdy**'nin dokunulmazlığı vardı, şikâyet edilemiyordu. Fakat etrafta kaybolan kızlar gittikçe o kadar çoğaldı ki, Şato'nun bulunduğu kasaba 'resmi tahkikat' istedi. 1610'da **Kral Mathias**'ın **Csejthe Şatosu**'nu bizzat ziyaretine karar verildi. Bu ziyarette **Vali Thurzo**, yeğeni olan **Erzsebet**'i açıkça suçladı. Ertesi gün ise şatoya yapılan baskında, biri ölü, ikisi ölümünü bekleyen iki genç kız bulundu. Asıl önemlisi, Kontes'in odasında vampir kadının öldürttüğü kızların listesi ele geçirildi: tam 610 genç kız.

Mahkeme sonunda **Liona** ve **Dorko**, canlı canlı yakıldılar. Cüce **Ficzko**'nun boynu vuruldu. **Erzsebet**, soylu olduğundan ölümden kurtuldu: yüksek mahkeme onu ölünceye kadar hücrede yaşamaya mahkûm etti. **Kontes Bathory**, daha üç buçuk yıl yaşamış, ölümü şöyle açıklanmıştır: **"Büyük Senyör Frencz Nadasdy'nin dul eşi, rezil, katil, Erzsebet Bathory, Csejke'de hapiste öldü. Ölümü ani oldu, ışıksız ve haçsız. 21 Ağustos 1614. Gece."**

(Türkçede daha genişçe bilgi için, bkz: *Hayat/Tarih Mecmuası*, sayı 8, Ağustos 1976.)

4.

'MAHMUD ESSADİ'
NAM-I DİĞER İSABELLE EBERHARDT

AYN SEFRA'YI SEL BASTI

Cezayir'de, *Ayn-Sefra* köylüleri, Kaadiriye tarikatından gözde mürit *Mahmud Essadi*'nin âni ölümüne, hâlâ yanıyorlar.

Ayn-Sefra, *Büyük Sahra*'nın uçsuz bucaksız insansızlığına yakın, ufacık bir köy: pirinç sarısı gökyüzünün ağır basıncı altında yamyassı, kerpiç damlar; beyaz maşlahlarıyla, hayalet gibi dolaşan birkaç köylü; dili ağzından alev gibi kıpkızıl fırlamış soluk soluğa bir köpek. Uzaktan, görünmez devlerin, hüzünlü çanları duyulur. Güneş battı batacak.

O 1904 sonbaharında *Ayn-Sefra*, hiç alışmadığı yağmurlar yaşamıştı. İlkin insanın tenine nemli bir havlu gibi yapışan bunaltıcı sıcak, arkasından korkunç gökgürültüleri, elektrik mavisi şimşekleriyle, yıldırıcı sağnaklar! İri taneli, küstah bir yağmur, çevreyi dumana boğarak indiriyor. Ağaçsız toprakta, deli yağmurun sele dönüşmesi olağan sayılmaz mı? Öyle de oluyor. Hele 21 Ekim günü bastıran seller, öylesine coşkun, öylesine öfkeli ki, *Ayn-Sefra*'nın kerpiç damlarını birbiri ardına göçürüp, önüne kattıkları gibi sürüklüyorlar. Yalnız onları mı? Boğulmuş kıl keçilerini, güneş esmeri çocuk cesetlerini, çöl çadırlarını. Ortalık, çamur deryası. Pis, yapışkan, kehribar sarısı bir çamur.

Seller sökün edince, *Mahmud Essadi*, damından yaşadığı adamıyla beraber fırlamış. Onu, dışarıda bırakıyor; içerde unuttuğu yazılarını kurtarmak için, o yeniden dama giriyor. Keşke girmeseymiş! Dam, kapıda göründüğü sıra, başına çökecektir. Levent gövdesi, selin bulanık suyunda kaybo-

lacak. Günler sonra cesedini, o kehribar sarısı çamurdan, zarzor çıkarıyorlar. Yanmamak elde mi! O yıl yirmi yedi yaşına basmıştı, *Mahmud Essadi*. Taze bir cıvan. Üç yıl önce, kıl payı elinden kurtulduğu ecel, bu sefer yakasını bırakmıyor.

O da, bir garip hikâyedir. Üç yıl önce, yani 1901 yılının 29 Ocak günü, bunlar –*Mahmud Essadi*'nin 'kâtip' sıfatıyla katıldığı 'heyet'– *Tunus* makamları tarafından, iç bölgelere 'vergi tarhına' sevkedilmiş: Başlarında bir 'halife,' yanlarında Arap iki 'kâtib-i adil,' ufacık bir de sipahi birliği. Ticaniler'in, oralarda hayli kalabalık olduğunu, ne bilsinler! Meğer tarikatın kurucusu *Eb'ul Abbas Ahmed*, bu taraflıymış; dahası Kaadiriye tarikatına düşman! *Mahmud Essadi*, Kaadiriye'nin 'gözde' müritlerinden değil mi ya, kıstırıp bir köşede işini bitirmeyi kararlaştırıyorlar. Bir pala, bir pala daha, *Mahmud Essadi* kanlar içinde yerlere seriliyor ama, ecel daha gelmemiş, ölmüyor. Paldır küldür, *El-Uveyd Hastanesi*'ne götürülüp, ameliyat edilecektir. Tedavi, istirahat, nekahat derken, sapasağlam ayakları üstündedir. Demek üç yıl sonra ölmek için.

Kur'an-ı Azim-üş-şan'da buyrulmuştur ki, 'herkesin kaderini boynuna astık,' *Mahmud Essadi*'nin kaderi de böyle bir kader: *Ayn-Sefra*'da, kehribar rengi çamurdan çıkartılan cesedin, adı erkek ama, vücudu kadın! Evet kadın, ama ne kadın!

RIMBAUD'NUN KIZI MI?

Adı, İsabelle. Soyadı, *Eberhardt*. Doğum tarihi, Şubat 1877. Doğum yeri, *Meyrin (Cenevre)*. Babası, Ermeni papazı iken, işi dinsizliğe vurmuş olan *Aleksandr Trofimovskiy* görünüyor ama, *Trofimovskiy* aslında babalığı. Annesi daha önce bir Rus generaliyle evliymiş, *İsabelle* ondan olmuş; galiba yabancı asıllı bir general bu, General *Carloviçi de Mörder*. Anlaşamayınca, çocuklarını kaptığı gibi, kadın kaçıyor; o gün bugün, *Trofimovskiy*'in *Meyrin*'deki villasında yaşıyorlar: *Villa Tropicale*'da.

Fronçoise d'Eaubonne, bazı ilginç iddialar aktarıyor: ki-

milerine bakarsanız, *İsabelle*'in babası o general de değilmiş, Fransız şairi *Arthur Rimbaud* var ya hani, oymuş. *Arthur Rimbaud* ha, *Verlaine*'le eşcinsel ilişkileri ortalığı altüst eden, ünlü şair? İddianın dayanağı, *İsabelle*'in *Rimbaud*'ya son derece benzemesi. Hele Fransız bahriyelisi kılığını giyip de, gemici barlarının alkol ve cıgara yoğunluğuna daldı mı, hınk demiş *Rimbaud*'nun burnundan düşmüş. Dahası var, *İsabelle* adı, *Rimbaud*'nun en sevdiği kız kardeşinin adı; şair kızına bu adı koymuş olamaz mı deniyor. Ya *İsabelle Eberhardat*'ın sayısız yazılarından birinde, şöyle bir cümle karalamasına ne demeli: *ben de babam gibi Müslüman olarak öleceğim" Rimbaud*'nun, belirli bir yaştan sonra şiiri, *Paris*'i, *Fransa*'yı bırakıp *Nil Vadisi*'nde kaybolduğu malûm, oralarda Müslüman olduğu da sık sık söylenir. İster misiniz gerçekte *İsabelle Eberhardt, Rimbaud'nun...*

Yasal olarak ister *Rimbaud*'nun 'gayr-ı meşru' kızı olsun, isterse *General Mörder*'in *'meşru'* kızı, aslında o, ruhsal olarak evinde büyüdüğü *Aleksandr Trofimovskiy*'in kızıdır. Hiç kuşkusuz, bu böyle. *Villa Tropicale*, alışılmadık bir ev. *Trofimovskiy* botaniğe düşkün, bahçesinde inanılmaz bitkiler yetiştiriyor; kükürt sarıları, maytap yeşilleri insanın başını döndüren esrarlı çiçekler; cilalı yaprakları, jilet gibi tutanın elini kesen ekvator ağaçları. Çocukları, aynı zamanda, hem Rus, hem Fransız, hem Alman olarak büyütmüş. Aldıkları eğitim bu. Muazzam kitaplığında, zamanın en önemli eserleri, ellerinin altındadır. Çevrelerinde her an ilginç felsefe söyleşileri, teolojik tartışmalar, ezici bir düşün atmosferi. Gencecik çocuklar dayanabilir mi buna? Dayanamıyorlar pek, büyük kızı *Olga Eberhardt* subayın biriyle mercimeği fırına vermiş, evi terk ediyor. Hemen arkasından, *Vladimir* havagazını açıp, intihar edecektir. Villa'da *İsabelle*, bir de *alter ego*'su *Augustin* kalmıştır artık.

O tarihlerde neye mi benziyormuş, bir erkeğe, ziyaretçinin birisi öyle anlatıyor:

Trofimovskiy'in çiçeklerini bana sık sık överlerdi; merak ettim, nihayet bir tavsiye mektubu sağlayıp, villa'nın ka-

pısım çaldım. Bahçede, elinde balta, bir delikanlı odun yarıyordu. İriyarı, boylu boslu bir oğlan, on altısında filan olmalı. Yüzü biraz ay yuvarlağı, saçları diri esmer, bıyıkları henüz terlememiş. Meğer İsabelle Eberhardt değil miymiş bu delikanlı? İlk bakışta, kesinlikle ihmal vermemiştim. Trofimovskiy, daha sonra bana dedi ki, kızımı gördünüz ya, işte böyle erkek kılığında yaşıyor, şehre inerken kolaylık oluyormuş da...

1894'de, Augustin de evden kaçmıştı. *İsabelle*'e ilk mektubu, nereden gelse, iyi: *Sidi-bel-Abbas*'dan! Meğer delikanlı, Fransızların ünlü *Yabancılar Lejyonu*'na yazılmamış mı? *Kuzey Afrika*'da, asker. *İsabelle*, hanidir sardırmış, harıl harıl Arapça öğreniyor: *Augustin*'in serüveni, onun kuşlarını da *Magrib*'e uçuracaktır; annesi olmasa, çoktan alıp başını gidecek, onun yüzünden gidemiyor. Sonunda bakmış, olmayacak, onu da aldığı gibi *Cezayir*'e kapağı atmış: 1897 Mayısı.

Michel Tournier'nin verdiği bilgilere göre, iki kadın *Bône*'da yerleşiyorlar. *İsabelle* son derece mutludur, kalabalığa karışmış, 'erkek' hayatını yaşıyor; ama annesi için durum farklı, yalnız farklı değil acıklı da, 'gurbet'e dayanamıyor kadıncağız; öyleki, *Trofimovskiy* imdadına koştuğu zaman, onun ölüsünü bulacaktır. Annesinin ölümü, *İsabelle*'in 'öteki hayatını' büsbütün somutlaştırıyor, vırt zırt *Avrupa*'ya gidip gelmekte, 'erkekliğinin' tadını iyice çıkarmaktadır. En büyük tutkusu, Araplığa gittikçe daha çok gömülmek, Müslümanlık içinde kaybolmak! Kolay olmuyor bu, güçlük üstüne güçlük, dert üstüne dert: bir kere parasız, geçimini binbir müşkülâtla sağlayabiliyor; ikincisi, daha önemlisi, Fransız sömürge yönetiminin, onu hiç de iyi gözle görmeyişi: Araplık taslayan Alman isimli bir Rus kadını ki, üstelik 'erkek' olarak yaşıyor: basık tavanlı sûk'larda, kırçıl çöl Araplarıyla nargile tokurdatan o; sarhoş gemicilerin, kanlı fahişelerin kaynaştığı liman meyhanelerinde, duman duman kafa çeken, o! Böyle birini, nasıl iyi gözle görsünler?

Güçlükler *İsabelle*'i yıldırmayacaktır. O kadar ki, Müslüman olup işte o sıralarda tam anlamıyla erkekliği üstleniyor,

Mahmud Essadi olarak, Kaadiriye tarikatına giriyor. Kaadiriye, bir adı Bâz'ullah, bir adı *Bâz'ül-Eşheb* olan *Abdülkaadir-i Gıylânî*'nin ünlü tarikatıdır ki, mensuplarına hayli geniş serbestlikler tanıdığı söylenmiştir. İddiaya göre, şu şiir *Abdülkaadir-i Gıylânî*'nin:

Mürîdi him ve tıb veştah ve gannî
ve if'al mâ teşâ'fe'l-ismi âlî

Anlamını merak mı ettiniz? *'Müridim hoş ol, aşka düş, aşkın sözlerini söyle, şarkısını çağır, dilediğini yap, benim adım yücedir.'* Doğrusu *Mahmud Essadi*'nin, Şeyhinin tavsiyelerine uymadığını hiç kimse söyleyemez.

GARİP EVLİLİĞİ

Mahmud Essadi, Mareşal de Saxe'ın o ünlü sözünü, sık sık tekrarlarmış: *aslolan hayat değildir, seyahattir."* Buna inanmış birinin, evlenip barklanacağı düşünülebilir mi? Düşündük diyelim, olsa olsa aklımıza, hanım hanımcık bir Arap kızını 'imam nikâhıyla' alıp, 'Müslüman' bir yuva kuracağı gelir. *Mahmud Essadi*'nin evlenmesi, bambaşka koşullar altında gerçekleştirilmiş, ilginç bir evlilik. Hiç de, tahminlere uymuyor.

1901 yılı başlarında, Ticanî'nin biri *Behima*'da onu yaralamıştı ya, iyileştikten sonra, saldırganın Fransız Askeri Mahkemesi'ndeki yargılanmasına çağrılıyor. Herkesin beklediği 'ne de olsa Hıristiyan, beyaz ve Avrupalı olan' *İsabelle Eberhardt*'ın, Ticanî *fanatique*'ini, ağır bir dille suçlaması! Hayret, bir de ne görsünler: mahkemeye o, *Mahmud Essadi* olarak geliyor; Müslümanlık gayretiyle, hâkimlere karşı saldırganın savunmasını üstleniyor. *Constantine* Askeri Mahkemesi, müthiş bir karar verecektir: saldırgan için, ömür boyu kürek; saldırılanın *Cezayir*'den sürülmesi!

Mahmud Essadi evlenmeyi, *Marsilya*'da *Cezayir*'e nasıl geri dönebileceğini düşünürken, kafasına koymuştu. Fransız yönetimi onu *Cezayir*'den 'yabancı' olduğundan dolayı sürme-

di mi; Fransızın biriyle nikâhlanırsa, Fransız uyruğuna geçmiş olacağından, dava biter. O tarihlerde Fransızlar da, İngilizlerin *gurkha*'ları gibi, sömürge halkından devşirdikleri askerleri kullanıyorlar, kimisine *zouave* adını yakıştırmışlar, kimisine *spahi*. İşte *Isabelle Eberhardt*, bunlardan bir sipahi başçavuşuyla anlaşıp evleniyor: adam hem Fransız uyruklu, hem de Cezayirli Müslüman! Ondan sonra, ver elini *Cezayir*! Yine çölde, at sırtında, o vaha senin bu vaha benim, dolaşmaları! Issız ve tehlikeli Arap köylerinde, gecelemeler! Elde cıgara, 'kafa yüksek,' çengi oynatmalar!

Goncourt Akademisi'nden *Michel Tournier*, onu *Rimbaud*'dan çok, *Andre Gide*'e benzetiyor. Yazdıklarının, yüzyılın başlarındaki *Kuzey Afrika*'yı, *Gide*'in yazdıkları kadar, hatta daha da iyi, anlattığı fikrindedir:

Andre Gide de aynı dönemde, aynı toprakları ve insanları, onun kadar sevmiş, fakat hiçbir zaman onun kadar ileri gitmemişti; ne Arapçayı benimsedi, ne de Müslümanlığı! Ayrıca Gide'e oranla İsabelle Eberhardt, Arap uygarlığının zenginliklerine çölün korkunç sınavına, daha bir içten, daha bir alçakgönüllü yaklaşmıştır."

İsabelle Eberhardt evlenmiştir, hem de öyle sıradan biriyle değil, bir sipahi başçavuşuyla; o zaman soru şu, ömrünce 'erkek yaşayan' *Mahmud Essadi* 'eşcinsel' değil miydi? *Simone de Beauvoir*, ondan söz ederken demiş ki: *erkek kılığında Büyük Sahra'yı at üstünde geçen İsabelle Eberhardt çöldeki keskin atıcılardan birine teslim olduğu zaman, kendine duyduğu saygıyı, hiç mi hiç yitirmiyordu herhalde."* Bundan onun, sadece *travesti* olduğu, eşcinsel olmadığı yargısını çıkarmak olasıdır ama, *Simone de Beauvoir* onu aynı kitabının 'sevicilerin erkek gibi giyinmesini' irdelediği bölümünde, şöyle ele almasa:

"... sevici kadınların davranışlarının kışkırtıcı ve yapmacıklı oluşu, durumlarını doğal bir biçimde yaşayabilmek için ellerinde hiçbir tutanağın bulunmayışındandır: doğallık, insanın kendini düşünmemesi, edimlerini, zihninde canlandırmadan eylemde bulunması demektir; öbür insanların tutum-

larıysa sevici kadını hep kendi varlığının bilincine varmaya zorlar. Ancak iyice yaşlandığı, ya da büyük bir toplumsal etkiye sahip olduğu zaman, dingin bir kayıtsızlıkla bildiği yolda yürüyecektir...

"Örneğin, hoşuna gittiği için mi, yoksa kendini savunmak üzere mi, erkek gibi giyindiğine karar vermek güçtür, Hiç kuşkusuz burda, içten gelen seçmenin payı büyüktür. Hiçbir şey kadın gibi giyinmekten daha az doğal değildir; erkek giysisi de yapaydır elbet, ama kadınınkine oranla daha rahat ve yalındır, eylemi köstekleyici değil, kolaylaştırıcıdır: George Sand, İsabelle Eberhardt erkek giysileriyle dolaşırdı; Thyde Monnier Moi *adlı kitabında pantolona düşkünlüğünden söz eder; bütün etkin kadınlar topuksuz pabuçları, kalın kumaşları severler."*

Mahmud Essadi (ya da *İsabelle Eberhardt*) yaşadığı her ânı, aslında yazarak değerlendirmiş, yazıları ancak ölümünden sonra yayımlanıyor. Yedi kitabı var: bazıları anı, bazıları gözlem, bazıları otobiyografik nitelikler taşıyor; roman da yazmış, *Le Trimardeur*. Eğer 1960'larda ortalığı altüst eden *feminisme* cereyanı, cinsel azınlık hakları hareketi olmasaydı, yeniden gündeme gelir miydi, bilinemez. Bilinen odur ki, bu arada *Françoise d'Eaubonne* bu ilginç kadına eğilmiş, hayatını ve serüvenlerini *La Couronne de Sable/Vie d'İsabelle Eberhardt* adlı eserinde ele alıp incelemiştir.

Meraklısı İçin Notlar

İsabelle Eberhardt'ın kitapları yaşadıklarını yansıtan eserler. Başlıcaları *İslâmın Sıcak Gölgesinde, İslâm'dan Sayfalar, Hikâyeler ve Peyzajlar, Forsa Amara, Anarşist* ve romanı *Serseri*. Aşağıdaki bölüm, üslûbu ve içeriği konusunda bir fikir vermek amacıyla, *İslâmın Sıcak Gölgesinde* isimli eserinden aktarılmıştır.

"... bugün Cuma Namazından sonra, bütün köy kötü bir haberle çalkalandı, genç ve beyaz bir Müslüman kadını, kendini asmış. Gittim, kadın ağıtlarının yükseldiği damının çevresindeki kalabalığa karıştım. Şuna buna sorup bilgi edinmeye, işin aslını öğrenmeye çalı-

şıyorum. Dediklerine bakılırsa, ailesiyle anlaşamıyormuş, derdini dinleyecek kimse bulamamış!

"Kocası Hammu Hassin'e açılayım demiş, adam umursamamış bile, dahası döverek onu susturmuş. Hırçın bedevi kızı bakmış ki isyandan yarar yok, kaderine boyun eğmiş ama, görünüşte böyle bu; aslında garip, çok garip bir özgürlük duygusu kaplamış içini.

"Daha evvel kaç kere ağabeyinin evine kaçmış, beyhude, ağabeyi her seferinde almış onu kocasına geri getirmiş. Kadı'ya, ya da Seyit İbrahim'e başvurmasını önlemişler. Köleden farkı yok yani, üstelik zenci kölelerden de köle, çünkü köleliğinin acısını çekiyor. Sonunda işte o sükûnet hissine kavuşuyor, çünkü manevi kurtuluşun büyük sırrına varıyor: herkesin camide olduğu bir akşam, ufacık ayaklarının ucunda yükselip, kendisini hayatının ve tutsaklığının üzerine asıveriyor; uzun ipek kuşağıyla, kimseye tek kelime çıtlatmadan, yapayalnız..."

5.

'CAN İBO ŞAH'

Bakıyorlar ki olmayacak, *pehlivan Laskara* ile *pehlivan Parpul*, sonunda kararı veriyorlar: *Can İbo Şah*'ı İstanbul'dan kaçıracaklar, başka çare yok! *Pehlivan Laskara*, Rum bir kaptan bulmuştu: *Kaptan Ayamavri*. Adam ünlü köçeği, gemisine atıp *Cezayir*'e kaçırmak için, akça bile istemiyor: Orada elini öpene, ağırlığınca altına satabilirmiş! *Pehlivan Parpul*'a gelince, o *Can İbo Şah*'ın, *Balatşah Mahallesi*'ndeki konağından, *Ayamavri Kaptan*'a 'sağ salim teslim etmeleri' için, iki yeniçeri ayarlamıştı: biri *'kanlı' Mustafa*, öbürü *'çıplak'* Ömer. Keyiflerine bırakılırsa, bu 'şerirler' köçeği öldürecek 'vesselâm,' gel gör ki 'kolbaşılar' işin içinde ölüm istemiyor; *Can İbo Şah* derdest olunup, *Ayamavri Kaptan*'ın gemisine sağ salim teslim edildiği takdirde,' 'şerirlere' bin altın ödenecek! Böylelikle, *Dersaadet*'in ünlü 'kolbaşıları,' pehlivan *'Baba' Nazlı*'nın başlarına sardırdığı bu beladan, kurtulmuş oluyorlar. Bela ki, ne bela: *Sultan Mehmed-i râbî*'nin, on beş gün on beş gece süren sünnet düğününden beri, 'payıtahtın' oyuncu kollarına kök söktürüyor.

İş artık, *Can İbo Şah*'ın kaçırılacağı gün ve saatin, seçilmesine kalmıştı.

O İSTANBUL...

Müverrih *Mehmet Halife*, *Sultan Mehmed-i râbî*'nin ilk saltanat yıllarında, *Dersaadet*'i şöyle anlatır:

"... İstanbul halkı devletlerine, nimetlerine mağrur oldular. Hak yolundan ayrıldılar. Nefis davasına düştüler. Birbi-

rini aldatır, biri öbürünün elindekini almaya çalışır; namusa iftira atarlar, leke sürerler. Bütün esnaf hilekâr. Yeniçeriler tuğyan halinde, her türlü rezaleti, ulu orta sokak ortasında yapıyorlar. Ulema ilmin faziletini unutmuş, avam ise zinâ ve livâtâya düşmüş. İstanbul'un üzerinde, bir bela-yı âsumâni dolaşıyor. Böyle devam edemez, ya bir merhametsiz kılıç sahibi kesecek, ya bir salgın gelip kıracak, ya bir ateş düşüp yakacak; varlık içinde, aklını ve ahlâkını kaybeden insanları, kül üstünde çırılçıplak bırakıp, yaptıklarına pişman edecek...

Reşad Ekrem Koçu ise, aynı *İstanbul*'u ve eğlence hayatını şöyle özetlemektedir.

" *deniz kıyılarına, denizle dudak dudağa yalılar dizilmiş: Boğaziçi yalıları, Haliç yalıları, Marmara yalıları. Şehrin etrafında mesireler, çayırlar, dere boyları. Kibarın ve zenginin altın yaldızlı, ipek şallı, sırma saçaklı, dibâ ve atlas yastıklı ince zarif kayıkları; kafesleri altın yaldızlı, kubbeleri altın alemli, perdeleri atlastan ve kadifeden arabaları, yüzer ve yürür birer köşk olmuş...*

o devirde İstanbul'un nüfusu, bir milyonun üstünde tahmin ediliyor. Muharrirler 'benî âdem deryasıdır' diyorlar...

sultanlar, şehzadeler doğar, donanmalar, şehrayinler yapılır. Sultanlar evlendirilir, şehzadeler sünnet edilir, tabaka tabaka vezirlerin, âyan ve eşrâfın, tüccarın ve esnafın da düğün mürüvvetleri olur. Elbette ki taşan servet eğlence isteyecektir. Rakkasları, hânendeleri, sâzendeleri, mukallidleri, soytarıları, hokkabazları, türlü türlü cambazları, perendebazları, hayalcileri ve orta oyuncuları ile büyük oyuncu kolları kurulmuştur. Hepsinin başında 'pehlivan' unvanıyla birer kolbaşı, kumpanya reisi vardır. Feleğin çemberinden geçmiş, şeytanla kahve için sohbet etmiş adamlardır...

Olayı gerçek boyutlarıyla değerlendirebilmek için, şunları da eklemek mi gerekiyor? O *İstanbul*, harem ve selamlık *İstanbul*'udur; onun içindir ki, haremin ve selamlıkın eğlencesi de, 'oyun kolları' da ayrıdır; haremde oynayan 'çengi,' selamlıkta oynayamaz; nasıl ki, selamlıkta oynayan 'köçek'in haremde oynaması, basbayağı suçtur.

İşte 'köçek' *Can İbo Şah*'ın 'zuhuru,' bu *İstanbul*'da, 'çocuk' padişah *Sultan Mehmed-i râbî*'nin sünnet düğününde 'vâki olmuştu.'

o tarihte devlet, padişahın büyük anası Kösem Sultan ile bu yaman kadının dışarda politika ortakları olan Yeniçeri Ocağı ağalarının pençesinde idi. Et Meydanı, Yeniçerilerin meydanı idi. İstanbul'un kibar ve zengin muhiti de Vefa semti idi. Beyazıt Meydanı, şehrin göbeği idi. Halkı eğlendirecek oyuncu kollarına At Meydanı, Beyazıt Meydanı, Vefa Meydanı, bir de Aksaray'da büyük Yeniçeri Kışlası önündeki Et meydanı tahsis edilmişti. Bu üç meydana büyük 'kollar' yerleşti.

CAN İBO ŞAH'IN 'ZUHURU'...

Ortalık, ana baba günüdür. Çeşitli 'kolların' çalgıları, birbirine karışıyor: Alttan alta, 'müterreddit' titreşen defler; ısrarlı dümbelekler, edepsiz zurnalar! Şurada, alevleri yutan 'Habeşî' ateşbaz; orada, akıl almaz perendelerini âdeta ipe dizen, 'Eflâklı' perendebaz; her tarafta, sırtlarında pırıl pırıl pirinç güğümleriyle 'seyyar' şerbetçiler ki, olanca güneşi üstlerine toplayıp, kalabalığın yüzüne gözüne yansıtırlar. Ünlü 'pehlivanlar' namlı 'köçeklerini' meydana salıvermiş: *Pehlivan Ahmed*'in *'saçlı' Ramazan*'ı, *pehlivan Zümrüd*'ün *'sürmeli' Dimitraki*'si, *pehlivan Laskara*'nın *Arslan Şah*'ı, vs... 'Kollar' seyircileri, hokkabazları, cambazları, perendebazlarıyla avlayıp, ünlü köçeklerinin seyrine celbediyorlar. Bu dağdağanın ortasında pehlivan *'Baba' Nazlı* ne yapsın? Onun elinde, sadece emektar kemençesi var, bir de yetiştirmek uğruna varını yoğunu harcadığı 'köçek' *İbo*'su! Doğru dürüst sahnesini bile süsleyememiş, 'gariban.'

İstanbul halkının henüz meçhulü olan genç rakkas, düğünün ilk günü, kuru tahtadan bir kerevet üstünde oynadı. Keşmirî 'şopar,' harikulâde bir Hind raksına başladığı zaman, karşısında yalnız on kişi vardı. Oyunu, beş bin kişinin alkışlarıyla bitirdi. At Meydanı'nın kalabalığı, on beş yirmi dakika içinde, 'Baba' Nazlı'nın köşesine kayıvermişti...

"... bu köçek, insan şekil ve suretinde, semavi bir mahlûk idi. Evvelâ al ipekli bir köçek entarisiyle çıkmıştı. Belinde al kuşak, üzerinde al camedân vardı. Başına da, al bir şal sarmıştı. Bu alev parçası, döndü, kıvrıldı, büküldü, uçtu; ve birden, o kuru tahta kerevetin bir yerinde kayboldu. Gözden kaybolmasıyla, bir anda yeniden göründü, fakat bu sefer serâpâ beyazlar içinde idi. Aynı rakkas mıydı, yoksa başkası mı? Hele bir kılıç oyunu oynadı... Gövdesi çıplak, belinde ucu yerde sürünür bir kırmızı kuşak, bacaklarında bol paçaları kıvrak ayakları üzerinde dökülmüş kırmızı bürümcükten, yarı şeffaf bir şalvar, başında altın miğfer ve iki pençesinde iki eğri kılıç... Zaman oluyordu ki, ince ve uzun oğlan, çelik parıltılarına karışıp kayboluyordu, yerde ayaktır parmaktır hiçbir şey görünmüyordu..."

Düğünün beşinci günü, beklenen olur: *Can İbo Şah*'ı Saray'a çağırırlar. Üç gün, üç gece orada kalacaktır. Düğünden sonra, koca *Dersaadet*'te, başka şey konuşulmuyor: Varsa *Can İbo Şah*, yoksa *Can İbo Şah*! O sünnetten bu sünnete çağrılıyor, o düğünden bu düğüne! Onun ve *'Baba' Nazlı*'nın kesesine bereket akmaktadır. Öteki kolbaşıların, kesesiyse 'kesat.' Ne yapsınlar, işi gücü bırakıp, *Can İbo Şah*'ın ardına düşüyorlar. Nasıl düşmesinler, devrin vüzerasından *'Bekri' Mustafa Paşa*, kızının düğününde onu oynatmayı kafasına koymuş, o tarihte başka yere sözlü diye, düğünü erteliyor: *Can İbo Şah*'ın mertebesi bu! *Pehlivan Parpul, pehlivan Ahmed, pehlivan Kapucuoğlu Osman, pehlivan Selvi Yahudi, pehlivan Köçek Zümrüd*, birer ikişer, *Balatşah Mahallesi*'ndeki konağa gelir, kapısını çalar. Teklif üzerine teklif! Gel gör ki, teklifler ne kadar parlak, vaadler ne kadar cazip olursa olsun, *Can İbo Şah*'ın cevabı değişmez:

"— ... ben sokakta yalınayak ayı oynatırdım, beni bu devlete 'Baba' Nazlı nail eylemiştir, ben şimdi ona nankörlük edemem, rızkı Allah taksim eder, herkes taksim edilmiş rızkını alır."

Gerçekten dediği gibi olmuştu. *Sultan Mehmet-i râbî*'nin ilk saltanat günleri. *Edirnekapusu* ile *Karagümrüğü* arasındaki bir kahvede, *'Baba' Nazlı* oturmuş, kara kara düşünüyor: Oyuncu kolu dağılmak üzeredir, elinde ne yaman bir köçeği var, ne de ünlü *Gemici* oyununu oynayabilecek oyuncuları. O sırada, gözü, kahvenin önündeki açıklıkta ayı oynatmakta olan, Çingenelere ilişmesin mi? Kırçıl bir adam yorgun ve yaşlı ayısını oynatırken, ince uzun, tığ gibi bir 'şopar' ona def çalıp şarkı söylemektedir. *'Baba' Nazlı*, gözlerini bir zaman, bu oğlandan alamaz. O ne vücut, o ne etvar, o ne endam! "*Yahu bu cıvan, köçek olmak için halkedilmiştir.*" *'Baba' Nazlı*'nın dağılmak üzere olan oyuncu kolunu, kurtarsa o kurtarabilir.

Önce oğlanla konuşuyorlar. Adı *İbo*'ymuş, *İbrahim*. Çergileri, *Edirnekapusu* dışında kurulmuş. Bunlar, orakçı Çingenesi oluyor, işleri demircilik, ıskara maşa yapmak. *İbo*'nun kalabalık bir ailesi var, babası, anası, dokuz tane ablası. Ayıyı oynatan kırçıl adamsa, amcasıymış. *'Baba' Nazlı*'dır çeker amcayı köşeye, böyle böyle böyle. *İbo*'nun 'padişah huzurunda oynamak için halkedilmiş' bir köçek olduğunu, eğer oğlanı kendine verirlerse bunu kanıtlayabileceğini anlatır. Amcanın aklı yatmıyor, bir kere köçeklik bunların çergisinde 'ayıpmış,' ayrıca *İbo* 'kusurlu' bir çocuk, oynayamaz. *'Baba' Nazlı* yoluna çıkan bu kısmeti bırakacak adamlardan değildi. İbo'nun babasıyla görüşmek istedi. Hep beraber kalkıp, *Edirnekapusu* dışındaki çergilerine gittiler. Yol boyunca onlara, neredeyse ayı vaadediyor.

Talih bu ya, *İbo*'nun babası amcasından uysal çıkacaktır. Ne çergilerinde köçekliğin ayıp olduğundan söz etti, ne oğlanın kusurundan; doğrudan pazarlığa oturdu. Al takke ver külâh, anlaştılar; hem oğlana, hem babasına ve amcasına birer çuha potur ile birer pabuç; annesine iki donluk çiçekli bez alıverecek; ayrıca, her yıl aileye beş yüz akça ödeyecekti! *İbo*'yu alıp gitmeden, yine de babasına soruyor: "— *Nedir bu*

oğlanın kusuru?" *İbo*'nun babası, kaşlarını çatarak cevap veriyor: "— *Yoktur İbo'cuğun hiçbir kusurcağızı!*"

'*Baba*' Nazlı, *İbo*'yu *Can İbo Şah* yapıncaya kadar, iki yıl çalıştırmıştı. Bu süre boyunca, 'kusuru' fark etmedi mi? Ettiyse bile, açıklamak herhalde işine gelmedi. *Can İbo Şah* olduktan sonra açıklaması zaten düşünülemezdi. Sonunda 'kusuru' yine o kırçıl amca açıklayacak, farkında olmadan hem *İbo*'nun hayatını kurtaracak hem de *Can İbo Şah* efsanesine son verecekti.

Ya da *'Güllü' Fatma* efsanesini başlatacak...

İBO'NUN SIRRI NEYMİŞ?

'Köçekler' eski erkek sefahatinin 'bataklık çiçekleri': ortaya çıkıp oynamakla kalmıyorlar; işret onlarda, fuhuş onlarda, her biri, eşcinsel sevdaların ayrı bir kahramanı! *Can İbo Şah* sefahata bulaşmayışıyla onlardan ayrılıyor: oyunu bitti mi bitti, ne işret sofrasına oturur, ne paşalarla beylerle 'halvet olur,' asla 'takımından' ayrılmaz. *'Sair zamanlarda ise, evinden dışarı adım attığı görülmemiştir.'* Durum elbette tartışma konusu oluyor. Kimisi 'gizli fuhuş' yaptığı fikrindedir, derler ki: *"Anası turp, babası şalgam, Kıpti köçekte namus?"* kimisi bu çekingenliğini, ihtiyatkârlığına verir, derler ki: *"Kolbaşıların suikastından kaçar, cümle kibar onun meclûbudur, oğlan işini bilir."*

Gerçi, yaşlı başlı fakat sarhoş bir Çingenenin, kahvenin birinde ağzından kaçırdıkları, *Can İbo Şah*'ı, 'Kolbaşıların' ona hazırladığı 'suikastten' kurtarıyor, ama ailenin felaketine sebep oluyor. O yaşlı Çingene ki, *İbo*'nun eski 'ayıcı' amcasıdır, şunları demiştir: "— *... te ne ki dedimse, içinde bir damlacık yalan yoktur. Açtık, çıplaktık, çul çaputla çergide otururduk; doyduk, giyindik kuşandık, koca konakta otururuz ama ... işin içinde bir bit yeniği var: Can İbo Şah işret etmez, çünkü erkek değildir, kız çocuğudur.*"

Reşad Ekrem Koçu, sonra olanları şöyle anlatıyor:

"*... sarhoş Çingene çıkıp gidince, mesele evvelâ kahveha-*

ne halkı tarafından, sonra da kolbaşılar tarafından İstanbul Kadısı efendiye aksettirilmişti. Kadı efendi, Divân-ı Hümayun'a arzetti. Divan da, namlı köçekle kolbaşı 'Baba' Nazlı'nın derhal tevkiflerini; bütün şahitlerin dinlenerek, başta köçeğin amcası olmak üzere, İbo'nun bütün ailesi efradının da nezaret altına alınmasını emretti. Divan-ı Hümayun'un bu tevkif emirleri, şayianın şehre yayılmasından yirmi dört saat sonra verilmişti. 'Baba' Nazlı Ayvansaray'daki evinde bulunamadı. İhtiyar bekârdı, evinde oyuncu kolunun uşak takımından, üç Çingene oturuyordu, 'Ağa gece eve gelmedi' dediler; sıkıştırılınca da: 'Bu sabah bizimle helâllaştı, bir heybe aldı, çıktı gitti. Nereye gitmiştir, bilemeyiz' dediler. Üç gün sonra Bostancıbaşı Köprüsü civarındaki ormanda, Turşucu Deresi içinde, 'Baba' Nazlı'nın cesedi bulundu: bir bektaşi fukarası kılığında idi, parasına tamah edilerek öldürüldüğü anlaşılıyordu, soyulmuş, belinden kemeri alınmıştı...

Balatşah Mahallesi'nde Köçek İbo'nun konağına gidenler, konağı bomboş buldular. Yalnız odalardan birinde tavanda bir ceset sallanıyordu: İbo'nun ayyaş amcası! (...) Köçek Can İbo Şah'a gelince, izi bulunamadı. Tamamen kayıplara karıştı..."

Bütün bunlar niye mi diyeceksiniz? *Çünkü 'On yedinci asrın ortasında bir Müslüman kızının, velev ki Çingene ırkından da olsa, cinsiyetini gizleyerek rakkas oğlan kılığında ortaya atılması, erkeklerle beraber yaşaması büyük, ağır bir suçtu; hem fuhuş hem küfürdü, cezası en hafifinden 'idamdı' da, ondan!*

Peki ya 'Güllü' Fatma efsanesi?

Kim hiyame etti?

Rivayet odur ki, *Köçek İbo*'nun sarhoş amcası, 'oğlanın' öbür köçekler gibi neden sefahata düşmediğini açıklamaya çalışırken, sırrını 'fâş' etmişti: *"Te ben o İbo'nun amucasıyım be! Te bizim çocuğumuz benzemez elbet, kahbe köçek oğlanına! Zirakim, İbo'cuk kızdır, gül goncesi Güllü kızdır o!"*

Bu 'ifşaat,' Köçek *Can İbo Şah* olayını, ancak bizim *Yeşilçam* filmlerinde eşine rastlanabilecek, ağdalı bir melodrama dönüştürüyor. Hem kahve halkı, hem şöhretiyle başedemedikleri için köçeği kaçırmayı tasarlayan kolbaşılar, durumu *Dersaadet Kadısı*'na bildireceklerdir. O da, görevi gereği, *Divân-ı Hümayun*'a 'arzediyor.' Neden mi? *Reşad Ekrem*, şöyle izah etmiş: "... *XVII. yy'da, bir Müslüman kızının velev ki Çingene ırkından da olsa, cinsiyetini gizleyerek, rakkas oğlan kılığında ortaya atılması, erkeklerle yaşaması büyük, ağır suçtu: Hem fuhuş hem küfürdü, cezası en hafifinden idam idi. Kız, kadın, rakkase ve çengi olarak ancak kadın cemiyetlerinde oynayabilirdi: Erkek cemiyetlerinde oynatılan kadınlar, gayr-ı müslim fahişelerdi.*" Hal böyle olunca, *Divân-ı Hümayun*'un *Can İbo Şah* ile 'kolbaşı' *'Baba' Nazlı*'nın 'derhal tevfiklerini, başta amcası olmak üzere köçeğin bütün aile efradının da nezaret altına alınmasını' buyuracağını biliyoruz. Bunda şaşılacak taraf yok.

Gel gör ki, ara tara, *'Baba' Nazlı Ayvansarayı*'ndaki evinde yoktur. Üç gün sonra, Bostancıbaşı Köprüsü dolaylarındaki ormanda, Turşucu Deresi içinde, cesedini bulurlar. Köçeğin *Balatşah Mahallesi*'ndeki konağına gidildiğinde ise, *Can İbo Şah*'a değil, odalardan birinin tavanında sallanan 'ayıcı' kırçıl amcanın cesedine rastlanır: 'Mumaileyh' önce kafayı bir güzel çekmiş, 'bilâhare' korkusundan kendini asmıştır. Peki ya *İbo Şah*? O nerdedir peki? *İbo Şah* kayıp. Epeyce bir zaman, *'Baba' Nazlı* gibi, onun da öldüğü tahmin ediliyor. Yalnız, on beş yıl kadar sonra, adamın biri diyor ki:

"— ... *kaybolduğu sabah, ben Köçek İbo'yu görmüştüm. O zamanlar çocuktum, Demirkapu'da kahveci çıraklığı ediyordum: Dükkânda yatar kalkar idim, sabahın essâlatında, o at üstünde geldi, uğrun kapudan Saray-ı Hümayun'a dahil oldu. Başımdan korktuğum için kimseye bir şey demedim.*

Reşad Ekrem Koçu'nun fikrince, söylediği doğrudur: "*Köçek İbo, Saray-ı Hümayun'a giderek, padişahın büyük anası Kösem Sultan'a sığınmıştı. (...) Kösem aşkı ile, hırsı ile, azamet ve haşmet ile, büyük insandı. Ayaklarına düşen bu garip*

Çingene kızını himaye etmekte hiç tereddüt etmemişti. İbo'yu, –nam-ı diğer Güllü'yü– bir müddet sarayında korumuş, sonra onu gizlice kaçırmıştı."

Güllü gidip *Şam-ı şerif*'e yerleşecektir.

BİR GARİP 'İZDİVAÇ'

Köçek *Can İbo Şah*'ın 'macerasını,' ilk olarak, *Meddah Burnaz Ali, Edirne*'de *Aynalıkahve*'de anlatıyor. Söylediğine bakılırsa, olayı o *Derviş Hasan* adında bir Mevlevi dedesinden işitmiş. *Derviş Hasan*'a anlatan ise, *'Güllü' Fatma*'nın 'kocası' *Cambaz Kasım*! Demek, öyle meşhur bir hikâye ki, ağızdan ağıza aktarılıyor. Aktarılmayacak gibi mi? Hele köçeğin akıbeti bilinirse...

Meğer *Can İbo Şah*, –ya da *'Güllü' Fatma*– babasının onuncu çocuğuymuş; üstelik, dokuz kız çocuğunun ardından geliyor; aile, aklınca oğlan çocuğuna özlemini giderecek ya, tutup onu 'şopar' gibi büyütmüş; yani oğlan çocuğundan farksız! Giyimi, kuşamı, tıraşı, tamamıyla oğlan çocuğu. 'Ayıcı' kırçıl amcanın yanma, yardımcı diye veriyorlar. Tam artık 'örtü altına koyacakları' sıra, başlarına *'Baba' Nazlı* suretinde 'talih kuşu' konacaktır. Zaten 'fakr-ü zaruret' çeken ailenin, iş köçekliğe binince; 'şopar' gibi büyütülen kızın sırrını, niye saklamış olduğunu anlamak, zor olmasa gerek. *'Güllü' Fatma*'nın, *Şam-ı şerif*'deki yaşantısında; bu sefer işi çengiliğe dökse de, niye 'erkek hayatından' ciddi etkiler taşıdığını da!

Çocukluğundan beri taşıdığı 'erkeklik,' ister istemez, çengiliğine yansıyor; bakışları mı keskin, hareketleri mi sert, davranışları mı küstah; orası pek kestirilemiyor ama; bu Habeş esmeri çenginin sırım gibi vücudu, *Şam* haremlerinde birtakım 'ateşli' kadınların rüyalarına giriyor. *Şam* da, o yıllarda *Şam* imiş hani: İç avlularda, güneşi camgöbeği yansıtan havuzların başına, kaşları 'kazan kulpu' rastıklı, gözleri sürmeli kadınlar yan gelir; bir yandan kesme billur nargilelerini tokurdatırlarken, bir yandan da ortalıkta fır döner çengilere,

âdeta ateş saçarak bakarlarmış! Her ne kadar, *Şam* serüveninde *'Güllü' Fatma*'nın, 'hanımlarla' ilişkilerine değgin, fazla bir bilgi yoksa da; erkeklerle ilgileniş biçimi, ne türden bir kadın olduğunu aşağı yukarı belli ediyor. Eski köçek *Can İbo Şah*, *Şam-ı şerif*'de, erkeklerle ilgileniyor, evet; ilgilenmekle de kalmayıp, içlerinden birisiyle evleniyor. Kiminle mi? Bu sorunun cevabı, *'Güllü' Fatma*'nın ne dereceye kadar 'kadın' olabildiğini, meydana çıkarsa gerek: Çünkü beğenip 'aldığı,' 'selamlık' işretlerinin şuh köçeği, *Akîl* adında bir 'oğlan'dır. Üstelik galiba, kendinden de küçük.

Bir garip evliliktir bu, *'Güllü' Fatma* 'kocasına' köçeklik öğretir, vaktiyle *'Baba' Nazlı*'nın ona öğrettiği oyunları, hünerleri: Öyleki, çok geçmeden Köçek *Akîl*, *Şam-ı şerif*'in en namlı, en aranılan, en beğenilen köçeği olmuştur; paşa, bey selamlıklarında onsuz işret edilemez! *'Güllü' Fatma* da, saçlarının arasına gonca günülü takıp da, o hurma, gülsuyu ve tömbeki kokan *Şam* haremlerinde, oyuna kalktı mı, burnu hırızmalı, ayağı halhallı nice hanımların yüreğini oynatıyor, aklını çeliyor. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş diyeceksiniz ya, hayır: *'Güllü' Fatma*, –belki kendini erkekten saydığı, belki onu fazla önemsemediği için– Köçek *Akîl*'in selamlıklarda erkeklerle düşüp kalkmasına aldırmıyor da; Köçek *Akîl*, *'Güllü' Fatma*'nın harem eğlencelerinde kadınlarla düşüp kalkmasını kıskanıyor. Kıskanmak ne laf, çılgına dönüyor 'oğlan,' işi azıtıp ceberrut kesilerek, 'karısını' eve hapsediyor: Kilit üstüne kilit, çıksın çıkabilirse! Aslında bu davranış, kadın kişiliğine bürünse, üstelik evlense de, *'Güllü' Fatma*'nın içinde *Can İbo Şah*'ın yaşantısını sürdürdüğünü göstermiyor mu? Köçek *Akîl*'i çileden çıkaran, 'karısının' besbelli başka kadınlarla ilişkisi!

Talihsiz 'oğlanmış.' Talihsizliği *'Güllü' Fatma*'nın onu koca diye seçmesinden çok, genç yaşında pisi pisine ölüp gidişindendir. Çivit mavisi bir *Şam* gecesi, yıldızlar handiyse sokaklara sarkmış, *Berada Irmağı*'nın yüzünde tül gibi bir serinlik buğulanıyor. Âyandan biri, Selamlık bahçesinde, âlem yapmaktadır: Zahle ve rakı su gibi akıyor. Köşede, saz heye-

ti. Köçekler, oturup oturup kalkıyor; kalkıp kalkıp oturuyorlar: Aralarında ünlü biri, köçek *Akîl*, işretin evc-i bâlâsında, havuzda yıkanmaya kalkar, soyunur dökünür, dal gibi vücuduyla suya girer; ayağı mı kaymıştır, derinliği mi iyi hesaplayamamıştır, anlaşılamaz; bir süre sonra çığlıklar atar ki, meclisteki sarhoşlar bunu lâtife sayıp kahkahayı basarlar; oysa 'oğlan' boğulmaktadır. 'Kocasının' bu beklenmedik ölümü, *'Güllü' Fatma*'nın kapatıldığı 'hapisten' kurtulmasını sağlıyor. Yeniden haremlere, o esrarlı gülsuyu, tömbeki, hurma kokularının dalgalandığı, loş, 'esrarengiz' iç avlulara dönecektir. Burun deliklerinde nargile dumanları, kalın kirpiklerinin arasından karanlık bakışlarıyla, *Şam*'lı kadınların bayıla bayıla seyrettikleri çengi, aslında *'Güllü' Fatma* mıdır, yoksa *Can İbo Şah* mı, kim kestirebilir ki?

Ne odur, ne öbürü, belki ikisidir.

'Güllü' Fatma

1678 ile 1680 arasında, İstanbul'a, Şam'dan bir çengi karı geldi. Yaşı kırk beşin üstünde olduğu halde, dilber yüzü de, ince uzun vücudu da, taravetini mi muhafaza etmişti: Deri rengi, tatlı esmerdi; Arap olduğunu söylemiş idiyse de, kıptiye benziyordu; adı Fatma idi, raksa çıktığı zaman, başına daima bir gül taktığı için, 'Güllü' Fatma diye şöhret buldu.

Görmüştük ya, Balıkhane Nâzırı sâbıkı *Ali Rıza Bey*, *"On üçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı"* adlı kitabında, çengilerden söz ederken, der ki: *kolbaşı hanımın evinde hususi bir meşkhane olduğundan, çengiliğe heves edenler, bu meşkhanede talim ederek, otuz-otuz beş yaşlarına kadar icra-yı sanat eylerler.*" Demek ki, *Şam-ı şerif*'i terk edip *Dersaadet*'e gelmiş olan *'Güllü' Fatma*, aslında çengilik yaşını geçirmişti; *İstanbul* haremlerini kırıp geçirmesi, çengiliğinden ziyade, 'zurafalıktaki' maharetinden ileri geliyor olmasın? 'Zurafalık' da ne mi? *Metin And*, *Geleneksel Türk Tiyatrosu*'nda çengilerden söz ederken, şöyle bir dokunmuş: *"... çengilerin çoğu, tıpkı köçekler gibi cinsel sapıktılar, kadın kadına sevişirler, erkek*

kılığına girip 'zeybek,' 'kilci,' 'kalyoncu' gibi oyunlara çıkarlardı." Eh, ilk gençliğini zaten 'erkek' olarak yaşamış *'Güllü' Fatma*'nın, bu tür oyunlarda ne büyük bir başarı sağlayacağını kestirmek zor mudur? Balıkhane Nâzır-ı sâbıkı *Ali Rıza Bey*, haremlerdeki hanımlarla bu çengiler arasındaki 'zârifane' ilişkilerin mahiyetini, esasen gizlememiş:

"*... eski kadınlarımız çengilere, hamam ustalarına ve bunlarla sıkı fıkı canciğer olan bazı mirasyedi hanımlara* 'zurafa' ('zarifler,' 'inceler' anlamına) *derlerdi. Bu 'zarifler' arasında 'zurafalığa' alâmet olmak üzere, kenarları 'ciğerdeldi,' köşeleri 'ah ah' işlemeli mendil bağlarlardı. Bu kısım kadınlar cemiyet hayatına muhalif bir hayat geçirirler, erkeklerden zevk almazlar. Bunların birbirleriyle sohbetlerinde dahi, bir başkalık vardır. Ne tatlı diller dökerler, ne kadar herkesin, mizacını okşayacak şekilde konuşurlar...*

bazı mirasyedi ve zengin hanımların çengilerden gönüllüsü vardır. Hafifmeşrep ve güzel kadınlara zengin erkek âşıklar lâzım olduğu gibi, zurafalık âleminde de, çengilere, zengin hanım sevdalılar lâzımdır. Oyun arasında çengiler, bu gibi hanımlara, tebessümleriyle, elleriyle ve gözleriyle, gizli şeyler söyler, sırlar ifşa ederler. Raks esnasında, alna altın yapıştırılırken fiskoslar bile olur..."

İster misiniz, *Ali Rıza Bey*'in 'naklettiği' *Kalyoncu* oyununa da şöyle bir göz atalım; bu oyun, *'Güllü' Fatma* gibi vaktiyle 'erkeklik' etmiş bir çengiye ne büyük 'imkânlar' sağlar bir görelim:

"... Kalyoncu *oyununda, meydana getirilen tekerlekli gemiyi çekerken; 'heyamola, yisa yisa, eyyam ola yel ese' tekerlemesini, biri tek olarak; nakaratını ise, hepsi bir ağızdan –çalgının da iştirakiyle– söyleyerek; gemiyi yürütmeleri, çok eğlenceli olurdu. Bir de, bu oyunun kahramanı olan kalyoncu rolü, çengiler arasında, mühim bir vazife sayılırdı. Çünkü, levend endamlı ve gösterişli bir babayiğitin bütün vaziyet ve tavırlarını canlandırmak, her kadının kârı değildir...*

"*... başındaki kalyoncu kalpağı kaşının üstüne yıkılmış, sırmalı şalvar üstüne beline sardığı şalın münasip yerlerine ya-*

tağan bıçağı, piştov, kama ve emsali silahlar sokulmuş, sırma cepken kartal kanadı omza atılmış olduğu ve bir elinde rakı şişesi, diğer elinde bıçağının kabzası bulunduğu halde, yıkıla yıkıla kalyoncu ortaya çıkar. Saz da, 'Bir gemim var, salıverdim engine' şarkısını çalıp söylemeye başlar. Kalyoncu rakibini yumruklamak, ezmek, çiğnemek, öldürmek ister; ve 'bıçağım hakkı için' diyerek attığı nağralarla ortalığı velveleye verirdi...

'Güllü' Fatma, Dersaadet 'zurafası' arasında 'büyük şöhret' olmakta gecikmedi. 'Zevahiri kurtarmak' amacıyla mıdır nedir, tekrar evlenmeyi de ihmal etmiyor ama. Bu defaki kocası, 'macerasını' sonradan Mevlevi Dedesi *Derviş Hasan*'a anlatacak olan *Cambaz Kasım* adındaki 'esircidir': Mısır çingenesi, Kaarun gibi zengin bir adam; dahası, *'Güllü' Fatma*'ya sırılsıklam sevdalı.

Reşad Ekrem, olayı şöyle anlatır: *'Güllü' Fatma kocasını teşhir etti, avucunun içine aldı. Kocasının cariyeleri arasından, kabiliyet görerek seçtiği kızlara raks öğretti ve değerlerini kat kat yükseltti; onları, gittiği saray, konak ve yalılara götürerek oynattı. Rakkase olarak seçtiği kızlar da hep erkek yapılı, koca elli, koca ayaklı, dâvûdi sesli cariyelerdi. Gittiği kibar kapularında, hanımlarla bir hafta, on gün kapanıp kaldığı olurdu."*

Ya akıbeti?

Zurafa meclislerinde rezalet, ne türlü ayyuka çıkmış olmalı ki, Saltanat bunu hazmedemiyor. Günlerden bir gün, *'Güllü' Fatma*'yı *Üsküdar*'daki *Ayşe Sultan*'ın yalısına çağırırlar. *Ayşe Sultan* yalısından çağrılıp da gitmemek olur mu? *'Güllü' Fatma*, bir telaş gider. Bir daha da dönmez. 'Sevicilik' suçlamasıyla, geceleyin yattığı odaya cellat salınıp, yağlı kementle yatağında boğdurulmuş, cesedi 'bilâhare' denize atılmıştır.

O meçhul cellat, bir kementte iki kişiyi birden boğduğunu, asla bilemeyecekti: Hem *Can İbo Şah* adındaki köçeği, hem *'Güllü' Fatma* adındaki çengiyi!

4. Mehmet (1641-1692). **1. İbrahim**'le, Rus asıllı **Turhan Sultan**'ın oğludur. Padişah **1. (Deli) İbrahim**'in tahttan indirilmesi üzerine, yedi yaşında hükümdar olmuştu. Bu yüzden de, ninesi **Kösem Sultan**'la, **Sadrazam 'Sofu' Mehmet Paşa**'nın kuklası gibiydi. Bütün gençlik yılları, **Kösem Sultan**'la **Turhan Sultan** arasındaki saray entrikaları, **Kösem Sultan**'la **Sadrazam 'Sofu' Mehmet Paşa** arasındaki, –yeniçeri ve sipahilerin de karıştığı– yönetim uyuşmazlıkları arasında geçmiştir.

4. Mehmet'in saltanatı, ancak **Köprülü**'ler, 'devreye girince,' düzeliyor. **Köprülü Mehmet** ve **Köprülü Fazıl Ahmet Paşa**'lar, **Girit**'i aldıkları gibi, **Macaristan** ve **Avusturya** üzerine sefer tertip ederler. **Merzifonlu 'Kara' Mustafa Paşa** zamanında ise, **Viyana** yeniden kuşatılır.

4. Mehmet yuvarlak yüzlü, topsakallı, kumral ve elâ gözlü bir padişahtı; uzun boylu olduğu yazılmıştır, güçlü bir kişilik göstermez, savaştan nefret ediyor, 'iş-u-işret'i tercih ediyordu; en büyük merakı ava çıkmaktı ki, bu yüzden halk ona **'Avcı'** lâkabını yakıştırmıştı.

Osmanlı'nın hemen bütün vakanüvis ve tarihçileri yaşadıkları devrin 'travesti'lerini anlatmışlar: **Evliya Çelebi, Mehmet Halife, Abdülhak Molla, Selânik'li Mustafa Efendi** vb. Bunların arasında sayılabilir.

Yakın tarihimizde, belirgin bir alâkayla eğilen **Reşad Ekrem Koçu**'dur, eski tarihleri ve belgeleri tarayarak, *Erkek Kızlar* diye bir kitap yazmış; çeşitli Osmanlı dönemlerinden, çeşitli travesti'lerin, çoğu film olabilecek ilginç hikâyelerini bu eserinde toplamıştır (1962).

6.

ON BEŞ YIL 'ERKEK' YAŞADI

O sabah gazeteci *Marie-Pierre Carretier*, masasının üzerinde, teleks bülteninden koparılmış bir haber buldu. Bazı satırlarının altı çizili. Yazı İşleri Müdürü, besbelli, haberi incelemesini istiyor. Şöyle bir göz atayım dedi, ne görsün, *Valence* kaynaklı bu haber, ortalığı allak bullak edecek, bir olayı bildirmiyor mu?

"*Valence (AFP) – Genç bir kadının erkek kardeşinin kimliğini kullanarak, yıllarca 'erkek' olarak yaşadığı öğrenilmiştir. Gözü hiçbir ağır işten yılmayan, otuz sekiz yaşındaki bu kadın, bir erkek kadar ustalıkla kazma kürek kullanabilmektedir. Hakkında polis tarafından soruşturmaya başlanan bu kişinin, yarın Valence Savcılığı'na sevkedilmesi beklenmektedir.*"

Marie-Pierre Carretier arabasına atlayıp *Valence*'a geldiğinde, olay patlak vereli üç gün olmuştu. Ona anlatılan şu: *Janou* soyadlı bu kişi, iki çocuk sahibi *Monique* adında bir kadınla yaşıyormuş; o salonda yatarmış, *Monique* yatak odasında; bir akşam *Monique* nasılsa onu yarı çıplak görüp, 'gerçeği' fark ediyor; bunun üzerine, üç ay önce terk etmiş olduğu kocasına dönerek, olayı polise bildiriyor. *Marie-Pierre Carretier*, ona anlatılanlarla yetinecek türden bir gazeteci değildi. Amacı *Janou*'yu bulmaktı: oturduğunu öğrendiği adreste aradı, bulamadı; üç gün önce gitmiş! Apartmandaki kiracılardan birisi, telefon numarasını veriyor. Belki bu numaradan ararsa...

Hazır *Valence*'a kadar gelmişken, Janou'yu yanında çalıştırmış olanlarla konuşmasın mı? Bunlardan birisi, küçük bir

reklam ajansı sahibi, onun hakkında diyor ki: "— ... *benim nazarımda erkektir o, kız olduğunu düşünemem bile, aslan gibi delikanlı, yapısı sağlam, çalışkan da. Cigarası ağzından düşmez, ayrıca sevimli. Hem sonra, sokakta güzel kız filan gördü mü, basbayağı ıslık çalardı. Tabancası da vardı sanırım.*" Bu adam Janou'yu, el ilanı dağıtmak işinde kullanırmış; gittikçe işe hâkim olduğunu gördüğünden, sonunda ekibin başına getirmiş.

Gazeteci *Marie-Pierre Carretier*, bu defa olayı meydana çıkardığı iddia edilen *Monique* hakkında bilgi derlemeye çabalıyor. Apartman komşularına bakılırsa, hoş bir kadınmış, hoş ama sorumsuz, kimine göre deli; daha çok *Janou*'ya acırlarmış, böyle küfürbaz, kaba bir kadınla beraber yaşadığı için. Komşulardan birisi, *Monique*'in adresini veriyor, *Marie-Pierre Carretier* için yapılacak şey, elbette gidip bu kadını bulmaktır artık.

Kolay olmuyor bu, *Grenoble* dolaylarında olmadık bir yerde oturmaktadır, ara tara, nihayet ele geçirebiliyor; anlatılanların etkisiyle mi nedir, kafasında erkenden çökmüş, bayağı, ağzı bozuk bir kadın tasarlamış, *Monique* onu şaşırtacaktır: otuz yaşlarında, gri kadife *jean* pantolon, siyah *t-shirt* giymiş, basbayağı havalı bir kadın; gazeteci olduğunu öğrenir öğrenmez, *Marie-Pierre Carretier*'nin ne amaçla geldiğini anlayıp, eve buyur ediyor: içerde çocuklar, televizyonun başında, babaları yukardaymış, az sonra inecek. İnmesine iniyor da, *Monique*'in konuşmasına fırsat vermiyor ki! Ona bakarsanız *Janou* aşağılık 'herifin' biri, rezil mi rezil, her türlü kepazelik onda, vs. Biraz onun anlattıklarından, biraz *Monique*'in söyleyebildiklerinden, *Marie-Pierre Carretier*, *Janou*'yla *Monique*'in nasıl tanıştıklarını, aşağı yukarı çıkarabiliyor: cins köpeklerine eş aramak için gazeteye ilan vermişler, meğer *Janou* da kendi köpeğine eş aramıyor muymuş, merhaba merhaba, tanışma böyle gerçekleşiyor; arkası sıra dostluk!

O tarihte, sevdiği kadın *Janou*'yu terk etmiş, ciddi bunalım geçiriyor; ne yapsın, *Cevennes*'leri bırakıp, gelip *Valence*'a yerleşiyor; artık her hafta sonu *Monique*'lerdedir. Gel gör ki,

onların hayatı da cehennem hayatından farksız, kavga etmedikleri dakika yok; *Monique*'in ağzı, kocasının içmediği gün olmuyormuş, işsiz güçsüz âvâre dolaşıyor, eve geldi mi de, şunu alıp şuraya koymuyor; birbirlerine bağırıp çağırıp duruyorlar. Sonunda dayanamamış, iki kızını aldığı gibi *Janou*'nun evine kaçmış! Kadın olduğunu o zamandan bilir miymiş? Bilirim diyor ya, kuşkulu. Aralarında duygusal ya da cinsel yakınlık var mıymış? O da, pek anlaşılamıyor. Kocasının yanında, konuşmak istemiyor olabilir. Nitekim, iki gün sonra *Monique*, gazeteci *Marie-Pierre Carretier*'i gazetesinden telefonla arayacak, şunları diyecektir:

"... beni anlayınız! Janou'yu seviyorum, fakat bunu kocamın yanında söyleyemezdim. Elbette gerçek bir çift gibi beraber yaşıyorduk, sevişiyordum. Evime dönüş nedenim, çocuklarımdır. Janou'yu ben ihbar etmedim, kocam ihbar etti..."

Gazeteci *Marie-Pierre Carretier* bakımından, olay büsbütün ilginçleşmişti. Genç kadın, arabasına atladığı gibi, *Rouen* yolunu tuttu. Bu arada *Janou*'nun *Rouen*'da, annesinin yanında bulunduğunu saptamıştı. Şehrin banliyösünde, kocaman, temiz ama hayli eski bir yapı. Kapıyı yaşlı bir kadın açıyor, *Janou*'nun annesi olmalı; gelenin gazeteci olduğunu öğrenir öğrenmez de, kapatıyor. *Marie-Pierre Carretier* için, *Janou*'yla konuşmak hiç de kolay olmayacak, onun bir hayli vaktini alacaktır. Sonunda, aklını yatırıp, civardaki bir kahvede konuşmaya razı edebiliyor.

Onun anlattıklarını dinlerken, hayretten hayrete düşmemesi mümkün mü?

Erkek İşidir Yaptığım

"Aslında burjuva çocuğuyum, dört çocuğun büyüğü, adım Marie-Noelle. Babamı şöyle böyle hatırlıyorum, eve seyrek uğrar, geldi mi hepimizi kendine hayran ederdi. Çocuk yaşımda yatılı okula gönderildim. Okuldaki günlerimi hatırladıkça, keyiflenirim: Deli dolu bir kızdım, kızdan çok oğlanı andıran, tabiatı keşfetmeye meraklı. Zaten 'akl-ı bâliğ' olur olmaz, er-

kek olmaya karar vermiştim. Ama nasıl? Ailem öylesine bağnazdı ki, böyle bir şeyin evde, lafı bile edilemezdi. Ne yapayım, arzumu içime gömdüm; erkek olmak ateşiyle için için tutuşarak, liseyi bitirdim.

Yirmi bir yaşında evi terk ediyorum. Niyetim, hekim olmak, Tıp Fakültesi'ne yazıldım, iki yıl kadar da okudum: daha fazlasına param yetmedi, dahası kadınlığımı sürdürmek istemiyorum: o yüzden, günün birinde nüfus kâğıdımla birlikte kadınlığımı da çöp sepetine atıyorum, artık Marie-Noelle ölmüş, yerini Jean Noel Janou almıştır: Çakı gibi bir delikanlı! Ama derdim büyük, geçirdiğim değişikliğin hiçbir 'resmiyeti' yok; istediğim gibi erkek giyineyim, erkek yaşayayım; iş bulmak amacıyla başvurduğum ilk kapıda şoför ehliyetimi soruyorlar; ne gösterebilirim ki, herhalde Marie-Noelle adına çıkarılmış ehliyetimi değil; evde unutmuşum, gidip getireyim filan deyip, ipi kırıyorum. Kısa sürede, resmi ve devamlı iş bulamayacağım anlaşıldı; ancak incesini aramayan yerlerde, 'geçici' işlerde çalışabilirim, ya da 'kaçak' olarak. Çokluk, yıllık izne çıkmışların yerine kapılanıyorum, bir iki aylığına. Çok soru sormuyor, parayı 'nakit' ödüyorlar; bu benim için çok önemli, çek verecek diye ödüm patlıyor, bozduramam ki! Resmen 'kimliğim' yok! Neler çektim ben bilirim. Yıllarca kendi adıma bir ev bile tutamadım, ancak ilişki kurduğum kadınların evlerinde yaşadım.

Kadınları sevmeme şaşılır mı? Kendimi erkek saydığıma göre, elbette hayır. Yalnız, beraber yaşamaya başlamadan önce, 'özel durumumu' sevdiğim kadınlara açıklamışımdır. Dürüstlük gereği, yapardım bunu. İşin ilginç yanı şudur ki, içlerinden hiçbirisi 'durumumu' öğrendikten sonra da, beni bırakmadı! Hepsi olduğum gibi kabul ettiler, karı koca olarak yaşadık.

Sevdiğim hiçbir kadını, cinsel zevkten yoksun bırakmadığımı söyleyebilirim. Onları, gerektiği gibi okşuyor, doyuma ulaşmasını sağlıyordum; ama hiçbir zaman, onların aynı şeyi bana yapmalarına müsaade etmedim. Çünkü bu takdirde kadınlığı, giderek 'seviciliği' kabul etmiş olurdum. Oysa ne

kadınım ben, ne 'seviciyim,' kendimi erkek kabul ediyorum; onun için, deyim uygun düşerse, kafamın içinde sevişiyordum, ancak ruhsal olarak cinsel zevk alıyor, doyuma eriyordum. İtiraf edeyim ki, bu öyle büyük bir mutluluk sağlamıyor, telkin yoluyla, iyi kötü bir doyuma ulaşıyor işte, ama ahım şahım bir şey sayılamaz, bir yerde bir şeyler eksik. Uykumda, cinsel rüyalar gördüğüm zaman, daima erkeğimdir, tastamam bir erkek; ve kadınlarla sevişiyorum. Zaten hiçbir erkek, hiçbir zaman beni cezbetmedi hayatım boyunca, kadınları sevdim; özellikle ince zarif olanlarını, ama vücutça değil, ruhça; çünkü zayıf kadınları kaba ruhlu erkekler beğenir; benim beğendiklerim yumuşak, zeki, okumuş kadınlar.

İLK ADIMI ONLAR ATIYOR

Nasıl mı tanışırız? Durumum elverişli olmadığından, peşlerine düşmem imkânsız. İlk adımı, mecburen onlar atıyor. İlişki kuruldu mu, arkası gelir. Uzun da sürer. Altı buçuk yıl, aynı kadınla yaşadım ben, terk edip gittiği zaman halimi görmeliydiniz, dünyam yıkıldı; o kadar perişandım ki, annemi arıyordum; on beş yıl yok olduktan sonra, ona sığınmak ihtiyacını duyuyordum. Kaybolmuş bir oğlan çocuğu gibi. Annem yetmiş yaşındaydı. Ona her şeyi itiraf ettim: Neler hissettiğimi, neler çektiğimi, neler yaptığımı: girip çıktığım binbir işi, nasıl bahçıvanlık, muhasebeci çıraklığı, ilan dağıtıcılığı, postacı çıraklığı, kaynakçılık, arşiv memurluğu ettiğimi; hatta bir keresinde, sırtımda aygıtlar, dağ bayır demeyip nasıl maden aradığımı! Annem beni dinledi, anladı, 'oğlu' olarak bağrına bastı.

İlk bakışta sanılabilir ki, böyle ağır işleri 'erkekliğimi' kanıtlamak amacıyla seçiyorum; bu doğru değildir, 'geçici' işlerde insan ne bulursa ona girer; ben, yorucu bir işle zahmetli bir iş arasında tercih imkânını bulursam, daima zahmetliyi seçmişimdir; çünkü, hangi iş olsa kolaylıkla uyabiliyorum, zahmetli işler daha çok para getiriyor; ama elde aygıtlarla maden arayarak, insanın 'daha erkek' olacağını, doğrusu düşü-

nemem. Erkek olmak dedim, insan nasıl 'erkek' olur, niçin 'erkek' olur? Ben belki babam yüzünden erkekliğe heves ettim. O kadar erkekti, önemli olabilmek için 'taşaklı' olmak zorunluluğunu o kadar çok söylerdi ki, etkilenmiş olmalıyım. Zaten çocukluğumda idealim, babam gibi olmaktı. Artık ondan nefret ediyorum, niçin 'erkek' olmak istediğim de, umurumda değil. Ben kadın 'cinsiyetiyle' doğmak talihsizliğine uğramış bir erkeğim; çıkmazım varsa, bireysel değildir bu çıkmaz, toplumsaldır; bireysel olarak, kendimi olduğum gibi benimsedim, kendimle mutabıkım; ama toplumla uyum sağlamak güç. Bir ara, ruh hekimlerinin kapısını aşındırmıştım; bana yardımcı olamadılar pek, nedenleri çocukluğumun derinliklerinde arıyorlardı; sonunda dediler ki, olduğunuz gibi olmaktan memnunsanız, böylece sürdürün! Diyorlar ama, erkek adıma yeni bir kimlik cüzdanı vermiyorlar ki, oysa benim asıl buna ihtiyacım var, 'erkekliğimin' resmen onaylanmasına!

Amaçlarım elimden alındı

Cinsiyet değiştirme ameliyatları yapılıyor. Erkek organı naklediyorlar. Düşünmesine bunu da düşündüm ama, ruhsal sorunları gözümü korkutuyor galiba. İddialı olduğum cinsiyeti bana aşılayacakları sırada, içine düşebileceğim paniğin korkusu bu. Kolay bir ameliyat olmadığı kesin. Yıldırıcı da. Ne var ki, eğer beni kurtaracak olan buysa, o adımı atmaya da hazırım. Çok acı çekiliyormuş, öyle diyorlar, ama bu acılar bir şeye yarayacaksa çekmeye değmez mi? Üstelik şu anda çektiğim acıların yanında, çekeceklerim, hiç kalır: Önüne gelen adıma saldırıyor, beni hırpalıyorlar; amaçlarım elimden alındı, kendi kendimle mutabakatımı engellediler; yaptıkları bu ihbar, durumumun ifşa edilmesi, ahlâki birer cinayet değilse, nedir?

Yirmi bir yıl Marie-Noelle olmaya katlandım. Marie-Noelle öleli, on sekiz yıl oldu. Oysa bugün, otuz sekiz yaşımda, bu ölüyle yüzleştiriliyorum. Bir şeylerden kaçmış gibiyim. Hep böyle hissettim kendimi. Huzura kavuşabilmek, başlıca arzum;

bu arzu, asla gerçekleşmiyor. Şu ara çareyi yorgunlukta arıyorum, bitap düşünceye kadar, çalışmakta! Evet, mutlu günlerim de oldu, hem de şu yakınlarda: Nihayet doğru dürüst bir kimlik kartı elde edebilmiştim, kalktım kırlara gittim; amacım köpek yetiştiriciliği yapmaktı. Hayvanlara aşırı düşkünüm, kuşkusuz, dostluk ihtiyacından ileri gelen bir düşkünlük. Yetiştiricilik dönemim, hayatım boyunca yaratıcı olabildiğim tek dönem; laf aramızda, insan 'geçici' işlerde kendini kanıtlayamıyor; oysa köpeklerim ne güzeldi, hepsinin soyu sopu belli, şeceresi tutulmuş, inceliklerine diyecek yok. Aralarından, yarışma kazananları bile çıkmıştı. Bu iş, pek büyük para bırakmıyordu ama, zarar da etmiyordum. Zaten para lafından hazzetmem. Kırdaki hayatımdan memnundum. Körkütük âşık olduğum bir kadınla beraberdik; hayatımız zordu; paramız hesaplı; üstelik 'karımın' işyeri uzak düşüyordu, o böyle dağbaşında yaşamaya katlanamıyordu pek, ama ben memnundum. 'Karım' günün birinde beni bırakıp gidinceye kadar! O zaman kahrımdan her şeyi bıraktım. Gel gör ki yalnız yaşamak için yaratılmamışım ben, mutlaka birisi için yaşamalıyım, birisi için yaşamaya muhtacım.

Çocuk mu? Boşver çocuğa! Çocuk beni açmaz. Onlar bana bayılır ama, ben düşkün sayılmam. Monique'le beraber yaşarken, iki kızı benim elime bakıyordu. Onlardan sorumluydum ve bu sorumluluğu hissediyordum. Ama açık konuşmak gerekirse, çocuk faslı bana göre değil. İnsanların çoğalmak içgüdüsüyle çocuk yapması, alışkanlıktan değil mi biraz da? Hele geleceğini güven altına almak ya da çocuk yapmak vatan görevidir amacıyla çocuk yapanları anlamam imkânsız. Olsa olsa masochisme'dir bu, çünkü çocuk kısmı, ölünceye dek ananızdan emdiğiniz sütü, burnunuzdan fitil fitil getirir.

SORUNUM ERKEKLİK ORGANI

Kadınla erkek arasında ne fark var? Birkaç gün önce, bir kız sordu, cevap veremedim. Fizyolojik açıdan bakarsan, farkı yapan, cinsellik organı. Bugün kadın cinselliği taşıyorum, soru-

num erkeklik organımın olmayışı, fark bu. Ama ruhsal açıdan bakarsan erkekle kadın arasındaki sınır geçerli. Önce aile içinde olmak üzere, toplumsal olarak elde olunan bir mantalite sorunu bu; bir sürü basmakalıp düşünce, önyargı vs. ki hepsine isyan ettim. Kadınca sezgi, erkek mantığı filan, hepsi hikâye. Harp ilahı Mars türünden kadınlar olduğu kadar, güzellik ilahesi Venüs türünden erkekler görülüyor. Bunun yanı sıra çok dişi kadınlar, çok erkek erkekler de mevcut. Diğerleri bu iki kutup arasında sıralanmışlar. Ben erkekliğimi, ne idüğü belirsiz işlere, zahmetli kişilere katlana katlana, binbir müşkilatla kafamın içinde gerçekleştirdim. Benim erkekliğim nice zahmete maloldu bana. Doğrusunu isterseniz, bir kadının, böyle bir hayat yükünün altına girebileceğini hele sonuna kadar götürebileceğini hiç sanmıyorum: Erkek işidir, bu yaptığım.

Ancak bir erkek yapabilir."

YALANLA YANLIŞ ARASINDA

Olayı izleyen gazeteci *Marie-Pierre Carretier*'nin, *Janou*'yla ilgili izlenimleri ise şunlar:

"Yakından bakınca, kırkına merdiven dayamış olduğu anlaşılıyor. İstediği kadar kaşlarını çatsın, aksilik etsin, duyarlılığını gizlemesi zor. Pek playboy denemezse de, 'erkek' olarak fena sayılmaz; kendine göre bir 'havası' var: Siyah kadifeden kot pantolon, beyaz t-shirt. Masmavi gözleri, ince altın çerçeveli gözlüklerinin arkasında, gülümsüyor. Ağzında, sürekli cıgara. Bunca kadının, ona basbayağı sevdalanmış olmasına, şaşılır mı? Konuşması da rahat, tatlı ve kibar. Arada beni rahatsız eden 'fazla erkekçe' davranışları olsa da, sıradan davranışlar bunlar, üstelik geçici, hani 'oynadığı rolü' biraz abartmak istemiş gibi.

Elleri iri, yıpranmış, sert; kolları sağlam ve adaleli. Hafif limon kokan, erkek losyonu sürünmüş, arada kokusu burnuma geliyor. Gözlerimi gözlerine diktim mi, bakışlarını kaçırmıyor. Bir iki kere heyecanlandı, yanakları hafif kızardı. Onu

sevimli buluyorum. Hayatta zor yolu seçmiş biri. Duygusal da, parayı bu yüzden önemsemiyor. Gerçi elleri nasır tutmuş, kolları adaleli ama, bu erkek/kadın, aslında yumuşak ruhlu, Chopin'in Üçüncü Vals*'ine düşkün, romantik bir sevdalı. Çok düşünmüş, epeyce kitap okumuş: Nietzsche'den Kipling'e kadar, ne bulduysa, hepsini.*

Ne müthiş bir çapraşıklık bu! Kadın olarak hayata başla, erkek olarak sürdür. Ne diyor: 'Hep yalanla yanlış arasında yaşadım ben.' İnsanın içini karıştıran bir içtenliği var. Hayatındaki en büyük darbeyi yediği sırada, dostlarının, onlara ihanet ettiğini sanacaklarını düşünüp telaşlanıyor. Doğanın ve toplumun ona oynadığı oyun çok, bunlara ne türlü karşılık verebileceğini kestiremeyişi, ona intiharı bile düşündürtmüş; ama yine de, içinde bir yerinde, Janou'nun taşıdığı bir umut yok mudur?

Şimdilik, boşa dönen bir uskur gibi, inanılmaz bir romanın, çapraşık kahramanı olarak, rolünün sonuna geldiğine inanıyor. Eğer 'mevzuat' ona kullanabileceği neutre bir ad, cerrahlarsa kendinin olduğunu sandığı cinsiyeti vererek, beklediği yardımı yapmazlarsa, Janou'nun akıbeti ne olacak? Zavallı Janou, kimliği olmayan tuhaf adam! Gölgesi olmayan bir hayaletten farksız!"

MERAKLISI İÇİN NOTLAR

Kadın ve erkek eşcinseller, ister asıl cinslerinin kılığında yaşasın, ister özendiği cinsin kılığına girsin, çağdaş endüstri toplumlarında cinsel azınlık statüsünü yasallaştırmak için, ayrıca siyasal sayılabilecek bir mücadele içine girmişlerdir. Özellikle **Amerika'da Demokrat Parti**'nin eşcinsel derneklerini 'kolladığı,' **Avrupa'da** ise, daha ziyade, ortanın solundaki örgütlerce 'hoşgörüldüğü' ileri sürülüyor.

Hangi Seks'te, **ABD**'deki 'aşırı' derneklere örnek olarak **SCUM**'ı **(Society For Cutting Up Men)** vermiştim, hani **Valerie Solenas**'ın derneği, erkeklerin 'fazlalıklarının' koparılmasını öneren! Ayrıca, Fransa'da faaliyet gösteren **FHAR**'ın **'Devrimci eşcinseller Cephesi'** adı geçmişti. Zamanla bu tür dernekler demokratik toplumlarda daha da yaygın-

laştı. Nereden mi biliyoruz, komşumuz **Yunanistan**'da seçimlerde 'söz sahibi' olduklarını işittiğimizden!

Yunanlı eşcinseller 1977'de **'Yunan Eşcinselleri Kurtuluş Hareketi'** diye bir örgüt kurmuşlar. Bir başkası da, **Selânik**'de **'Selânik Özerk Eşcinseller Cephesi'** adıyla kurulmuş. Toplam olarak **Yunanistan**'da altı yüz bin civarında eşcinsel olduğu tahmin ediliyor. Az oy sayılmaz. **Papandreu** ilk seçim kampanyalarında, eşcinsellerden yana çıkıyor. Sonraki uygulamaların, Yunanlı eşcinselleri hayal kırıklığına uğratması üzerine, iki hareketin birleşerek, muhalefete geçtikleri haber veriliyor.

Yunanlı eşcinsellerin 'lideri,' eşcinsel olmakla kalmıyor, ayrıca bir travesti adı da **'Betty.'**

"... Son zamanlarda edinilen saptamalar, cinselliği ve bazı bozulmaları yorumlayıp kavramamızda bize yeni ufuklar açmıştır. Böylece homoseksüelliğin psikogenetik bilimsel nedeni –bugün hâlâ kabul edildiğinin aksine– sandığımız kadarıyla, bize hiç de gerçeği açıklayacak güçte görünmüyor.

Bilgin yazarların çoğu, homoseksüelliğe bir yorum getirmek için, klasik **Freud** şemasına bel bağlamaktadır; biliyorsunuz, bu şema artık modası geçmiş **Oedipus** ilişkisini –yani iyi oturmamış bir aile düzeninde oluşan sarsıntıyı– hareket noktası olarak benimsemektedir. Baba ve anne, erkeklik ve dişilik görevlerini yerine getirmiyorlar; ya da bir bakıma, ters rolleri benimsemişler; bunun sonucu olarak da çocuk kendi cinselliğine göre uygun ve geçerli imgelemeler ve izlenimler edinemiyor.

Evet, bu faktörler psikogenetik değerlerini, kuşkusuz korumaktadırlar; ama bu faktörlerin, günümüz sosyo-kültürel görüşleriyle bağdaştırılmaları gerekir.

Şimdiye değin, ikizler ve homoseksüel aileler üzerindeki ayrıcalıklı gözlemler ve bir yana, hiçbir araştırma ve deneme, bu tür sapıklıklarda kromozomik, kromantiniyen ya da hormonal bir anormallik yakalayamamıştır. Bu da bireyin fizik görünüşünün onun cinsel yönelişi hakkında bir önyargıya varmaya yeterli olmadığını doğrular gibidir. **Brecher** yazıyor:

"Bir homoseksüel Gary Cooper kadar erkek görünüşlü, bir sevici de Marilyn Monroe ya da Brigitte Bardot kadar dişi olabilir." Bu basit olguyu yadsımak, seksoloji alanındaki ilerlemeleri kuşaklar boyu kösteklemiştir. Bu psikogenetik varsayıma ters düşecek, zihin karıştırıcı olgulara, doktorların muayene dosyalarında daima rastlanmış-

tır. Birçok olgularda, homoseksüel yönelim, eğer annelerin ve babaların anlattıklarına inanmak gerekirse, **Oedipus** ve etkinlik dönemlerinden önce görülebilmektedir. Çoğu homoseksüeller, bu eğilimlerin doğuştan olduğuna, sonradan edinme olmadığına inanırlar. **Kenyon**, yaptığı bir ankette, incelemesine konu olan kadınlardan yüzde 71'inin kendi sevicilik karakterlerini 'doğuştan' saydıklarını saptamıştır.

Hayvanlar üzerinde yapılan deneyimlerin, klinik ve biyolojik gözlemlerin ışığı altında, ancak şu yakın geçmişte, homoseksüelliğin dar bir psikojenez açısından ele alınması, tartışma konusu olmaya başlamış görünüyor.

Örneğin ağır dozlarda azdırıcı **(oestrogene)** enjeksiyonlar, dişi sıçanda çifte cinsellikli bir davranış oluşturmaktadır: çok aktif bir erkek 'partöner' karşısında kamburlaşıp kendini vermekte, bir dişiye rastlayınca da peşine düşüp onu kovalamakta, üstüne çıkmaya çalışmaktadır; bu sözde çiftleşmeden sonra da, iki arka ayağı üzerine dikilip cinsel organlarını yalamaktadır. Aynı enjeksiyonlar erkek sıçana uygulanınca gözlem 'filminde' hiçbir değişiklik olmamaktadır.

Bu deneyim –bir saptama değilse de bir yaklaşım olarak– homoseksüelliğin aşırı derecede dişi cinsel hormonların varlığına bağlanabileceğini ortaya koymuştur.

Son zamanlarda, idrar içinde elimine olan iki hormonal bozulma ürünü üzerindeki sistemli çalışmalar da çok dikkat çekicidir: Heteroseksüel (karşı cinse eğilim taşıyan) erkekte **'andresteron'** oranı, **'etiyokolanolon'**un iki katıdır; bu orantı, homoseksüel erkekte, 0,8'e düşer, sevici kadında ise aksine olur. (İşte, cinsellik hormonlarının iki bozulma ürünü, **'androsteron'** ile **'etiyokolanolon'**dur.)

Elbette ki bu gibi gözlemleri yorumlarken ihtiyatlı davranmak iyi olur. Biyoşimik yollarla oluşturulan bu değişmeler, cinsel tersliğin bir etkisi olarak da düşünülebilir. Psişik gerginlikler de sonuç olarak, hormonal salgıların durmasına ve aybaşı'ların kesilmesine yol açabiliyorlar. Anlaşıldığına göre, homoseksüelliğin nedenleri bir sürü... Bu nedenler arasında psikojen faktörlerin de yeri var. Bununla birlikte, bize öyle geliyor ki, hormonların rolünü küçümsemek doğru olmaz; çünkü hormonlar çok kritik olan ana-karnı ve doğum dönemlerinde, sinir sistemini duyarlı ve seks açısından, istekli bir çığıra yöneltmektedirler.

Bu faktör, şimdiye dek, iki nedenle gözden kaçmıştır. Birinci neden, 'oyun'un kaşla göz arasında oynanmış olması, yani doğumdan sonra yaşamın on günü içinde, hipotalamik sistemin, erkekleşmiş ya da dişileşmiş olarak belirlenmesi. İkinci neden, duyarlılık basamakları, her kişide aynı değildir. Sıçanda olduğu gibi, insanda da, doğumla birlikte, bir seksüel davranışlar tablosu meydana gelir; böylece kişinin heteroseksüel mi, homoseksüel mi yoksa biseksüel (çifte cinsellikli) mi olduğu ortaya çıkar ama, bu yeterli değildir."

Gilbert Tordjman
Seksoloji İçin Anahtar

Birkaç Resim, Birkaç İsim...

(resim 1)

TRAVESTİ, DEĞİLDİ AMA...

Dünya tiyatrosunun gelmiş geçmiş en büyük oyuncularından biri sayılan *Sarah Bernhard*'ın hayatını bir travesti gibi yaşadığı elbette söylenemez.

(resim 2)

(resim 3)

Söylenemez ama, sahnede –kim bilir belki *Shakespeare*'in bazı piyeslerinden ilham alarak– bazı erkek rollerini başarı ile oynadığı görülmüştür: *L'Aiglon* gibi, *Edmond Rostand*'ın, biraz kadınların da oynayabileceğini düşündüğü erkek rollerini değil sadece; *Sarah Bernhard Hamlet*'i, ya da *Romeo ve Juliette*'de *Romeo*'yu da oynamayı seviyordu.

Resimlerde, onu hem kadın zarifliği ve güzelliği içinde (1 ve 2), hem de *Hamlet*'teki 'erkek' kıyafetinde görüyoruz (3).

(Bkz: Bölüm 1/1)

(resim 1)

'TRAVESTİ' VE 'BİSEKSÜEL'...

Marlene Dietrich, hem şahane bir kadın oldu; hem de başka ve ünlü kadınlarla ilginç aşklar yaşayan, bir travesti. Sağlığın-

(resim 2)

(resim 3)

da sadece yakın çevresinin farkında olduğu bu gerçek, yıldızın ölümünden sonra iyice gün ışığına çıkıyor.

Üstelik açıklamayı yapanlar, onun yakınları; kızı *Maria Riva*, emektar hizmetçisi *Anne-Marie* vs. Söylediklerine bakılırsa, *Marlene Dietrich* ünlü Fransız şarkıcısı *Edith Piaf* ile büyük bir aşk yaşamış; ayrıca *Marlene Dietrich*'in, beyazperdenin en beğenilen yıldızlarından *Romy Schneider*'le de ilişkisi olmuş.

Bilindiği gibi 1930'lu yıllarda, *ABD*'de Protestan Kadın Dernekleri *Marlene Dietrich*'i 'figüran kızlarla kurduğu uygunsuz ilişkiler' yüzünden boykot etmiş, bu yüzden yıldız on yıl kadar film çevirememişti. Son açıklamalar, o zamanki iddialara gerçeklik kazandırıyor. Resimlerde *Marlene Dietrich*'i en kadın haliyle (1) olduğu kadar çeşitli erkek kılıklarıyla da görüyorsunuz.

(Bkz: Bölüm 1/2)

(resim 1)

'ERKEK' MARILYN'LER...

Erkek travestiler, yaşadıkları dönemlerin en çekici, en etkileyici, en ünlü kadın yıldızına benzemeyi iş edinirler. 30'lu yıllarda modelleri, ya *Greta Garbo* olmuştu, ya *Marlene Dietrich*. 50'li yıllardan başlayarak, travesti kulüplerinde en çok taklit edilen yıldız ise, hiç kuşkusuz *Marilyn Monroe*'dur.

(resim 2)

Bilinen pek çok *Marilyn Monroe* taklidi arasında, en ünlü iki travestiden birisi, *Coccinelle* (1, yanında eşiyle) öbürü *Marie-France*'dır (2); bu ikincisini, sahneye ilk çıkmaya başladığı günlerde hem genç bir kızdan, hem de Marily Monroe'dan ayırt etmeye imkân yoktu.

(Bkz: Bölüm 1/2)

(resim 1)

(resim 2)

JEANNA D'ARC'IN ÇİLESİ...

Jeanna d'Arc'ın çetrefil kişiliği, inanılmayacak kadar çok sanat eserine konu olmuştur. Bu işi ilk yapanlar, *Christine de Pisan*'la ünlü halk şairi *François Villon*'dur. *Voltaire*'in yazdığı eser, kahramanının cinselliğini de işe karıştırdığı için, klasik eleştiriciler tarafından pek beğenilmez; oysa *Michelet*'nin *Jeanna d'Arc*'ı göklere çıkarılır; yanılmıyorsam, *Jeanna d'Arc*'ın *Fransa*'nın ulusal sembolü haline gelmesinde bu eserin rolü büyüktür. Bu eski gravürde (1) *Jeanna d'Arc*, şövalye kıyafetinde, atının üstünde görülüyor.

Jeanna d'Arc'ın kişiliğinin ve serüveninin mükemmel bir film konusu olabileceğini, kim inkâr edebilir? Sinemanın ünlü *Jeanna d'Arc*'ları arasında *Renée Falconetti* (2), *Ingrid Bergman, Michele Morgan* ilk akla gelenler oluyor. Kuşkusuz en iyi *Jeanna d'Arc* filmi, *Carl Dereyer*'in Fransa'da çevirdiği *Jeanna d'Arc'ın Çilesi*'dir (1928). Sessiz olarak çekilen, ağırlığı yakın planlara veren bu ünlü sinema klasiğinde *Jeanna d'Arc*'ı *Renée Falconetti* oynamıştı.

(Bkz: Bölüm 1/3)

(resim 1)

'ERKEK' YAŞAYAN KRALİÇE

İsveç Kraliçesi *Kristina*'yı (2) beyazperdede kim oynamıştı? Gençlerin çoğu filmi görmemiştir, gerçi ara sıra televizyonda gösteriliyor ama, âdet olduğu üzere özelliği o kadar belirtilmiyor ki, sıradan bir filmmiş gibi geçip gidiyor, sonra da unutuluyor.

Oysa bu filmde Kraliçe *Kristina*'yı sinemanın gelmiş geçmiş en ünlü yıldızlarından sayılan *Greta Garbo* oynuyordu. *Hollywood, Greta Garbo*'yu bu role seçerken, büyük bir ih-

(resim 2)

timalle onun da Kraliçe gibi *İsveç*'li olmasından hareket ediyordu, belki biraz da yüzünün onun yüzünü andırmasından! Aslına bakılırsa bu andırma önemli de sayılmaz, *Kristina* neresinden bakılırsa Garbo'nun çirkini; yalnız son yıllarda, *Greta Garbo*'nun gizli cinsel hayatında kadınların, hatta dünyanın en zengin kadınlarından birinin özel bir yeri olduğu açıklandı; benzerlik belki burada aranabilir (1).

(Bkz: Bölüm 1/3)

(resim 1)

BAŞARILI 'TRAVESTİ' FARK EDİLMEZ

Bir iddiaya göre, asıl büyük travesti'lerden kimsenin haberi olmaz; onlar, büyük şehirlerin dağdağası içinde ustalıkla gizlenir, öteki cinsin kılığı içinde yanınızdan geçip giderler. Basın, travesti'lerin 'ihtişam ve sefaletinden' ancak polis kayıtlarına geçtiler mi haberdar olur.

(resim 2)

Bunlardan birisi, *İstanbul*'da *Gülistan Omay* takma adı ile barlarda konsomatris olarak çalışan *Hüseyin* Ç.'dir (2), diğeri ise *Bursa*'da basbayağı ebelik eden, *Nail* (1).

(Bkz: Bölüm 1/4)

(resim 1)

ERKEK 'VÜCUTLU' KADINLAR

Prof. Mills'e göre, *erkeklerle meslekleri paylaşan kadınların erkeklerle sürdürdükleri davranışlar, onlara yalnız ruhsal değil, fiziksel olarak da erkeksi nitelikler kazandırmaktadır;*" bazı kadınlara bu 'fiziksel değişme' hafif geliyor, bu sebepten vücut geliştirme sporuna heves ediyorlar; böylece erkek güçlülüğü ile ciddi bir rekabet alanı oluşturuluyor. Artık

(resim 2)

bir erkek gibi kasları ve pazıları olan (1) kadınlara sık sık rastlanmakta; bunlar, *Los Angeles*'da düzenlenen Dünya Vücut Geliştirme Şampiyonası'na katılıp, dereceye girmektedirler (2).

(resim 3)

Bu Bir Kadındır!

25 yaşındaki Avustralyalı bayan Frances güzellik için kozmetik sanayii yerine halter sanayii ile ilgileniyor.

(resim 4)

Los Angeles kentinin Embassy Konferans salonunda dünyanın ilk kadınlar arası adalet vücut güzelliği yarışmasına 15 kadın müsabık katıldı.

(Bkz: Bölüm 1/4)

(resim 1)

ÖNCE MANKENLER 'DAZLAKLAŞTI...'

Önce vitrinlerdeki mankenler 'dazlaklaştı,' sonra ünlü kadınlar: ünlü *Folie Berger* yıldızı *Lisette Molidor*, şarkıcı *Grace Jones*, yenilerden *Sinead O'Connor* bunu âdet edinmişlerdir. Erkek üstünlüğüne itiraz mı, yoksa gizli bir erkeklik arayışı mı?

(resim 2)

(resim 3)

Olay bir iki ünlüde kalsa orijinallik merakı deyip geçilir, oysa hızla yayılmaktadır: Kadın boksör *Tyger*'dan şarkıcı *Julie London*'a, Hint asıllı yıldız *Persis Ghambatta*'dan *Ornella Mutti*'ye, hatta Türkiye'den bir ara *Sezer Güvenirgil*'e, son zamanlarda *Umay Gedikoğlu*'na kadar meraklısı çıkıyor.

(Bkz: Bölüm 1/5)

(resim 1)

MAFİA'NIN 'KIZLARI...'

Yeraltı dünyasının güçlü örgütü *Mafia*, geri kalmış ülkelerin yoksul ve yakışıklı delikanlılarını toplayıp Avrupa'ya getiriyor ve onlara uygulattığı hormonal tedavilerden, operasyonlardan sonra cinsiyetlerini değiştirerek güzel bir dişi görünümü kazandırıp *Avrupa*'nın belli başlı kentlerinde pazarlıyor.

Bu yeni ticaretin *İtalya*'ya, özellikle *Floransa*'ya aktardığı transseksüel sayısı o kadar yüksek bir rakama ulaşıyormuş ki, yerli transseksüellerin gözünü korkutmuş; resimde *Floransa*'da birbiriyle cilveleşerek poz veren iki *Brezilya*'lı transseksüel.

(Bkz: Bölüm 1/5)

(resim 1)

AZ RASTLANIR BİR 'TRANSSEKSÜEL'

1966 Şili Kış Olimpiyatları'nda serbest iniş şampiyonu *Erika Schinegger* (1, 2 ve 3) hormon tedavisi ve ameliyatlardan sonra tam bir erkek oldu; o kadar ki, işlettiği otelde çalışan *Frieda Reneta Heubacher*'le evlenmeye karar verip, hayatını birleştirdi (3).

(resim 2)

Bir süre sonra gazeteler, seks değiştirmiş bir kadının ilk kez bir kadına çocuk doğurtacağını bildiriyorlardı; işin ilginç yanı, çocuk gerçekten doğdu.

(Bkz: Bölüm 1/6)

(resim 3)

(resim 1)

BU 'KADIN' TENİSÇİ, O 'ERKEK' TENİSÇİ Mİ?

Birleşik Amerika'daki *La Jolla* kadınlar arası tenis turnuvasında şampiyonluk kupasını, o uzun boylu, ince ve esnek Renée Richards almıştı (1).

(resim 2)

Gazetecinin birisi, isim benzerliğinden oyun stili ve vücut özelliklerinden şüphelenerek olayın üzerine gitti ve araştırdı, sonunda *Renée Richards*'ın evvelce *New York* tenis kortlarından hiç eksik olmayan, göz hekimi *Dr. Richard Raskind* olduğu meydana çıktı (2).

(Bkz: Bölüm 1/6)

'KOCAMDAN BOŞANMIŞTIM, KARIMI BOŞUYORUM!'

Steve ufak tefek, buğday benizli, sakallı, adaleli bir adam. Şantiye şefliği yapıyormuş. Dört yıl önceyse, kadın bir jimnastik öğretmeni, adı da *Doris*. Şu anda hayatından memnun, o da seksolog olmuş çıkmış, diplomalı filan. Amerikan toplumu ile bir sorunu yok, *San Francisco'* da öylesi geçerli olduğu için mi ne, erkekliğiyle övünen bir tavırla diyor ki: *"Beş yıl önce kocamdan boşanmıştım, şimdi karımdan boşanıyorum."*

(Bkz: Bölüm 1/7)

(resim 1)

"ŞİMDİ BİRBİRİMİZİ DAHA ÇOK SEVİYORUZ"

Tıp tarihinde ilk defa bir karıkoca birlikte cinsiyet değiştirdiler. İngiltere'de meydana gelen bu ilginç cinsiyet değişikliğinden önce bir kız çocukları olan bu çift, "şimdi birbirimizi daha çok seviyoruz" dediler.

(resim 1)

ÖNCE TRAVESTİ, SONRA TRANSSEKSÜEL

April Ashley, aslında harp ertesi *Liverpool*'unun karanlık yoksulluğunu paylaşan sarhoş bir gemicinin dokuzuncu oğluydu, asıl adı da *George Jamieson*, hatıralarını anlatırken diyor ki: *"Lüks travestilerin görkemli dünyasına Paris'te girdim, George Jamieson gitmiş, kaybolmuş; yerine Tony April adında şahane bir kadın belirmişti"* (1, 2 ve 3).

(resim 2)

(resim 3)

April Ashley adını, 1960 yılında ameliyatla kadın olduktan sonra alıyor, bundan sonra da travesti kulüplerini terk edip *Londra*'ya dönerek mankenlik kariyerine başlıyor: "*Ünlü sevilen ve aranan bir mankendim artık, iyi bir muhit yapmıştım; Peter O'Toole, Omar Shariff ya da Sarah Churchill günlerini benimle paylaşmaya hazırdı.*

(Bkz: Bölüm 1/8)

(resim 1)

(resim 2)

'İKİ CİNSTE DE YERİM YOK'

Ünlü İtalyan ressam *Rola*, gerçekte kaşlı gözlü bir Latin yakışıklısı, çevresinde iyi kötü şöhret yapmış, tablolarını satabilen bir ressam, askerliğini bitirince (1) yatıyor bıçağın altına, bir süre sonra güzel sayılabilecek bir kadın ressam olup çıkıyor (2); ne var ki yıllarca özlemini çektiği kadın hayatına ancak on yıl dayanabiliyor, ne erkek ne de kadın olabildiğini düşünerek, intiharı tercih ediyor.

(Bkz: Bölüm 1/9)

(resim 1)

(resim 2)

SİNEMA 'TRAVESTİLERİ'

Blake Edwards'ın *Victor Victoria*'sında, *Julie Andrews*, gerçekten başarılı bir travesti olmuş, film bittikten sonra da, "*erkek kılığında kendimi pek rahat hissediyorum*" demişti (1, 2).

(resim 3)

(resim 4)

Dustin Hoffman ise, *Sydney Pollack*'ın çektiği *Tootsie*'de ilginç bir kadın görünümündeydi (3, 4). Her iki filmin de komedi oluşu, besbelli *Pollack*'ın şu sözleriyle açıklanıyor: "— *Bazı konular vardır ki, onları ciddi tarafından almak tehlikelidir.*"

(Bkz: Bölüm 1/9)

(resim 1)

(resim 2)

İŞE 'TRAVESTİ' BAŞLAMAK!..

Bazı şarkıcılar, sahneye travesti olarak çıkmayı, mesleklerinde dikkati çekmek için kullanıyor. Şu sıralarda *ABD*'de büyük ilgi toplayan *Andre Charles* bunlardan birisi mi? Sahneye *Ru Paul* ismiyle çıkan bu delikanlı, makyajı ve kılığıyla güzel ve etkileyici bir kadından farksız; yeni çıkardığı *Supermodel* adlı kasedinin büyük ilgi gördüğünü iddia eden *Ru Paul*, acaba ondan önce diğer bazı şarkıcıların yaptığı gibi işi tadında mı bırakacak, yoksa içindeki dürtüye dayanamayarak, *Amanda Lear* gibi (asıl adı *Alain Louis Maurice Tap*) transseksüelliğe kadar mı gidecek?

(resim 3)

(resim 4)

Ru Paul (Andre Charles) (1, 2), *Amanda Lear* erkek iken (3), *Amanda Lear* kadın (4, 5).

(Bkz: Bölüm 2/1)

(resim 5)

"Aslında bu ne, insanın kendisini bir başkası sanması değil mi? Edim ilkesinin çerçevesi içinde belirlenmiş, deyim uygun düşerse bir 'toplumsal kimlik' var, bir de 'haz ilkesi'nin insanın içinde oluşturup geliştirdiği, 'bireysel kimlik'! Bu ikisi, ilk günden başlayarak, birbiriyle çatışıyor: Hangimiz, acaba bunlardan hangisiyiz? Hangimizde, hangisi, hangi dereceye kadar etkili oluyor? İşi aslına indirgerseniz, eşcinsellik de travestilik de, transseksüellik de, bir gerçek kişiliğini arama, kendini bir başkası sanma sorunudur. Nasıl cesur kendini korkak, güçlü kendini zayıf, haksız kendini haklı, aptal kendini kurnaz sanırsa, bazı erkekler kadın, bazı kadınlar erkek sanır... Hiçbir bilimsel iddiası olmayan bu kitap, yıllar içersinden bazı gözlemler, uzun okumalardan bazı notlar içeriyor; tabii, hepinizi şaşırtacak (mı?) bazı resimler de!"

– ATTİLÂ İLHAN

ISBN 975-458-549-0

9 789754 585490

KDV dahil fiyatı 11.000.000 TL